

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

461 17 LIBEREC 1, Hálkova 6

Tel.:42.48.5227111

Fax:42.48.5227332

Katedra Pedagogiky a psychologie

Obor Sociální pedagogika

Vliv výkonu vazby na agresivní chování vězňených osob

Autor Jiří SVÁČEK

Adresa Jižní 327, Stráž pod Ralskem

Vedoucí práce Mgr. Vojtěch ROZTOČIL

Počet

stran	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
88	35	33	34	10

V Liberci dne 31. 3. 2003

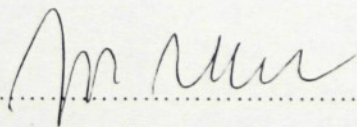
Katedra: Pedagogiky a psychologie

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(pro bakalářský studijní program)

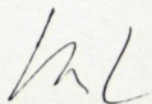
pro (kandidát) Jiří SVÁČEK
adresa: Kladno, Váňova 3226
obor (kombinace): Sociální pedagogika
Název BP: Vliv výkonu vazby na agresivní chování vězňených osob
Název BP v angličtině: The influence of execution of custody act on aggressive behaviour of prisoned persons
Vedoucí práce: Mgr. Vojtěch ROZTOČIL
Konzultant:
Termín odevzdání: 30. dubna 2003

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 7. prosince 2001

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): Jiří SVÁČEK

Datum: 15. 10. 2001

Podpis:

Název bakalářské práce :

Vliv výkonu vazby na agresivní chování vězňů

Osnova :

1. Úvod do problematiky agrese

1.1 Agrese a agresivita

1.2 Vliv sociálního prostředí na vznik agresivního chování

2. Osobnost agresora obecně

2.1 Osobnost kriminálního agresora ve vězeňských podmínkách

3. Výkon vazby

3.1 Právní vymezení vzetí do vazby

3.2 Výkon vazby se zmírněným režimem

3.3 Projevy agresivního chování ve výkonu vazby

3.4 Dopad výkonu vazby na psychiku obviněného

3.4.1 Vliv skladby obviněných na cele

3.4.2 Prvovězňový obviněný

3.4.3 Autoagresivní projevy

3.4.3.1 Sebevraždy

3.4.3.2 Sebepoškozování

3.4.3.3 Hladovky

3.4.4 Heteroagresivní projevy chování

3.4.4.1 Šikanování

3.4.4.2 Napadení vězeňského personálu

4. Mladiství obvinění ve výkonu vazby

5. Prevence agresivního chování v podmínkách vazebního procesu

5.1 Krizová oddělení

5.2 Relaxační programy

5.3 Současný trend vzdělávání personálu

6. Analýza agresivních projevů v průběhu vazby ve vazební věznici Praha - Ruzyně

Cíl : Analyzovat prostředí a podmínky výkonu vazby, naznačit možné způsoby zkvalitnění, a tím ovlivnit snižování agresivních chování vězňů

Hypotéza : Délka vazby zvyšuje agresivitu vězňů

Agresivita vězňů je vyšší v podmínkách pevné vazby

Absolutní izolace osoby ve výkonu vazby vede k agresivnímu chování navenek nebo vůči sobě

Základní literatura :

KOUKOLÍK, F. DRTILOVÁ, J. *Vzpora depravantů* 1. vyd. Praha : Makropulos, 1996

NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti* Praha: Academia, 1995

NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie* 1. vyd. Praha: Academia 1999

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese* Praha: Portál 1999

ANOTACE

Cílem práce je nalézt a popsat příčiny vzniku agresivního jednání vězňů v podmínkách výkonu vazby.

Teoretická část je zaměřena na vymezení pojmu agrese a agresivity, jejich rozdělení a příčiny vzniku. Práce se věnuje vlivu vězeňského prostředí na vznik agresivního chování, zabývá se otázkou osobnosti kriminálního agresora ve vězeňských podmínkách a v neposlední řadě projevy agresivního chování ve výkonu vazby.

Praktická část je soustředěna na výzkum dané problematiky formou explorační dostupných dat týkajících se autoagresivních a heteroagresivních projevů chování.

Na základě vyhodnocených výsledků jsou stanovena opatření, která jsou obsahem závěrečné části.

ANNOTATION

The aim of this work is to find and describe the reasons of aggressive exposures of inmates occurred in detention.

The theoretical part focuses on the definition of the terms: aggression and aggressiveness, their partition and the sources of initiation. This work dwells with the influence of prison environment on aggressive behaviour initiation, it deals with the criminal aggressor personality in prison conditions and also with aggressive exposures in detention.

The practical part concentrates on the research in the form of exploration of the available data concerning autoaggressive and heteroaggressive behaviour.

On the bases of the conclusion analysis, some measures are provided in the conclusive part.

ZUSAMMENFASSUNG

Diese Arbeit ist auf die Suche und Analysieren der Verursachung der Bildung der Aggressionsäußerungen gerichtet, die im Milieu der Haftvollzugsanstalt auftauchen.

Diese Bakkalaureat - Abschlussarbeit ist in folgende Teile verteilt, theoretischen, praktischen und den Abschlussteil.

Der theoretische Teil zielt auf die Bestimmung der Begriffe Aggression und Aggressivität, ihrer Verteilung und Verursachung ihrer Bildung hin. Weiter widmet sich diese Arbeit dem Einfluss des Arrestmilieus auf Bildung des aggressiven Verhaltens, befasst sich mit der Persönlichkeit eines Kriminalangreifers in den Arrestverhältnissen und auch mit der Äußerung des aggressiven Verhaltens während des Haftvollzugs.

Der praktische Teil konzentriert sich auf Erforschung gegebener Problematik durch Datenexploration bezüglich der autoaggressiven und heteroaggressiven Handlungen.

Auf Grund der Ergebnisauswertungen sind Maßnahmen festgestellt. Diese bilden den Inhalt des Abschlussteils.

Prohlášení o původnosti práce

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a že jsem uvedl veškerou použitou literaturu.

V Liberci dne 31. 03. 2003

Jiří Sváček

A handwritten signature in blue ink, consisting of several loops and a long vertical stroke, positioned to the right of the printed name.

Poděkování

Děkuji Mgr. R. Hečkové za jazykovou úpravu závěrečné práce a Ing. F. Vlachovi za velmi cenné rady a připomínky, které mi poskytl při zpracování grafické části této práce. Zároveň bych chtěl poděkovat své milé manželce za její mnohaletou trpělivost a toleranci při mém celoživotním vzdělávání.

Stráž pod Ralskem 31. 3. 2003

Jiří Sváček

Obsah

Úvod	3
1. Agrese a agresivita	4
1.1 Osobnost agresora obecně	10
2. Výkon vazby.....	12
2.1 Právní vymezení vzetí do vazby	12
2.2 Výkon vazby se zmírněným režimem	13
2.3 Vliv vězeňského prostředí na vznik agresivního chování	14
2.4 Osobnost kriminálního agresora ve vězeňských podmínkách.....	18
2.4.1 Mladiství obvinění ve výkonu vazby	19
3. Projevy agresivního chování ve výkonu vazby.....	20
3.1 Autoagresivní projevy chování	23
3.1.1 Sebevraždy.....	23
3.1.2 Sebepoškození.....	24
3.1.3 Hladovky.....	26
3.2 Heteroagresivní projevy chování	27
3.2.1 Šikanování	27
3.2.2 Napadení vězeňského personálu.....	29
4. Praktická část.....	31
4.1 Uvedení do problematiky.....	31
4.2 Cíl a hypotézy práce	32
4.3 Metodika výzkumu	32
4.4 Vlastní výzkumná část.....	33
4.4.1 Autoagrese.....	34
4.4.1.1 Sebevraždy.....	35
4.4.1.2 Automutilace.....	38
4.4.1.3 Faktor času.....	51
4.4.1.4 Faktor věku.....	57
4.4.1.5 Faktor trestné činnosti.....	58
4.4.1.6 Faktor pohlaví.....	59

4.4.2 Heteroagrese	60
4.4.2.1 Heteroagresivní jednání v závislosti na délce vazby	61
4.4.2.2 Způsoby provedení	62
4.4.2.3 Faktory času	70
4.4.2.4 Faktor věku	73
4.4.2.5 Faktor trestné činnosti	75
5. Závěrečná část	77
5.1 Vyhodnocení hypotéz	77
5.2 Výsledky práce	78
5.2.1 Podíl zaměstnanců vězeňské služby na prevenci	80
5.3 Závěr	81
5.4 Souhrn	84
Seznam použité literatury	86
Seznam příloh	88

Úvod

Problém agrese na sebe poutá pozornost nejen řady vědeckých disciplín společenského i přírodovědného zaměření, ale i sdělovacích prostředků, krásné literatury a veřejnosti vůbec.

V oblasti umění, zvláště literatury a filmu, dokonce ale i hudby dochází k výraznému prorůstání agrese jakožto způsobu řešení problémů v meziosobních vztazích. Celá řada uměleckých i pseudouměleckých výtvorů, v nichž vystupuje agrese jako efektivní prostředek řešení interpersonálních i skupinových problémů, je orientována na mládež, jež díky svým charakteristickým vlastnostem je na takové působení citlivější než jiné části populace. Tento trend k růstu agrese ve společnosti je celosvětový. O tom svědčí i aktivizace různých neofašistických hnutí nebo skupin ovládaných ideologií rasové, etnické a náboženské nesnášenlivosti či odporem k cizímu vůbec.

Dokladem je také stále palčivý problém terorismu. V posledních letech proniká dokonce i do oficiální politiky některých států. Podobný vývoj se nevyhýbá ani naší společnosti. Zvláště ostře vystupuje v poslední době ať v podobě vzniku různých nátlakových skupin operujících víceméně agresivními prostředky, nebo jako prudký vzestup kriminality včetně deliktů či zmnožení brutality a výskyt agrese u mladších věkových ročníků. Tyto kvalitativní změny zákonitě souvisejí s probíhajícím celospolečenským procesem rozpadu, resp. boření starých struktur, a postupného vzniku nových společenských vztahů. Jsou odrazem stavu normativní agónie, kdy přestala platit stará nevyhovující pravidla a nová nejsou dosud jednoznačně formulována a prosazována.

Vzhledem ke skutečnosti, že se současná odborná literatura nijak podrobně nezabývá výkonem vazby jakožto psychosociálním problémem, kterým bezesporu je, zaměřil jsem se ve své práci právě na tuto oblast, přesněji řečeno na dopad výkonu vazby na psychiku obviněného.

Tato práce je tedy z oblasti penitenciární psychologie, respektive se zabývá psychologickými otázkami adaptace na výkon vazby. Je zde specificky vyčleněna problematika agrese jako mechanismu, který se u obviněných profiluje nejčastěji.

Považuji za nutné zdůraznit, že v této závěrečné práci si neklademe za cíl přijít s novým objevem, ale v rámci svých možností a schopností zpracovat problematiku agresivně se projevujících jedinců umístěných do výkonu vazby. K tomu bylo využito všech dostupných materiálů, vlastních zkušeností a diskusí s mnoha odborníky pracujícími ve vězeňství.

Kapitola 1

Agrese a agresivita

Nabízí se otázka: „Co je to vlastně agrese?“, „Jakou může mít podobu a proč vzniká?“

Agrese patří do přirozeného repertoáru chování a může mít různé podoby. V psychologickém slova smyslu představuje velmi složitou problematiku, zahrnující širokou škálu rozmanitých jevů. Kupříkladu člověk může agresivně myslet, komunikovat, fantazírovat a snít, samozřejmě také konat. Některé podoby agrese a agresivita jsou závažným společenským problémem, jejichž řešení spadá z velké části i do sféry zájmu kriminologie.

Studiem agrese a agresivity se zabývá interdisciplinární obor – agresologie (Heretik, A. 1999). Agresologie zkoumá různé formy násilí z hlediska biologického, psychologického, sociálního a právního. Citovaný autor rozlišuje:

- **agresi**, kterou považuje za jednotku chování, které je útočné, násilné a destruktivní
- **agresivitu**, kterou definuje jako relativně stálou dispozici chovat se agresivně
- **hostilitu**, což je postoj, zaměření osobnosti. Charakteristická je zatrpkllost, odpor k okolí, negativismus, nepřátelství
- **hněv** (zlost, zuřivost), což je stenická emoce, která velmi často provází agresi

Agrese je nejčastěji definována jako *násilné porušení práv druhého nebo ofenzivní chování směřující k domáhání se práv*.

Storr (1968, dle 11 s. 9) uvádí, že „je těžké rozlišit formy agrese, jichž bychom se všichni rádi zrekli od těch, jež musíme mít k dispozici, abychom přežili“.

Bandura (1971, dle 11 s. 9) definuje agresi jako „chování, které není v souladu se schvalovanými sociálními pravidly“.

Původ agrese je nejčastěji spojován s frustrací. Frustrace je překážka k dosažení cíle, „zkřížení“ plánů či nenaplněné očekávání. Tento přístup je pro svůj vliv na chápání agrese nazýván frustrační teorií agrese, která je mezi všemi teoriemi v odborné veřejnosti nejvíce rozšířena a uznávána. Zároveň je vedena diskuse o tom, jak je náchylnost k agresi ovlivňována vztahem dispozic a sociálních faktorů.

Frustrace vyvolává negativní emoci (např. hněv) a k jejímu překonání slouží právě agresivní chování. Někdy však může frustrace vést k ústupu, úzkosti, smutku, pocitu beznaděje.

Nejčastěji se agrese dělí na instrumentální a emocionální.

Instrumentální agrese je nástrojem, jak dosáhnout cíle. Ublížení nebo způsobení škody druhému je, až na výjimky, nechtěným, sekundárním následkem. Ten, kdo používá instrumentální agresi, má většinou své jednání promyšlené, má plán, jak je realizovat, zvážil všechna rizika i možné následky.

Emocionální agrese (hněvivá, impulzivní), jejím zdrojem jsou nejčastěji negativní prožitky spojené s momentální situací. Jde o náhlé vzplanutí, zaplavení hněvem. Jejím motivem není touha ublížit. Psychický stav (bolest hlavy, podrážděnost) a stále se hromadící negativní prožitky vedou k náhlému impulzivnímu chování. Agrese agresora zcela ovládne, autoregulace je velmi slabá, nezvládne agresivní chování. Na rozdíl od instrumentální agrese není agrese emocionální plánována a promyšlena, propuká náhle. Agresor nedomýšlí možné následky.

Agresivní chování dělíme podle různých hledisek (Havlík, R. 1999, s. 21)

- **směr agrese** - autoagrese – zaměřena proti sobě samému
- heteroagrese – zaměřeno proti druhému
- **funkce agrese** - agrese použitá jako prostředek k dosažení cíle
- agrese z nepřátelství – s cílem ublížit
- agrese použitá k odstrašení jiného subjektu
- **způsob útoku** - přímá agrese
- nepřímá agrese
- verbální agrese
- **aktivita-reaktivita** - proaktivní agrese, např. agrese predátorská, instrumentální
- **reaktivní agrese** - afektivní

Na tomto principu je založeno další dělení agresivního chování, a to ve vzájemné kombinaci následujících tří položek:

agrese *fyzická nebo verbální*

agrese *přímá a nepřímá*

agrese *aktivní a pasivní*

Buss (1961) uvádí na základě kombinace výše uvedených faktorů celkem osm druhů agrese :

- agrese fyzická, aktivní, přímá – bití, fyzické napadení
- agrese fyzická, aktivní, nepřímá – najmutí vraha, zaplacení rváčů k napadení druhého
- agrese fyzická, pasivní, přímá – např. policejní kordon bránící demonstrantům
- agrese fyzická, pasivní, nepřímá – např. demonstranti zablokují silnici, aby nemohl projet nějaký transport
- agrese verbální, aktivní, přímá – hádka, křičení
- agrese verbální, aktivní, nepřímá – pomluvy a klepy
- agrese verbální, pasivní, přímá – odmítnutí odpovědi či komunikace
- agrese verbální, nepřímá - zastat se toho, kdo je neprávem kritizován

Erich Fromm ve své knize „Anatomie lidské destruktivity“ (4) rozděluje agresi na benigní a maligní.

Benigní agrese je podle Fromma nástrojem biologického přizpůsobení, tedy subjekt napadá v okamžiku, kdy jsou ohroženy jeho zájmy. Ta je společná pro lidi i zvířata. Je to pudový základ přežití, její charakter je označován za reaktivně obranný.

Maligní agrese je specificky lidská. Fromm ji řadí mezi lidské vášně, projevuje se krutostí, destruktivitou.

Podle Vondráčka můžeme agresi rozlišit ve dvojitým významu. Agrese v *širším slova smyslu* (Vondráček, V. 1983, s. 416) je každá činnost nebo úmyslná nečinnost vedoucí k porušení nebo snížení nějaké hodnoty, exhibice, ale i narušení společenského řádu, konvence nebo požadování nepřiměřeného odškodnění. V tomto širším pojetí inspirují agresi například nadávky, sprostomluva nebo úmyslné odmítnutí pomoci. V užším pojetí se kryje význam agrese s jejím všeobecným chápáním, to je s fyzickým násilím a útokem.

V *užší slova smyslu* rozeznáváme:

- **agresi prvního stupně** – agresivita navenek potlačena a probíhající pouze v mysli
- **druhého stupně** – projevuje se nadáváním, vyhrožováním, zlobou a výhrůžnou gestikulací, jako například zatínání pěstí
- **třetího stupně** – projevuje se násilím proti něčemu, jako například házení předmětů, bouchání dveřmi, kopání do zdi atd.
- **čtvrtého stupně** – je charakterizována násilím proti zvířatům a lidem, všeobecně proti všemu živému

Ne každá agrese má kriminální podobu. Z celé šíře agresivních jevů spadá pouze malá část do skupiny agrese, kterou postihuje zákon.

Dle Netíka (13, s. 45) kriminálně agresivní chování existuje ve dvou základních formách:

- řízené plánovité chování spontánní povahy bez výraznějšího emočního doprovodu. Pachatel nebývá obětí frustrován. Agrese je ofenzivní a instrumentální, slouží tedy jako prostředek k dosažení cíle. Situační potenciál trestného činu je nízký, tzn. nevhodná situace, nevhodná oběť.
Někdy v této souvislosti hovoříme o tzv. „chladné“ agresi.
- neřízené, neplánovité chování reaktivní povahy, „Afektivní“ agrese (13, s. 45 a násl.) vznikající v průběhu konfliktní interakce s obětí a provázené silným emocionálním vzrušením. Cílem chování je samotná agrese. Potenciál trestného činu bývá vysoký.

O kriminální agresi hovoříme tehdy, jestliže agrese svým obsahem a způsobem útočí na zájmy a hodnoty chráněné právním systémem společnosti. I tak zůstává rejstřík podob kriminální agrese velmi široký. V psychologii se uplatňují různá diferencující hlediska, podle nichž je kriminální agrese blíže klasifikována. Při roztřídění různých druhů lidského agresivního chování pro potřeby psychologie a kriminologie je třeba brát v úvahu trestně právní relevantní druhy chování.

Dle Netíka (13, s. 7) ke kvalifikaci agresivity je možné použít deset kritérií:

1. kritérium: Míra regulace chování

- neprogramová agrese, je to impulsivní či reaktivní agrese, to znamená uposlechnutí okamžitého popudu, respektive okamžité reakce na podnět, chování bývá často dezorganizované
- programová agrese, je regulovaná charakteristickou přípravou, účelným (a účelovým) chováním

2. kritérium: Modalita činnosti

- agrese fyzická
- agrese verbální
- agrese fantazijní

3. kritérium: Cíl chování

- instrumentální forma, kde agrese slouží jako prostředek k dosažení subjektivně významného cíle, opakem je agrese odreagovaná, kde jejím smyslem je uvolnění nahromaděných, natěsnaných agresivních impulsů

4. kritérium: Objekt činnosti

- heteroagrese, kde objektem může být jiný člověk, zvíře nebo věc
- autoagrese, kde objektem je subjekt sám (agrese zaměřená na vlastní osobu agresora v podobě sebepoškozování nebo sebeničení), viz příloha č.

5. kritérium: Charakter interakce

- v případě útočné ofenzivní agrese je uvádějící a doprovázející prožitek komponován zlobou a hněvem
- obranná defenzivní agrese je spojená s pocity strachu a ohrožení

6. kritérium: Počet subjektů činnosti (tzv. skupinovitost)

- individuální agrese
- dyadická agrese, tzv. agrese ve dvou
- skupinová agrese, jde-li o více než dva subjekty

7. kritérium: Chování oběti

- vyprovokovaná agrese (oběť přispívá k útočnému chování pachatele)
- spontánní agrese (oběť nepřispívá k útočnému chování pachatele)

8. kritérium: Afektivní doprovod agresivního chování

- chladná agrese (bez známek emocionální vzrušení)
- afektivní agrese (agrese v prudkém emocionálním hnutí mysli)

9. kritérium: Brutalita agresivního chování

- přiměřená agrese (agrese bez známek týrání objektu, trvající po dobu nutnou k dosažení cíle)
- neadekvátní agrese s týráním objektu trvající nepřiměřeně dlouho, tzn. pokračuje i po případném „zneschopnění“ oběti (i poté, co oběť již není schopna klást odpor)

10. kritérium: Motivace subjektu

- v motivaci subjektivního chování se mohou uplatňovat nejrůznější potřeby, od primárních, jako je sexus, potrava, vyhnutí se poškození, strach, po sekundární potřeby, jako je prestiž, uznání skupinou, získání majetku apod. (podle dominující potřeby pak lze rozlišit příslušné formy agrese).

1.1 Osobnost agresora obecně

Kdo by neznal situace, kdy poměrně klidnou hladinu sociální interakce najednou rozčeří projev zlosti a vzteku, výbuch nepřátelství a útočnosti. V podstatě jde však vždy o oboustranné chování, neboť nenávist plodí zase nenávist. A nejen to, platí zde i zákon eskalace, stupňování: na agresivní projev jedné strany reaguje druhá strana ještě agresivněji a útočněji. Mluvíme zde o spirále neustále se zvyšující míry hostility. Projevují se tak především impulsivní, výbušné osobnosti s vysokou mírou emocionálního vzrušení, impulsivně reagují a bez váhání útočí. (Jsou schopni slovem i činem druhého nejen „píchnout“, ale obrazně řečeno i „propíchnout“). V obrazu agresivního chování nacházíme téměř vždy pohromadě zlost a vztek. Podle mnoha autorů je zlost a vztek afektivní odpověď na stres, při níž jednající jedinec prožívá mimořádně vysokou úroveň emocionálního vzrušení. Situace, která obsahuje největší počet takovýchto projevů, je charakterizována jako provokující.

Někdo nás napadne, ať už skutečně nebo jen domněle, případně něco se nám postaví do cesty, a to nás rozčílí, protože nám to znemožnilo pokračovat v cestě, a tím splnit to, co jsme si předsevzali. Jindy nás něco značně trápí atd.

Z psychologického hlediska se u impulsivního chování objevují **čtyři složky**:

- **fyzická**
- **emocionální**
- **kognitivní (myšlenková)**
- **pohybová**

Způsoby zvládání impulsivních projevů a agresivního chování jsou zaměřeny na tu či onu složku takového projevu, ty neúčinnější jsou zaměřeny na všechny čtyři složky najednou. Poměrně nový a v současné době dosti častý přístup ke zvládání agresivních projevů vychází z poznatků o významu změny myšlení při řízení našeho chování. Například lidé, kteří mají z různých důvodů větší obtíže v sociální komunikaci, podléhají podstatně snadněji záchvatům vzteku a zlosti než ti, kteří tyto obtíže nemají. Bylo to prokázáno v mimoslovní sociální komunikaci. Ale nejde jen o „dovednost mluvit“, ale i o určitý nedostatek myšlenek před vlastním promluvením. Jinak řečeno, agresivní člověk nejprve něco udělá a teprve potom promluví, nejprve se impulsivně projeví a pak teprve začne myslet. U řady agresivních lidí existují formy zaostávání schopnosti myšlení. Když tito lidé měli řešit myšlenkové úlohy, nebyli příliš úspěšní. Ukázalo se, že mají zcela specifické obtíže myšlení, například myšlení ve sledech, co nyní, co potom a jak dále až k určitému cíli.

Postup při zvládání agresivního chování můžeme na základě všech zjištěných poznatků rozdělit do tří fází.

V **první fázi** je nutné se seznámit s tím, co je známo o souhře kognitivních, fyzických a emocionálních projevů vzteku a zlosti a o jejich vztahu k agresivnímu chování, a zároveň s tím, co vyvolává vztek a zlost. Jaké jsou signály, podle nichž se pozná, že se člověk začíná zlobit.

Ve **druhé fázi** jde o seznámení se s alternativními možnostmi agresivního chování, o poznání, že vedle maladaptivních, nepřiměřených forem chování existují jiné adaptační, přiměřené formy.

Ve **třetí fázi** jde o praktický nácvik jak kognitivních, tak behaviorálních dovedností (jak se chovat, co dělat, jak jednat). I zde se postupuje nejprve „in virt“ - mimo reálné situace, například v učebně, v tělocvičně, v ordinaci a teprve „in vino“ - ve skutečném životě. Cílem je v prvé řadě naučit klienta orientovat se v situaci, poznávat podle celé řady signálů, že v dané situaci může dojít k vyhocení emocionálního vzrušení a k agresivním projevům.

Kapitola 2

Výkon vazby

Vazba je procesní úkon, kterým se osoba označená jako obviněný, na něhož se pohlíží jako na nevinného, zajišťuje pro účely trestního řízení, což je stanoveno v příslušných zákonných normách a předpisech.

Výkon vazby má vždy jen funkci zajišťovací, nikoliv funkci sankční. I když obsahem vazby je omezení osobní svobody v uzavřeném objektu ministerstva spravedlnosti, je třeba ji odlišovat od výkonu trestu odnětí svobody, který se zajišťuje až na základě odsuzujícího pravomocného rozsudku vydaného příslušným soudem.

Vzhledem k tomu, že vazba znamená vážný zásah do osobní svobody jednotlivce, může uvalit vazbu jen soud, a to jen z důvodů v zákoně přesně stanovených. Naše trestní právo považuje každého jednotlivce, proti němuž se vede trestní řízení, za nevinného do té doby, dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu není vina vyslovena. Do té doby je obviněný chráněn statutem presumce neviny.

Úkolem vězeňské služby v této oblasti je zejména zajistit, aby obviněný respektoval a dodržoval řád výkonu vazby, tzn. aby se obviněný zdržoval ve vymezeném prostoru vazební věznice, nepřicházel do styku se spolupachateli a svědky své trestné činnosti. Vězeňská služba má přesně stanoveno a vymezeno, jak tyto činnosti zajišťovat a interaktivně plnit tak, aby nebyla snižována lidská důstojnost. Zajišťuje všechny činnosti vyplývající ze zákona a související s ostrahou a bezpečností personálu i vstupujících úředních osob a jiných složek zajišťujících všechny souvislosti v trestním řízení.

2.1 Právní vymezení vzetí do vazby

Vzít do vazby lze osobu, které bylo sděleno obvinění. Rozhodnutí o vazbě musí být odůvodněno též skutkovými okolnostmi. O vazbě rozhoduje soud a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce. Vazba je vždy fakultativní - obviněný může (nikoliv musí) být vzat do vazby dle ustanovení § 67/1 trestního řádu z.č. 141/1961 Sb., jsou-li tu konkrétní skutečnosti, které odůvodňují obavu,

- že uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání nebo trestu vyhnul, zejména nelze-li jeho totožnost hned zjistit, nemá-li stálé bydliště a nebo hrozí-li mu vysoký trest,
- že bude působit na dosud nevyšlechnuté svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání (tzv. koluzní důvody vazby)
- že bude pokračovat v trestné činnosti, pro níž je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil (trestní zákon, § 67).

Vazba se vykonává ve vazební věznici nebo ve zvláštním oddělení věznice. Do výkonu vazby lze přijmout obviněného jen na základě písemného příkazu soudu vydaného na základě rozhodnutí o vzetí do vazby. Toto rozhodnutí musí být k písemnému příkazu připojeno. Vlastní příjem do výkonu vazby se provádí nepřetržitě po celých dvacet čtyři hodin.

Při přijetí do vazby musí být obviněný prokazatelně seznámen se svými právy a povinnostmi dle zákona o výkonu vazby a dalších souvisejících právních norem a předpisů.

2.2 Výkon vazby se zmírněným režimem

V minulosti byla vazba vykonávána výlučně ve věznicích tradičního typu s uzavřenými celami.

Po roce 1990 byl zaveden nový typ výkonu vazby - výkon vazby se zmírněným režimem (tzv. volná vazba). Oddělení výkonu vazby se zmírněným režimem je ubytovací prostor s některými společnými a společenskými prostorami, ve kterých se obvinění mohou volně pohybovat a stýkat se s dalšími obviněnými na tomto oddělení. Přispělo se tak ke zmírnění stresových a zátěžových situací, hlavně je však dána větší možnost pohybu. V neposlední řadě jde i o možnost obviněných se tzv. „vymluvit“ (mluvit s někým nezúčastněným).

Podmínky pro výkon vazby se zmírněným režimem nejsou ve většině vazebních věznic optimální. Komplexní řešení je závislé na dostatečném prostoru jak ubytovacím, tak terénním. Rozhodující je skladba obviněných na takovýchto odděleních, neboť nelze použít šablonový přístup.

Reakce na vazební prostředí se u většiny obviněných projevuje větší či menší změnou psychických stavů - roztržitostí, napětím, očekáváním, únavou, psychomotorickým neklidem, rozladěním, podrážděním, sníženou pozorností, ale i nadšením, veselím, tenzí, strachem, obavami apod. Ze zármutku a zklamání u nich vzniká emocionální zmatek - tenze, což je důsledek nezdaru akce, která měla uspokojit potřeby a cíle obviněného. K tomu se snoubí reakce rodin, pracovního prostředí, organizované skupiny apod., zpravidla se začnou chovat jinak, než by obviněný předpokládal. Zde často vyvstávají problémové otázky z okruhu tvorby rozhodovacího procesu vězně ve vazebních podmínkách. Jak rozhodování porozumět? Jakou úlohu zde hrají poznávací a emoční hlediska? Lze obviněného ve vězeňském prostředí přimět, aby učinil rozumná rozhodnutí? Co je pro něj rozumné? Chtějí vůbec obvinění dospět k rozumným rozhodnutím? Jak souvisejí zátěžové vazební situace s identifikací vězně, jeho benevolencí nebo naopak úporným obranným mechanismem? Zklamání vyvolává nejprve projevy vězeňské otupělosti a apatie - málomluvnost, nechutenství, poruchy usínání, tenze, tlaky, stresy apod.

Paralelně s těmito stavy zpravidla nastupuje tzv. vězeňský terapeutický „zákrok“, který spatřujeme ve verbální a nonverbální vězeňské komunikaci, která působí nejen kladně, ale i záporně. Kladná stránka spočívá ve snižování psychické tenze osobními rozhovory, srovnáváním situace, hrou, kreslením, četbou knih, novin a cvičením.

2.3 Vliv vězeňského prostředí na vznik agresivního chování

První hodiny a dny ve vazbě představují pro vězněné osoby psychický nápor, obzvláště pro prvovězněné. Ztratili svobodu, nemohou se volně pohybovat. Chybí jim téměř vše, na co byli zvyklí z domova. Vězeňský svět za „velkou zdí“ plný mříží, dlouhých chodeb s desítkami a stovkami cel, nových zvuků a pachů, pocity opuštěnosti, sklíčenosti a strachu ještě prohlubují jejich nepříznivý psychický stav.

Zvláště bolestivě tyto okamžiky pociťují ti, kteří nemají předešlé zkušenosti z ústavu pro mladistvé a za mříže se dostali buď pro finanční podvody nebo proto, že způsobili autonehodu či jiný nedbalostní trestný čin. Trauma je o to větší, jde-li o ženaté či vdané s malými dětmi.

Kritický je především první týden. Někteří (i když výjimečně) mohou projít tzv. vazební psychózou.

Obvykle se jim zhroutí jejich životní hodnoty a vlastně celý jejich svět. Musí si zvykat na nové prostředí, spoluvězně a přitom se jim stále honí v hlavě stovky otázek, jak dopadne soud, co manželka a děti, jak budou reagovat jejich známí a spolupracovníci, nestanou-li se oni sami terčem násilí..., po pár týdnech se však zklidní. Napětí a nervozita se však znovu objeví, jakmile se začne přibližovat termín soudního líčení.

Na každého obviněného je vykonáván dvojitý nátlak. Jednak je to režimový nátlak ze strany vězeňské služby, jednak je vykonáván nátlak spoluobviněnými ve vazební věznici. Jedinec se musí přizpůsobit časovému rozvrhu dne a jeho stereotypu, dělat co je umožněno, dovoleno nebo přikázáno. Pohybuje se pouze ve světě úzce ohraničeném a přesně vymezeném. Nemůže pokračovat ve svém životním rytmu, ale tento životní rytmus je mu vnucen, a to zcela jiný, než na jaký byl zvyklý. Vězeňský personál určuje jeho denní režim od budíčku do večerky. Nezanedbatelnou úlohu zde hrají mnohdy značně narušení a psychicky nestabilní spoluobvinění, se kterými je nucen být v nepřetržitém kontaktu na výjimečně malém prostoru. Je odkázán k naprosté nečinnosti jak fyzické, tak duševní. Ve většině případů obviněný nedělá vůbec nic, každý jeho pohyb, slovo může rušit a obtěžovat spoluvězně.

Výrazná, i když relativní sociální izolace a styk s lidmi, jemuž se nedá vyhnout a o který naprosto nestojí, přispívají jako faktor destabilizace jeho psychiky. Obvinění často argumentují: „*Pro mne není trestem to, že jsem zde, pro mne je strašný trest, že jsem zde zavřen s primitivními lidmi.*” Je to častý argument, který je způsoben jejich neznalostí prostředí. Jestliže takovýto člověk bude ve vazbě dva až tři roky a přijde-li jiný nováček, který se dostane s tímto obviněným do styku, začne argumentovat naprosto stejně. Prostor, soustavná nečinnost a naprostý nedostatek informací z běžného života mají za následek degeneraci myšlení i osobnosti obviněného při těchto dlouhodobých pobytech. Obvinění při těchto argumentech mají na mysli přítomnost nejrůznějších asociálních živlů, narkomanů, psychopatů, psychicky nevyzrálých a často i nestabilních osob. Jsou šokováni obrovskou koncentrací „závadových osob“ na relativně malém prostoru. Něco takového v běžném životě neviděli a ani neměli tušení, že něco takového existuje. Toto poznání je u dosud netrestaných prvoobviněných stresující, až šokující. Doslova vede k psychickému zhroucení takového jedince, i když přišel do výkonu vazby naprosto psychicky zdravý. Pobyt v tomto cizím, nepřívětivém a neznámém prostředí a s minimální možností cokoliv změnit působí i na psychiku stabilního jedince vysoce depresivně. Toto poznání je často nutí obracet se na vedení vazební věznice se žádostí o změnu vazební věznice. Jejich důvody jsou často různé

a smyšlené, obvykle za účelem kontaktu s rodinou, protože se nedokáží přizpůsobit vězeňskému prostředí.

Přemístění však nelze provést bez souhlasu příslušného soudu, a proto zamítavé stanovisko vazební věznice je důsledkem narůstání psychického napětí a frustrace u těchto prvoobviněných, kteří tuto realitu nedokáží pochopit a těžko ji snášejí. Po zamítnutí požadavku obviněného se roztočí spirála frustrace, agresivity a nepochopení. Kontakt s jeho rodinou je značně omezen a rodina je často to poslední, co má. V začínající krizi z uvěznění nerozumí svému psychickému stavu, ztrácí nad ním vládu a kontrolu. V citové oblasti u prvoobviněného začíná dominovat soubor negativních emocionálních zážitků. Jeho minulost je ztracena, žije jen v přítomnosti, jeho budoucnost je nejistá a spojená s obavami.

Nastane-li situace, že rodina na obviněného nemá čas, finanční prostředky nebo dojde-li k liknavosti orgánů činných v trestním řízení týkající se schválení pravidelné plánované návštěvy, mohou takto vzniklé situace skončit až těžkou depresí. Zkušenosti obviněných používají různé metody vydírání, od vyhrožování, že zničí veškeré zařízení cely, až po vyhrožování sebepoškozením a sebevraždou. Jeho minulost i nejasná budoucnost je ztracena, začne žít výhradně přítomností. Obviněný chce všechno teď, tady a hned.

Uvalení vazby je ze subjektivního pohledu necitlivým, ale nutným zásahem do svobody jedince. Jedná se o enormní psychickou zátěž, kterou ne každý dovede snášet. O psychické zátěži mluvíme tehdy, jestliže dojde k situaci, kdy podmínky a požadavky prostředí neodpovídají vlastnostem a schopnostem člověka se s nimi vyrovnat. Je-li u člověka zmařeno nějaké očekávání nebo představa, pak hovoříme o frustraci.

Je zde však také možnost zařadit obviněné do vazby se zmírněným režimem, pokud splňují předem stanovené podmínky. Obviněný umístění do oddělení se zmírněným režimem by neměli mít sklony k násilnostem a k toxikomanii. Obviněný této možnosti využívají a velmi si tuto změnu pochvalují. Výměna malé uzavřené cely za velký otevřený prostor na ně spolu se změnou denního režimu blahodárně působí. Možnost se sám o sebe postarat, sám si dojít pro snídani, nečekat až mu bude přivezena na celu, jít se projít, kdy se mu zachce, mít kontakt s okolním světem prostřednictvím televize a v neposlední řadě je tu zvýšený zájem ze strany psychologů. Psychologové ve spolupráci s vězeňským personálem jim mohou poradit při řešení jejich osobních problémů. Obviněný, který porušuje „pravidla hry“ na tomto oddělení, si evidentně neváží volnějšího způsobu výkonu vazby, a tím zároveň porušuje řád výkonu vazby a je přemístěn zpět do pevné vazby. Volnější režim ve volné vazbě často vede k prohřeškům, a proto zde není na místě žádná benevolence.

Nástrah ve formě stresu, které později, zůstanou-li nepovšimnuty, mohou vyústit v agresivní jednání, číhá ve výkonu vazby na obviněné značné množství. Klasický výkon vazby představuje z psychologického hlediska zátěžovou situaci frustrující základní psychické, v extrémním případě i fyzické potřeby obviněného. Téměř absolutní izolace od sociálního okolí, v němž se jedinec pohyboval, a výrazná izolace od sensorických podnětů vede zvláště při dlouhodobých vazbách k emocionální a sensorické deprivaci se všemi původními jevy poruch afektivity vnímání. Netík (1994, s.19) uvádí, že šikanování a agrese ze strany spoluobviněných ohrožují jedny z nejzákladnějších lidských hodnot - lidskou důstojnost, integritu osobnosti, někdy i život.

Ve vazební věznici dochází ke ztrátě autonomie, neboť vězňův život je řízen do té míry, že jeho schopnost a potřeba činit rozhodnutí je úplně vyloučena. Je poskytováno standardní oblečení, strava je servírována v určitých hodinách. Hodiny jsou určovány předpisy. Návštěvy se provádějí v určitých intervalech. Proklamovaným ospravedlněním pro tyto předpisy je „bezpečnost“. Aby se zvládlo velké množství lidí, musí být personál schopen řídit život vězeňské populace dokonce i v oblastech, které se zdají být triviální. I když řád výkonu vazby doznal mnoha pozitivních změn, je autonomie obviněných nadále omezena. Je to snad nejzřejmější v přizpůsobení, které čerstvě propuštěný obviněný musí učinit při návratu do společnosti. Schopnost rozvrhnout si svůj čas se v pomalu ubíhajícím rutinním vězeňském životě ztrácí. Obviněný i odsouzený si zvykne, že jeho život je regulován souborem zvonků, houkaček, píšťalek a rozkazů. Když je propuštěn na svobodu, musí se znovu naučit rozdělit si den sám pro sebe. Jiným rozměrem této ztráty autonomie je nedostatek soukromí. Potřebě institucionální kontroly se učiní zadost pouze tehdy, je-li vězeň viditelný. V našich vazebních věznicích jsou před toaletami zástěny, aby obvinění měli alespoň trochu pocit soukromí. Ve sprchách může docházet k napadením a šarvátkám, vězeňský personál proto také tato místa preventivně střeží.

Někteří obvinění jsou uzavřeni ve zvláště upravených celách, protože jsou nebezpeční. Tito násilníci pachatelé jsou často umístěni s ostatními, kteří nemají násilnické sklony a musí se naučit s nimi žít po značně dlouhé časové období, ne všem se to však povede. Obvinění si uvědomují, že do určité míry jsou snad zkoušeni ze strany násilníků a rváčů. Zacházení, kterého se jim dostane po zbytek jejich pobytu, je závislé na jejich reakcích. Jeden vězeň to vysvětlil takto: „*Věděl jsem, že budu muset bojovat a jestliže se na poprvé nedám, bude to potom dobré.*“ Samozřejmě ne každý vězeň je napaden. Ale tlak života v takovémto typu prostředí si vybírá své „mýtné“.

2.4 Osobnost kriminálního agresora ve vězeňských podmínkách

Část obviněných se vyznačuje primárně více či méně nápadnými emocionálními poruchami a antisociálními znaky osobnosti, agresivitou, hostilitou, neschopností se přizpůsobit. V pozadí emočních poruch a poruch chování bývá psychická tenze, úzkost a deprese. V podmínkách vazby pak vyúsťuje v různé formy nepřizpůsobivého chování. Zápornou složkou tohoto chování je ovlivňování slabších a neznalých jedinců těmi nejsilnějšími k různým úsluhám, činnostem, intrikám apod. U obviněných, kteří přicházejí do vazby poprvé, pozorujeme častou snahu bránit se vězeňskému prostředí tím, že jsou dodržovány jisté hygienické a psychické návyky a dovednosti, které se ovšem za nějaký čas otupí a vězeňská komunita začne plnit roli ochrany k přežití vazebního života. Zde jde o dodržování jistých pravidel a návyků včetně informačních spojů, k získávání věcí, alkoholu, drog, léků apod. Po částečném zklidnění se projevují snahy po vlastním hledání obranných reakcí, často kopírované od druhých - fatální tón v komunikaci, urážlivý, neklidný a roztržitý, vyskytují se časté snahy o vyzývavé chování a provokace směrem k zaměstnancům vazební věznice. Obvinění spoléhají, že se na jejich intriky a spekulace nepřijde. V této fázi jsou zaznamenány první pokusy o podplacení personálu k různým úsluhám (podávání zpráv rodině, vynášení a donášení různých věcí, včetně alkoholu a drog). V případě prohry nebo neúspěchu vězeň tuto prohru a ztrátu, kterou cítí jako vnitřní rozpor, popírá a nesmí ji dát najevo. Tato rozporuplnost vnitřních pocitů a vnějších vězeňských pravidel (jsou ze strany vězňů dodržovány, v případě neplnění sankcionovány) vytváří tenzi, neurotizaci a stres, jehož důsledkem je vztek - agresivní chování směřované nejen k ostatním vězňům, zaměstnancům, ale i k sobě samým. Často je to vyjádřeno slovy - „co dnes miluji, zítra mohu nenávidět“. Někdy nabýváme dojmu, že největším přítelem i nepřítelem jsou vězni právě sami sobě. Své místo má i pocit viny, i když je tabuizován, zejména na celách. (Je jako kocovina po včerejší pitce, břemeno, které nesmí být vidět, je projevem slabosti a slabost je být druhý, možný objekt nátlaku všeho druhu.) Vězeň začíná negovat přijatelné, slušné, duchaplné, tolerantní a preferuje úskoky, intriky, podvody, krádeže, násilí, a to nejen směrem ven z vazební věznice, ale i uvnitř ní. Vězni, kteří jsou přizpůsobiví, začínají velmi brzy hrát hru mezi nimi a zaměstnanci - „já budu bez problémů a ty mně dáš pokoj“! I přes tuto fázi vězni interpretují takto: „I když mluvím s dozorcem klidně, dá se říci vlídně, cítím k němu nesnášenlivost a odpor, nelíbí se mi jeho nadřazenost, charakter. Mám však dojem, že to musí dozorce

poznat a cítit, je to jakási vibrace. Kdo by to nepoznal, byl by úplně k ničemu.” Vězeňská hra má mnoho modelů, pravidel a struktur. Jejich dokonalé zvládnutí dle vězně vyžaduje nejméně osm měsíců ve vazebním prostředí při dobré schopnosti vězně se adaptovat, umět si získat lidi, prosazovat se a hlavně být silný.

2.4.1 Mladiství obvinění ve výkonu vazby

Specifickou skupinou ve vazební věznici představují mladiství obvinění. Na mladistvé obviněné působí negativní vliv zvláště silně. Svědčí o tom vyšší počet případů šikany a ublížení na zdraví, tedy další trestná činnost ve výkonu vazby. Je zde i vyšší počet případů sebepoškození. I tato část vězeňské populace uznává jako nejvyšší hodnotu vězeňské subkultury sílu jako prostředek k dosažení účelu a násilí jako projev vůle.

V oblasti značně rozbujelé kriminality mladistvých lze vystopovat jiné příčiny pro kriminalitu než u dospělých. Zpravidla zde nejde o ziskuchtivost. Mladiství spíše hledají uznání, kterého se jim nedostává v rodině. Sociální uznání je pro mladistvé prioritní a bezpochyby zastiňuje touhu po majetku. Mladiství se proto často dopouštějí kriminální činnosti ve skupině, jež je uzavřeným sociálním společenstvím.

Hodnotové systémy takových skupin jsou značně rozdílné od všeobecně uznávaných hodnot běžné společnosti. Proto i postih pachatele má jiný dopad. Zatímco je vězení pro mladistvého pachatele něčím, co jej v očích jeho skupiny povyšuje, naopak vykonávání obecně prospěšných prací na očích veřejnosti je pro něho skutečným trestem. Mladí lidé přicházejí do výkonu vazby s různými zkušenostmi, s různým stupněm kriminálního narušení.

Je nutno si uvědomit, že práce s mladistvými obecně je dnes jednou z prioritních stránek naší společnosti. Věk pachatelů trestné činnosti se neustále snižuje, proto je nutné této problematice věnovat zvýšenou pozornost. Společnost proto musí udělat vše, aby se tento stav kriminality změnil a současný vývoj zastavil.

Jako úskalí se objevují psychické zvláštnosti mladistvých. Jakmile jsou mladiství ponecháni bez dozoru v kolektivu nebo v cele, mají sklony k „vytahování se“ před druhými, což může následně vyústit v napadání spoluobviněných, nebo v ničení majetku vazební věznice.

Kapitola 3

Projevy agresivního chování ve výkonu vazby

Z psychologického hlediska je nutné podotknout, že vazba představuje pro obviněné výraznou psychickou i fyzickou zátěž. Na jejím vzniku se podílí několik navzájem souvisejících faktorů. Jeden z hlavních faktorů je nejistota způsobená vyšetřováním jejich trestné činnosti, dále extrémní sociální izolace, nemožnost volného pohybu, deprimující ztichlé prostředí. Souběh těchto okolností obviněné značně deprimuje a v této souvislosti se celkově hovoří o deprimujícím prostředí jako takovém.

Hlavní podíl na úzkostném a nejistém prostředí má uzavřená a neměnná společnost v cele, naprosto stejný a přesný rozvrh dne a přesně stanovené normy chování a jednání.

Vytváří se nebezpečí heteroagresivních a autoagresivních forem chování, často až vyúsťujících do psychických poruch. Ve zvýšené míře se proto objevují hladovky, sebepoškozování, impulsivní agrese proti spoluobviněným a „šikany“ proti slabším jedincům.

Vytržení z navyklého způsobu života frustruje potřeby pohodlí a péče. K tomu přistupuje pocit nejistoty, pokud jde o průběh vlastního vyšetřování a budoucnosti vůbec. Vzrůstající vnitřní napětí a pocit ohrožení charakterizuje především jedince, kteří přicházejí do styku s vazebním prostředím poprvé. Reakce na takovou zátěž pak závisí na osobnosti a podmínkách, ve kterých vykonává vazbu a na předchozí zkušenosti.

Reakce dle Netika (13) mohou být následující:

- **Agrese orientovaná do okolí (heteroagrese)** - podle osobnosti verbální nebo fyzická. Směřuje obvykle proti frustrátorovi, jehož ve vazbě reprezentuje především příslušník vězeňského personálu. Kverulace, neustálé stížnosti, často neodůvodněné, jsou jedním z jejich projevů. Agrese vůči spoluvězňům je také velmi častá, ale zůstává v mnoha případech skrytá. Šikany ve vazbě mohou být způsobeny nudou, případně bojem o dominanci ve skupině.

- **Agrese vůči sobě (autoagrese)** - opět v závislosti na osobnosti a intenzitě potlačení (represe) v podmínkách vazby se mohou projevovat jako sebeobviňování, sebepoškozování (často pořezání), pokusy o sebevraždu, hladovky apod. Autoagrese mohou mít (u recidivistů tato motivace převládá) demonstrativní povahu jakožto pokusy o vydírání personálu. Zvláště pořezání slouží jako prostředek k redukci nadměrného vnitřního napětí.
- **Únik ze zátěžové situace**, a to nejen přímý fyzický, který se může realizovat pokusy o útěk nebo úplným přiznáním někdy i k trestné činnosti, kterou jedinec nespáchal, nýbrž i nepřímý, psychický, projevující se jednak staženým chováním a seberealizací, jednak únikem do nemoci, somatickými potížemi. Přejít mezi touto a další kategorií tvoří, kromě právě uvedených, též některé vazební psychózy (Ganserův syndrom).
- **Vývoj agresivních psychických poruch** zejména neurotické symptomatiky jako projev selhání adaptačních mechanismů osobnosti. K neurotickým symptomům objevujícím se ve zvýšené míře u obviněných se řadí nespavost, bolesti hlavy, bušení srdce, bolesti na prsou a některé jiné somatické stesky jakožto ekvivalenty úzkosti, dále neschopnost soustředit se, únava, neodůvodněné strachy (z uzavřených prostor nebo naopak z otevřeného prostranství), nutkavá chování a řada dalších.

Redukci vnitřního napětí obviněných v podmínkách pevné vazby lze docílit jednak snížením nejistoty „zprůhledněním“ procesu vyšetřování a častým kontaktem obviněného s obhájcem, jednak změnou podmínek výkonu vazby směřující k odstranění nadbytečné sociální izolace a sensorické deprivace (volnou vazbou, kontaktem s rodinou a vnějším světem vůbec, zájmovou činností). Toto umožňuje řešit další velký problém pevné vazby, nadbytečnou spotřebu psychofarmak, zvláště hypnotik a anxiolitik.

Některé formy agrese v penitenciálním prostředí (Sochůrek, 2002):

Fyzický útok připravený a plánovaný – jde zejména o přepadení v rámci pokusu o útěk s cílem získat klíče, výzbroj, uniformu a eliminovat jednu z překážek útěku, tedy příslušníka. V tomto případě jde o instrumentální agresi. Pachatelé bývají vězni odhodlaní ke všemu, nemají tzv. „co ztratit“. Plán mívají dobře promyšlený co do provedení útoku v těch prostorách, kam mají přístup. Obtížněji jsou schopni vyhodnotit bezpečnostní opatření

v prostorách, o kterých nemají přehled. Vězni většinou volí formy útěku bez použití přímého násilí vůči zaměstnancům. Pokud bude probíhat kumulace vězňů odsouzených k dlouhodobým trestům, členů organizovaného zločinu a dalších profesionálních zločinců, je nutno počítat s útekem z vězení za použití násilí proti zaměstnancům nebo jiným nevězněným osobám. Např. výslechy PČR, advokáti atd. nebo i útokem „z venku“ za mnohem reálnější než dříve. Domníváme se, že postupný odklon od trestu odnětí svobody a častější uplatňování alternativních trestů nutně povede ke zhoršení bezpečnostní skladby vězněných osob. Znamená to, že bude slábnout rozředění vězeňské kriminální populace méně narušenými vězni, kteří by se k násilí vůči zaměstnancům nebo spoluvězňům nikdy neuchýlili.

Fyzická agrese reaktivní – forma hněvivé agrese při konfliktu s vězněm. Vězeň zaútočí během stupňujícího se krátkodobého či dlouhodobého konfliktu se zaměstnancem. Za konflikt dlouhodobý může vězeň považovat např. zamítnutí své žádosti, přičemž skutečnost, že jeho žádost byla zamítnuta právem, pro něho nehraje podstatnou roli.

Fyzická agrese nepřímá – většinou se jedná o ničení zařízení cel, ničení výstrojních součástí, nádobí, lůžkovin apod.. Pachateli bývají obvykle vězni trpící poruchami osobnosti se sklony k agresivitě. Většinou jde o sociálně patologický projev odreagování, kterou vězni chápou jako mstu personálu.

Nepřímé formy verbální agrese mezi vězni - jde podobně jako u personálu o vymýšlení nepravd na nepohodlného vězně. Vězni chodí za zaměstnanci a upozorňují na chování vězně, požadují jeho přemístění a snaží se do své hry zatáhnout i personál. Je velmi těžké rozeznat skutečnost od účelové nepravdy, protože „intričky nebo tunel“ je velmi dobře připraven.

Některé popsané skutečnosti lze zahrnout mezi specifické formy tzv. druhého života. Mezi další formy „druhého života“ patří např. organizování hazardních her za platidla či úsluhy. Jedná se o činnost, která je mnohým vězňům známa z civilního života. Její negativní dopady ve vězeních jsou nepřímé, jde o obírání řady vězňů o peníze, jídlo apod.. Výkon vazby je místem, kde se sociálně patologické jevy kumulují. Psychicky labilnější vězni mají tendence upínat se na silné jedince z řad osob s pokročilou kriminální infekcí. Nezkušený mladý prvovězněný člověk se upíná na narušeného jedince, aniž je schopen rozpoznat jeho skutečný charakter např. proto, že tento jedinec vystupuje jako jeho ochránce. Velice často dochází k postupné změně hodnotové orientace (první příznaky kriminální infekce).

3.1 Autoagresivní projevy chování

Autoagresivní projevy chování vězňených osob ve vazbě popsané v této stati slouží především k uvolňování stresu a napětí způsobených vzetím do vazby. Autodestruktivní jednání člověka ve vězeňských podmínkách můžeme rozdělit na sebevraždy, sebepoškozování a hladovky.

3.1.1 Sebevraždy

Sebevraždy, pokusy o sebevraždu či demonstrativní pokusy sebevražd nejsou ve věznicích žádným okrajovým jevem. V prostředí vězení se nejčastěji setkáváme se sebevraždami nebo jejich pokusy oběšením, požitím velkého množství léků a pořezáním.

Motivací bývá zátěžová situace - uvěznění, výčitky svědomí, účelové chování před zahájením soudního jednání či „pomsta“ personálu za to, že vězni nebylo vyhověno.

Rozeznáváme sebevraždy **bilanční** a **demonstrační**. Cílem demonstračních sebevražd je jednoznačně něčeho dosáhnout. Obviněný chce demonstračním sebevraždou naznačit, že své hrozby míní vážně a že je připraven kdykoliv sebevražedný pokus opakovat. Pro demonstrační sebevraždu je typické, že obvinění na možnost spáchat sebevraždu předem upozorňují: „*Šlehnu si to, hodím si to, hodím si mašli, máznu se.*“ Touto demonstrační sebevraždou sledují především vyděračské cíle, jako např. povolení mimořádné návštěvy, propuštění z výkonu vazby nebo absolvování léčby v civilním nemocničním zařízení, například přemístění mezi duševně choré, kde jsou větší možnosti k útěku, nebo větší přísun léků s patřičným narkotickým účinkem. V každém případě jde o nátlak, divadlo, až hrubé a nevybíravé vydírání či účelové pokusy dostat se za jakoukoliv cenu z vězeňského prostředí, byť i jen na několik hodin.

Zde nelze přistupovat na hru obviněného a pomáhat mu k dosažení jeho cílů. Avšak nelze tyto aktivity na druhé straně v žádném případě podceňovat či bagatelizovat. Vězeň často naprosto zřetelně vyhrožuje či se pokouší o vydírání. Jinak vyjádřeno, obviněný podmiňuje splnění svých požadavků konkrétními výhrůžkami a pohrůžkami. Naše reakce musí být bez afektu, profesionální, důstojná a naprosto důsledná a nezájmová i důrazná. Na takové vydírání nelze přistoupit. Byl by to počátek nebezpečné, nekončící, řetězové reakce obviněných.

Úspěch jediného obviněného dokáže iniciovat další vydírání a aktivity v tomto směru.

Prevence bilančních sebevražd je velice obtížná. Obviněný hodnotí svou životní situaci a na základě tohoto zhodnocení se rozhodne pro ukončení svého vlastního života. Mezi důvody takové sebevraždy může patřit hrozící vysoký trest, nezáměr rodiny a ztráta prestiže na veřejnosti. Tito obvinění nikdy na sebe negativně neupozorňují, nikoho nevydírají a nesnaží se získat pro sebe žádná privilegia. Jsou natolik zdrceni svým osudem, že než by živořili ve vazební věznici, raději zvolí dobrovolnou smrt. Sebevraždu jako reakci na životní trauma ve vězeňském prostředí nevyklučujeme. Teoreticky v tomto případě je možné postupovat podle schématu: trauma způsobené výkonem vazby a trauma z rodinného prostředí (úmrť rodiče, dítěte, partnera).

Především mladiství obvinění mají tendenci napodobovat pokusy sebevražd, kde aktéři sebevražedných pokusů skončili s těžkým poškozením zdraví v civilních zdravotnických zařízeních nebo propuštěním z výkonu vazby ze zdravotních důvodů.

3.1.2 Sebepoškození

Sebepoškozování se od sebevražedného jednání liší tím, že nesměruje k sebezničení organismu. Hlavním znakem je účelovost. Ve vězeňském prostředí se sebepoškozování dopouštějí nejčastěji vězni trpící poruchou osobnosti, nevyzrálí jedinci a abuzéři drog nebo alkoholu. Automutilace jsou závažným projevem prizonizace.

Motivací sebepoškozování je nejčastěji:

- odstranění vnitřní psychické tenze jako reakce na zátěžovou situaci
- únik do nemoci – vězeň se snaží dostat na ošetrovnu či do vězeňské nemocnice proto, aby např. oddálil soudní líčení
- nátlak na personál s cílem dosažení nějakého svého cíle

Provedení automutilačního jednání se děje nejčastěji pořezáním zápěstí, předloktí, v loketních jamkách, polykání cizích předmětů, spolykání většího množství léků, sypaní tuhy do očí, vyvolání infekční nemoci.

Velmi často se setkáváme s tzv. „**polykači**“ (22 str. 56), to jsou obvinění, kteří spolknou různé předměty (spínací špendlíky, panty od dveří, lžičky, lžice, žiletky aj.). Jsou i „odborníci“, kteří dokáží do jícnu zasunout i držadlo od kbelíku. Značně oblíbené jsou tzv. „kotvy“. Kotvou nazýváme speciálním způsobem upravený spínací špendlík nebo jiný pružný drát, který je vytvarován do tvaru písmene „V“ a jehož postranní branže mají konce vyhnuté směrem ven. Tyto „kotvy“ se polykají v chlebové střídce a novinovém či toaletním papíru zabalené tak, že postranní branže jsou k sobě pevně přitaženy. Vlivem působení slin, žaludečních a střevních sekretů dojde k jejich rozevření (branže se rozevrou) a jejich vyhnuté konce se zabodnou do stěny jícnu, střev (tak dojde k fyzickému ukotvení, odtud název). Ostré předměty hrozí perforací trávicí trubice. Pokud jde o perforaci tlustého střeva, končí často výkon i vývodem střeva přes dutinu břišní, někdy dočasně, jindy definitivně.

Ne vždy se podaří obviněným pozřít cizí předměty, opakovaně se setkáváme se vsunováním cizích předmětů do konečníku. I zde je fantazie našich obviněných rozmanitá. Lékaři zde nalézají drobné ostré předměty tvaru otevřeného deštníku s trny otevřenými ven, což ztěžuje jejich vyjmutí. Mnohdy tyto trny perforují střevo tak, že obviněný opět končí své aktivity s vývodem střeva v břišní dutině.

Další kapitolou sebepoškozování je **vbodávání** si cizích předmětů do hrudníku a do plic. I zde se setkáváme s velkou fantazií. Ne vždy jsou následky takového počínání bez dalšího postižení, mnohdy končí tito obvinění na operačním sále, v horších případech končili takovéto pokusy i smrtí obviněného.

Další sebepoškození jsou **řezné rány** předloktí a zápěstí s porušením i bez porušení nervů a šlach. Jde většinou o vydírání, neboť toto sebepoškození je prováděno žiletkou uchycenou v prstech tak, aby ostří žiletky bylo vysunuto jen jeden milimetr. Takto provedený řez je jen povrchní a prořízne právě jen kůži a nikdy nezasáhne hlouběji. Automutilace pořezáním, a to mnoha mělkými chaotickými řezy, jakoby „posekáním“, nejčastěji předloktí, svědčí o snaze o odstranění vnitřní psychické tenze.

Obecně lze konstatovat, že „sebeпошкоzovači“ představují zcela zbytečné náklady na zdravotní péči. Mnozí z nich si totiž myslí, že pokud provedou sebepoškození, trestají tak vězeňskou službu za dlouhou vazbu, neřešení jejich osobních problémů atd.

3.1.3 Hladovky

Dalším velmi častým, avšak specifickým druhem sebepoškozování jsou hladovky (*volní odmítání stravy*) vyhlášené obvykle dramaticky a před auditoriem.

Mezi nejčastější důvody patří nesouhlas s vazebním umístěním, kdy obvinění mají pocit neviny a jsou přesvědčeni, že vše se dá řešit vyšetřováním na svobodě. Důvodem rovněž bývá délka vazby nebo vzdálenost od místa bydliště. Drtivá většina „*hladovkářů*“ nesouhlasí s umístěním ve věznici, v níž se právě nacházejí, a chtějí si takto vymoci přemístění do zařízení vězeňské služby „podle vlastního výběru“. Podle velmi přísných pravidel stanovených vnitřními normami je hladovkářům od počátku věnována zevrubná lékařská péče, limitovaná zdravotním stavem obviněného. Každá hladovka se eviduje a podléhá hlásné službě nadřízenému orgánu vazební věznice - generálnímu ředitelství Vězeňské služby ČR.

Zdravotní stav obviněných s hladovkami je nyní většinou velmi dobrý, významnější hmotnostní úbytek zaznamenáváme jen sporadicky. Jde o obvykle dobře živené vězně, kteří jednoznačně nemohou držet „pocivou“ hladovku, protože jejich hmotnostní úbytek je minimální.

Například za měsíc odmítání stravy činí úbytek na hmotnosti jen tři až pět kilogramů. Z lékařského hlediska to není objektivně možné. Všichni si tedy nějakým způsobem stravu opatřují, či ji dostávají od spoluobviněných. Nemocníci si často zvolí za jakousi „čekárnu“ k vyřízení svých záležitostí.

Daleko problematičtější jsou příklady, kdy obvinění odmítají jakoukoliv zdravotní péči, odběry biologického materiálu, případně i nemocniční léčbu, infuze a další. Lze však konstatovat, že prakticky k dramatickým zvrátům a fatálním koncům nikdy nedochází. Obviněný vždy včas přijme péči a velmi rychle dojde k úpravě jeho zdravotního stavu.

Prakticky hlavním cílem autoagresivního jednání je získání nějakého privilegia, zvýhodnění nebo prosté získání času. Kromě faktu zásadního, to je poškozování zdravotního stavu, je sebepoškozování také v současné době problémem ekonomickým. Nově přijaté zdravotní zákony o poskytování zdravotní péče totiž charakterizují sebepoškozování jako volní akt jedince, který si za něj musí nést plnou, tedy i ekonomickou odpovědnost.

3.2 Heteroagresivní projevy chování

Vedle autoagrese se ve věznici vyskytuje i heteroagrese, to je agrese proti osobám a věcem. Důvodů, proč se lidé k sobě ve věznici agresivně chovají, je celá řada. Vyjdeme-li ze stávající situace, kdy některé vazební věznice mají stále nedostatečný počet ubytovacích prostor, není těžké odhadnout, které faktory na vězně negativně působí. Podle dříve platného zákona mělo na jednoho obviněného připadat tři a půl metru čtverečního. Nový zákon toto neupravuje, ale vizí EU je 5 až 6,5 metru čtverečního. Stále jsou v některých případech obvinění „natěsnáni“ v malých celách, často se není možno ani pohybovat pro velké množství osobních věcí. Malý prostor a nemožnost pohybu zvyšuje nervozitu obviněných.

3.2.1 Šikanování

Šikana je „násilné ponižující chování jednotlivce nebo skupiny vůči slabšímu jedinci, který nemůže ze situace uniknout a není schopen se účinně bránit“. (Vágnerová, M. 1999, str. 283)

Šikana je anomální chování, na jehož vzniku se podílí i mechanismy plynoucí z vězeňské subkultury. Neprůbojní, zakřiknutí a fyzicky slabší obvinění se často ve vězeňském prostředí stávají obětí šikanování. Šikany ve vazbě bývají motivovány například nudou, bojem o dominanci ve skupině, dokázáním si vlastní síly apod. Dopouštějí se jich častěji psychopatické osobnosti, často s narcistickými, někdy s anetickými rysy. Jsou symptomem hluboké poruchy osobnosti. (Netík, K. 1994, str. 19)

V případě šikanování jde o zvláštní druh asymetrické interpersonální agrese, jehož rozbor může přispět k obecnějšímu poznání agrese jako sociálně psychologického jevu, dynamicky agresivní interakce, motivačních a jiných osobnostních podmínek agresivního chování a jeho následků. (Řičan, P. 1993, str. 208)

Ve vazbě dochází k šikanování zpravidla mezi obviněnými na cele. Může být velice kruté. Často stojí v pozadí vězni, kteří si bitím a hrozbami vynucují homosexuální styk. Vězení je ovšem instituce, kde dochází k agresi více či méně násilné často různým způsobem a z různých důvodů. Zbytečné obtěžování a ponižování patří k běžné rutině vězeňské subkultury.

Šikanování se dopouští jedinec nebo skupina vůči jedinci nebo skupině více či méně bezbranným. Za charakteristický rys se považuje opakování agrese vůči stejné oběti. Ve vazebních podmínkách se v případě šikany jedná o přímou agresi „tváří v tvář“, spočívající ve fyzickém násilí, v hrubém posměchu, ponižování nebo jiné psychotraumatizaci. V praxi se může jednat o nucené vymáhání peněz, vydávání věcí z obdržených balíčků a nucení již ke zmíněnému homosexuálnímu styku. Typické pro agresora je, že si nikdy nevybírá stejně silného soupeře, ale vždy si volí oběť nějakým způsobem oslabenou. Vytypovaná oběť není prakticky schopná klást aktivní odpor, nebo se jiným způsobem účinně bránit pro tělesnou nebo jinou slabost, nebo pro převahu skupiny agresorů. Šikanující agresori se snaží z obětí nějakým způsobem profitovat, proto je opakovaně napadají, zvláště když zjistí, že při svém nezákonném počínání nenarazili na aktivní odpor.

Oběť šikany trpí zvýšenou depresí a nadměrným strachem. Je často zastrašována, je jí předhazováno, co se stane, pokud případ oznámí. Dozorci ve výkonu služby by se měli zaměřit na zachycování signálů abnormálního chování obviněných.

Pozornost je třeba věnovat různým žádostem o přemístění na jinou celu, snažit se zjistit příčiny, důvod, proč chce obviněný z cely odejít. Vrchní dozorce by nikdy, i když je časově velmi vytížen, neměl odmítat žádosti obviněných o rozhovor, neboť se z nich dají zjistit cenná fakta, pomocí kterých si můžeme lépe zmapovat na oddělení ty obviněné, jež mají sklon k násilnostem. Vězeň by měl mít možnost se vypovídat, svěřit se někomu. Vrchní dozorce je jedinou osobou, která je ochotna a zároveň povinna jeho potíže řešit nebo zajistit jejich řešení.

Zjistí-li se, že obviněný odmítá chodit na vycházky, je to signál, že se někde něco nesprávného děje. Hlavním důvodem je ve většině případů strach z napadení a s tím souvisejícího okrádání a vydírání. Často se stává, že agresivní obviněný na vycházce někoho bezostyšně okradl. Postižený ze strachu z odvety případ neoznámí, aby měl raději klid. *Byl jsem svědkem toho, že fyzicky zdatnější obviněný byl okraden, a když byl tázán, proč se nepostará o ochranu svých věcí, dotyčný odpověděl, že si nechce dělat problémy.* Tyto případy se dotýkají především těch obviněných, kteří zoufale, úzkostlivě dodržují řád výkonu vazby a nechtějí se nechat zatáhnout do konfliktů a nepřístojností.

Reakce na vězeňské podmínky ústí často do chování, které by se dalo charakterizovat jako hypochondrické, hysterické a depresivní. Krize z uvěznění je častým fenoménem vězeňské reality. Nejmasivnější krize je bezpochyby výkon vazby, „krize z uvěznění“ je

postupně zvládána pomocí osobních adaptačních mechanismů. Vzniká jednak z tlaku vězeňské subkultury, z rodinné situace, jako jsou rozvody a úmrtí bližních. Řídké nejsou ani krize pramenící z dynamiky trestní věci. Žádnou krizi nemůžeme podceňovat, a to ani krizi opakovanou. Analogický průběh opakované krize u téhož vězně nemusí být pravidlem. Neřešení krize, její oddalování při špatném podchycení může vyústit v autoagresivní nebo heteroagresivní jednání.

3.2.2 Napadení vězeňského personálu

Napadení dozorců ze strany obviněných je v současné době vzácnější, přesto ho nemůžeme úplně vyloučit. Z dlouholeté praxe mohu uvést příklad, *kdy obviněný napadl strážného eskortní směny jenom proto, že mu před eskortou odebral větší množství léků. Pokud by je požil, soudní jednání by nemohlo proběhnout.* Jiný případ se týkal situace, *kdy obviněný vzal stoličku na vrchního dozorce jen proto, že mu nechtěl umožnit přenesení části jeho osobních věcí na jinou celu jinému obviněnému.*

V dnešní době je agresivita obviněných vůči dozorcům převážně slovní, ve formě nejrůznějších nadávek, výhrůžek a nemístných poznámek. K napadení dozorců a strážných uvnitř vazební věznice dochází velmi zřídka. Jiná situace je mimo vazební věznice. Je třeba věnovat zvýšenou pozornost eskortám do zdravotnických zařízení v mimopracovní době. Ze své praxe si vzpomínám na případ, kdy byl eskortován obviněný na zubní pohotovostní oddělení do civilního zdravotnického zařízení. *Po příjezdu na místo požádal velitele eskorty, aby mu sejmul pouta, neboť potřeboval na WC. Po návratu z WC napadl oba členy eskorty a v útěku mu zabránil až řidič eskortního vozidla, který čekal před zdravotním střediskem, „hrozbou střelnou zbraní“ - jedním ze zákonných donucovacích prostředků. Jde o ukázkový případ, kdy obviněný nasimuloval silné bolesti zubů a soucit příslušníků vězeňské služby byl tak velký, že podcenili situaci a obviněný tohoto využil a pokusil se o útěk.*

Rovněž velkou pozornost je třeba věnovat eskortám do soudních budov. Zde se obviněným naskýtá možnost uprchnout. Tomu se dá čelit ze strany příslušníků vězeňské a justiční stráže jen důsledným plněním všech povinností, které upravují vnitřní služební předpisy. Z vazební věznice je útěk prakticky nemožný, proto je důležité nepodcenit žádnou z eskort mimo střežený objekt. Možnost získat ztracenou svobodu vystupňuje aktivitu i u obviněných, kteří se ve vazební věznici chovají slušně a ukázněně.

Obviněný, kterému hrozí vysoký trest, si je moc dobře vědom toho, že šance na útěk z vazební věznice je minimální. Není pro něho problém, aby se přizpůsobil řádu výkonu vazby a vnitřnímu řádu vazební věznice, a tak působí navenek dojmem „hodného vězně“. Naskytne-li se mu šance útěku při eskortě mimo vazební věznici, existuje reálná možnost, že jí využije. Strážní eskortní směny by během eskorty měli být maximálně pozorní a neměli by nic podceňovat. Obvinění mohou v některých situacích zareagovat nevypočítatelně, například mohou i s pouty proskočit zavřeným oknem, napadnout soudce během vyhlášení rozsudku, nebo se případně v čekací místnosti sebepoškodit.

Kapitola 4

Praktická část

4.1 Uvedení do problematiky

Vězeňská služba České republiky byla v poslední době ovlivněna celou řadou změn. Zákon č. 265/2001 Sb. (publikován ve Sbírce zákonů dne 31.7.2001), kterým se mění trestní řád, zejména pak ustanovení řádu, které upravuje podmínky, za kterých mohou být osoby vzaty do výkonu vazby a úprava vazebních lhůt. Novelizace zákona přispěla ke snížení počtu osob dodávaných do výkonu vazby. Tímto opatřením se zvýšil ubytovací prostor pro obviněné a proto by se dalo předpokládat, že alespoň částečně se omezí heteroagresivní či autoagresivní projevy chování obviněných. Bohužel, opak je pravdou. Proč? Vycházíme z toho, že kriminalita mládeže je potencionální základnou pro celkový růst kriminality. O tom svědčí i prekriminalita (dětská delikvence), na níž se nejčastěji podílí děti ze strukturně či funkčně narušených rodin, trpící nedostatkem citového vztahu. Dítě, které trpí nezájmem rodičů, se snaží připoutat pozornost jiných často i za cenu, že se dostává do rozporu se společnostmi. Agresivní chování je především naučené, vyplývá z napodobování. Pokud orientační rodina selhává ve vštěpování nenásilných hodnot dětem, je pravděpodobné, že tyto děti zvolí v dospělosti násilný způsob jednání.

Nezřídka lze sledovat souvislost páchaných trestných činů se sociálně deviantní hodnotovou orientací pachatelů ve směru řešení konfliktů prostřednictvím násilí. Násilné modely v chování rodičů, charakterizované mimo jiné častými a přísnými tělesnými tresty, se přenáší na děti. V této souvislosti se někdy hovoří o subkultuře násilí.

Důležitý faktor představují sdělovací prostředky, které spolu vytvářejí atmosféru strachu ze zločinu prostřednictvím nadměrné prezentace násilí. Tisk věnuje pozornost především senzačním případům, mezi něž patří na první místo závažné trestné činy. Zpravodajství je zpravidla velmi vzdálené realitě. Občané sice násilí verbálně odmítají, ale současně jsou jim fascinováni a považují je za napínavé a zajímavé. Totéž co platí o tisku, o zobrazování násilí ve filmech, platí i o televizi. Rizika nadměrné prezentace násilí jsou však nesporná ve vztahu k dětem, neboť agresivnímu chování se jedinec učí (mechanismus

nápodoby). Negativní vliv takových pořadů lze spatřovat v tom, že vsugerují veřejnosti, že násilí je běžnou formou chování a přispívají tak k citové otupělosti, zvláště k následkům agrese v běžném životě.

Možnost předcházet agresivnímu jednání je omezená. Agresivní násilníci se zpravidla rekrutují z okruhu osob s nízkou inteligencí, podprůměrným vzděláním a s psychopatickými rysy osobnosti.

4.2 Cíl a hypotézy práce

Cílem naší práce je hledat příčiny vzniku agresivních projevů agresivity vyskytujících se v prostředí vazebních věznic, analyzovat podmínky výkonu vazby a naznačit způsoby jejího zkvalitnění.

Vzhledem k autorovým znalostem určitých situací v dané oblasti, hypotézy směřují k těmto předpokladům:

- **délka vazby zvyšuje agresivitu obviněných**
- **agresivita obviněných je vyšší v podmínkách pevné vazby**
- **absolutní izolace osoby ve výkonu vazby vede k agresivnímu chování navenek nebo vůči sobě**

4.3 Metodika výzkumu

Náš konkrétní výzkum byl zaměřen na skupinu **1200** vězňů a ta byla později zúžena na počet **376** obviněných.

Pro výzkum byly použity metody, které jsou dle našeho názoru optimální pro zjištění údajů v dané problematice. Jednalo se o sběr a analýzu zájmových dat, která byly získány studiem informačních zpráv o mimořádných událostech ve Vězeňské službě ČR za období 1998 2002. Konstatuji tento fakt, že sebepoškození, která nezanechají trvalých následků – dle NGŘ č. 23/1997 o hlášení mimořádných událostí ve Vězeňské službě České republiky se neevidentují. Taktéž se jedná o vzájemná napadení mezi vězni, kdy vězni odmítají uvést pachatele násilí nebo o kterých se zaměstnanci vězeňské služby ani nedozví.

Výsledky šetření jsou zpracovány za použití jednoduchých aritmetických metod (aritmetických průměrů a procentuálních vyjádření). Pro lepší přehlednost, jsou výsledky zpracovány jako tabulkové přehledy a i za pomoci grafického znázornění.

4.4 Vlastní výzkumná část

V úvodu této části závěrečné práce bych chtěl uvedením několika konkrétních údajů z evidovaných případů dokumentovat, že autoagresivní i heteroagresivní projevy chování u obviněných osob ve výkonu vazby se odvíjí od schopnosti adaptovat se na vězeňské prostředí. Jedná se o případy, které byly zaměstnanci VS zjištěny nebo se jedná o případy, které byly vězni oznámeny.

V období let **1998 – 2002** bylo ve vazebních věznicích v celé ČR zaevidováno **423** případů různých forem agrese.

Explorací dat bylo zjištěno, že nejvíce případů bylo zaznamenáno v roce 1998, 76 případů autoagrese a 113 případů heteroagrese.

V roli pachatelů a poškozených se na mimořádných událostech podílelo 540 osob.

Každý z případů autoagresivního a heteroagresivního chování má svoji specifikou a liší se formou provedení, použitého násilí či důvody.

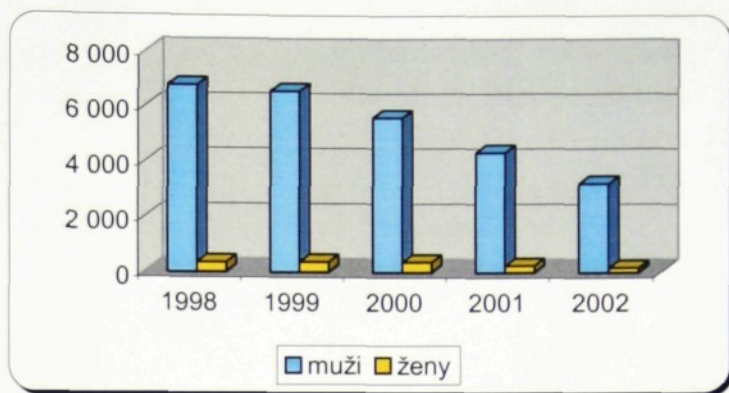
Tabulka č. 1: Stavy obviněných mužů a žen vždy k 31.12

Roky	1998	1999	2000	2001	2002
Muži	6 779	6566	5604	4341	3222
Ženy	346	368	363	242	162
Celkem	7 125	7125	6934	5967	3384

V tabulce č. 1 vyhodnocujeme vývoj celkových stavů obviněných osob (mužů a žen) v jednotlivých letech sledovaného období, jedná se o souhrnná čísla k 31.12. daného roku.

Významným údajem, který z tabulky vyplývá, je, že celkové stavy obviněných mužů a žen ve výkonu vazby za sledované období se výrazně snížily, a to o **52,5 %**.

Graf č. 1: Stavby obviněných mužů a žen vždy k 31.12.

Graf č. 1 názorně zobrazuje číselné hodnoty uvedené v tabulce č. 1. Dále z grafického znázornění je patrné, že stavy obviněných vězňů po novelizaci trestního řádu v 2002 znatelně klesají.

4.4.1 Autoagrese

Motivace autoagresivního jednání

Obvinění oficiálně uvádí různé důvody, viz tabulka č. 1. Z vlastní praxe ale mohu potvrdit, že z velké části vězni nejsou schopni sdělit (zformulovat), natož odůvodnit své automutilační jednání. Jeho hlavním znakem je účelovost s cílem něčeho dosáhnout. Z tohoto důvodu je velmi těžké rozeznat, v kterých případech se jedná o automutilaci či sebevražedný pokus.

Tabulka č. 2: Důvody autoagresivního jednání v letech 1998 - 2002

neznámé (nejasné)	72	28 %	obava ze spoluvězňů	10	4 %
tlak OČTR	58	22 %	délka vazby	9	3 %
depresivní rozlada	57	22 %	obava z vyhoštění	5	2 %
rodinné důvody	28	11 %	Ostatní	2	1 %
obava z výše trestu	20	8 %	Celkem	262	100 %

Z tabulky č. 2 vyplývá, že nejčastější důvody autoagresivního jednání tvoří depresivní rozlada, tlak OČTR (tzn. údajně liknavý přístup obhájce, nepovolení návštěvy vyšetřovatelem, zadržování dopisů) a neznámé (nejasné). Tyto tři důvody tvoří **72 %** z celkového počtu **261** zjištěných případů.

Ve vězeňském prostředí se sebepoškozování dopouštějí nejčastěji vězni, trpící některou z poruch osobnosti, nevyzrálí jedinci a abuzéři drog nebo alkoholu, lidé s omezenou adaptační kapacitou.

Automutilace jsou závažným projevem prizonizace. Vězeňský personál se snaží zabránit zejména těm, jejichž motivací je odstranění vnitřní psychické tenze a automutilační chování lze v těchto případech často předvídat.

Sochůrek (17) uvádí a já ze své praxe mohu potvrdit, že, „**Předejít sebepoškozování s cílem vynutit si nějaké úlevy, někdy dokonce v rozporu s předpisy, nebo prosadit za každou cenu své požadavky je jen složitě řešitelné, protože vězeň často jedná velmi plánovitě a sebepoškození má pevné místo v jeho scénáři**“.

4.4.1.1 Sebevraždy

Sebevražedné jednání může být pojato jako vybíjení agresivní motivace, zaměření proti vlastní osobě. Nejčastěji se tak děje jako důsledek zátěžové situace.

Tabulka č. 3: Sebevraždy mužů a žen

roky	1998	1999	2000	2001	2002
muži	4	3	5	4	9
ženy	0	0	0	0	0
celkem	4	3	5	4	9

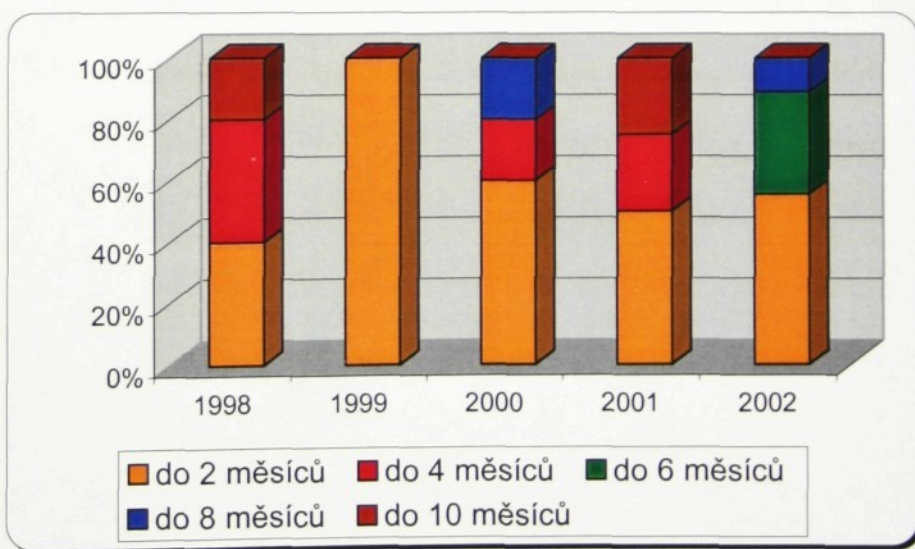
Tabulka č. 3 dokladuje postupný nárůst sebevražedného jednání o **225 %** u vazebně stíhaných osob, přestože podmínky výkonu vazby se od roku 2000 postupně zlepšují (celkový pokles vazebně stíhaných osob, viz tabulka č. 1). Tento fenomén si žádá samostatný výzkum.

Tabulka č. 4: Sebevraždy mužů dle délky vazby ve sledovaném období

Délka vazby	do 2 měsíců	do 4 měsíců	do 6 měsíců	do 8 měsíců	do 10 měsíců
Roky					
1998	2	2	0	0	1
1999	4	0	0	0	0
2000	3	1	0	1	0
2001	2	1	0	0	1
2002	5	0	3	1	0
Celkem	16	4	3	2	2

Tabulka č. 4 vyjadřuje vztah mezi počtem sebevražedných událostí a délkou vazby osob, které sebevraždu spáchaly. Z tabulky jasně vyplývá, že největší počet zjištěných případů (16), tj. 60 % z celkového počtu 25ti sebevražedných událostí, se nejintenzivněji projevil v prvních dvou měsících vazby, kdy dochází k postupné adaptaci na podmínky vazby. V následujících měsících počet sebevražd prudce klesá. Příčiny tohoto jevu jsou obecně popsány v teoretické části v kapitole 2.3 a 3.

Graf č. 2: Sebevraždy obviněných mužů dle délky vazby ve sledovaném období

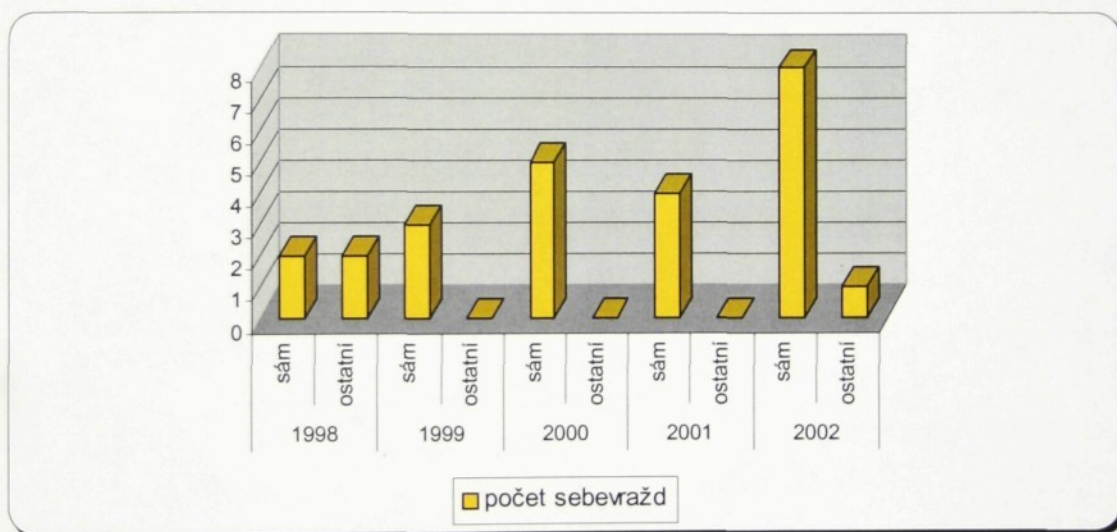
Statistické hodnoty uvedené v tabulce č. 4 jsou pro větší názornost graficky znázorněny v grafu č. 2.

Dalším faktorem, který výrazně ovlivňuje sebevražedné jednání, je způsob ubytování.

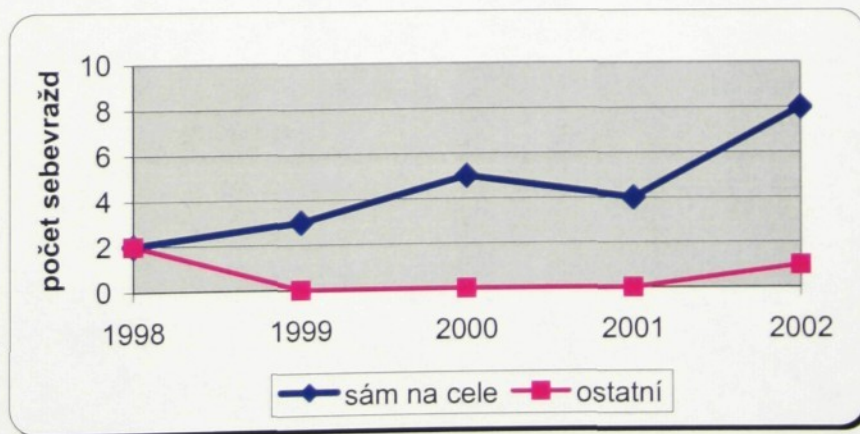
Tabulka č. 5: Počet sebevražedných jednání s následkem smrti v závislosti na počtu obviněných na cele

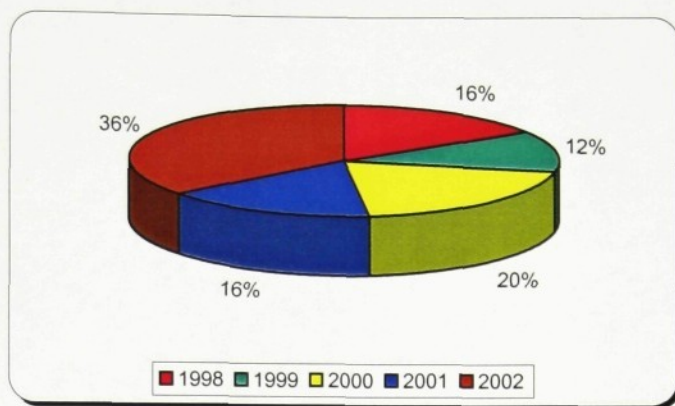
roky	1998		1999		2000		2001		2002	
počet	sám	ostatní	sám	ostatní	sám	ostatní	Sám	ostatní	sám	ostatní
celkem	2	2	3	0	5	0	4	0	8	1

Graf č. 3: Počet sebevražd samostatně umístěných obviněných

Graf č. 4: Trend počtu sebevražd samostatně umístěných obviněných

Graf č. 5: Celkové počty sebevražd vyjádřené v procentech ve sledovaném období

Ve sledovaném období 1998 - 2002 bylo zaznamenáno 25 případů směřujících k sebezničení organismu. V 88 % případů byl obviněný umístěn na cele sám. Další tři případy, které skončily smrtí se staly v případech, kdy obviněný byl ubytován na cele spolu s dalším obviněným.

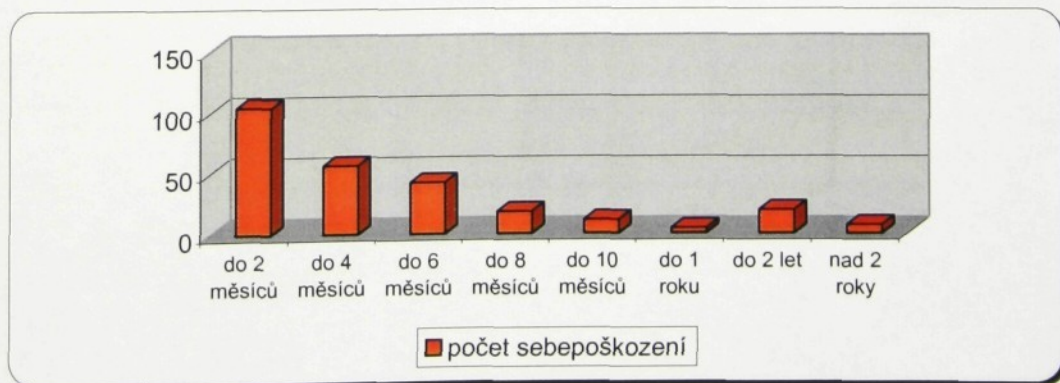
Je tedy zcela prokazatelné, že sebevražedná jednání, která končí smrtí, se stala téměř vždy, když obviněný byl na celu umístěn samostatně.

4.4.1.2 Automutilace

Automutilační jednání v závislosti na délce vazby

Tabulka č. 6: Počet zjištěných autoagresivních jednání ve sledovaném období 1998 – 2002

do 2 měsíců	do 4 měsíců	do 6 měsíců	do 8 měsíců	do 10 měsíců	do 1 roku	do 2 let	nad 2 roky
104	56	42	18	11	4	19	7

Graf č. 6: Počet automutilací v závislosti na délce vazby

Z grafu č. 5 jednoznačně vyplývá, že největší nárůst automutilačních jednání vazebně stíhaných osob je u vazby v délce **2 měsíců**. V této době bylo zjištěno **104** případů sebepoškození, tj. **40 %** z celkového počtu **261** případů. Statisticky významná je též doba od 3 do 6ti měsíců, kdy došlo k automutilačnímu jednání v **98** případech, což je **38 %** z celkového počtu. Poté nastává pokles až do jednoho roku. Po roce pobytu ve výkonu vazby opětovně dochází k mírnému vzestupu automutilačních jednání. Tento vzestup není již tak markantní jako v období prvního roku. Výkon vazby trvajících déle než dva roky již významně neovlivňuje autoagresivní jednání obviněného.

Graf č. 7: Počet pokusů sebevražedných jednání v závislosti na délce vazby ve sledovaném období

Graf č. 7 procentuálně vyjadřuje počty automutilačních jednání, ve vztahu k délce pobytu obviněných ve výkonu vazby.

Způsoby provedení

Ve sledovaném období jsem jednotlivé automutilační jednání rozdělil do následujících skupin:

- oběšení
- autodestruktivní chování – uškrcení
- zneužití léků
- pořezání
- polykání předmětů
- vbodnutí předmětů
- jiné (úder hlavou o zeď, zapálení, utopení atd.)

Obvinění nevyužívali při autoagresivním jednání jenom jeden způsob, ale též kombinovali různé způsoby sebepoškození, například zneužití léků a pořezání nebo oběšení a pořezání atd.

Ve sledovaném období bylo zjištěno **25** případů jednání směřujících k sebezničení organismu, tedy k smrti. Z toho celkem **21** případů smrti bylo způsobeno oběšením. Oběšení patří mezi nejvíce používaný druh suicidiálního a automutilačního jednání. Provedeným výzkumem bylo zjištěno **93** případů oběšení, tj. **36 %** z celkového počtu **261** případů. Přibližně **10 %** zjištěných jednání vede k smrti obviněného. Dalších **90 %** případů připadá na ostatní druhy automutilace.

Tabulka č. 7: Počet různých způsobů automutilace ve sledovaném období 1998 - 2002

oběšení	93	35,6 %
pořezání	66	25,3 %
zneužití léků	37	14,2 %
následek smrti	25	9,6 %
kombinace	20	7,7 %
uškrvení	12	4,6 %
jiné	6	2,3 %
úder hlavou do zdi	4	1,5 %
polykání předmětů	1	0,4 %
vbodnutí předmětů	1	0,4 %

Z tabulky č. 7 vyplývá, že provedení automutilačního jednání se děje nejčastěji formou oběšením (**35,6 %**), pořezáním (**25,3 %**) a dále zneužitím léků (**14,2 %**).

Nezanedbatelná je skutečnost, že v sedmi případech byla použita kombinace pořezání a oběšení a dále pět případů zneužití léků v kombinaci s pořezáním.

Pro lepší představu o jednotlivých způsobech automutilace uvádím u každé skupiny několik konkrétních případů, tak jak byly zaznamenány v informacích o mimořádných událostech ve vězeňské službě. Na každou skupinu případů navazuje tabulka a graf vyjadřující četnost užití uvedené techniky ve sledovaném období.

Oběšení

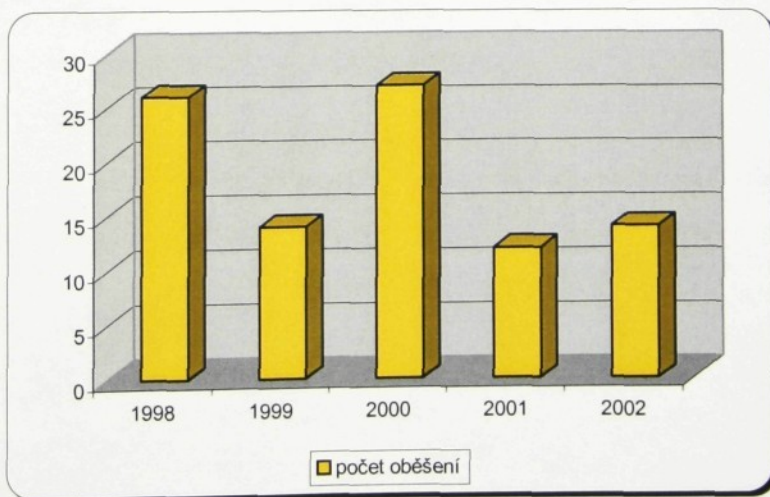
Dne 16.7.1999 ve 3.18 hod. bylo zjištěno, že se o sebevraždu oběšením pokusil obviněný X.Y., nar. 7.5.1966, ve vazbě od 22.4.1999 pro X, §§ 235/1, 222/1 trestního zákona. Pokusu zabránili spoluvězni, kteří přivolali pomoc. Po příchodu dozorců na celu obviněný jevil známky života a s příslušníky verbálně komunikoval. Byla přivolána RZS, proveden pohovor s psychologem, který zjistil, že jako příčinu pokusu o sebevraždu uvádí obviněný špatnou komunikaci s obhájcem, psychické strádání a nespravedlivé obvinění své osoby.

Dne 25.4.1999 ve 21.50 hod. oznámil obviněný XX, že našel na cele ležet na podlaze u WC obviněného X.Y., nar. 16.10.1977, ve výkonu vazby od 31.10.1998 na příkaz OS, §245/1 tr. zákona. Při otevření cely bylo zjištěno, že na zástěně WC je připevněna smyčka zhotovená z ústavních tepláků a obviněný již ležel na posteli se zakrváceným obličejem. Obviněný XX popsal, že spoluobviněného našel na zemi u WC s tím, že patrně uklouzl při pokusu o sebevraždu oběšením a pádem si způsobil tržnou ránu u pravého oka. On sám spal a probudil jej hluk. Obviněný X.Y. tuto informaci potvrdil a podrobil se lékařskému ošetření. Jako důvod pokusu uvedl, že již dále nemůže vydržet ve vazbě, protože již nemá peníze na tabák.

Tabulka č. 8: Automutilační jednání ve formě oběšení

Oběšení					
roky	1998	1999	2000	2001	2002
celkem	26	14	27	12	14

Graf č. 8: Počty automutilací ve formě oběšení

Tabulka č. 8 a graf č. 8 dokládají celkový pokles používání této metody automutilačního jednání, tj. o **46 %**, ale porovnáme-li je s grafem č. 1, který dokládá celkový pokles stavů vazebně stíhaných osob, je zřejmé, že obě statistická čísla jsou stále ve stejném poměru.

Požezání

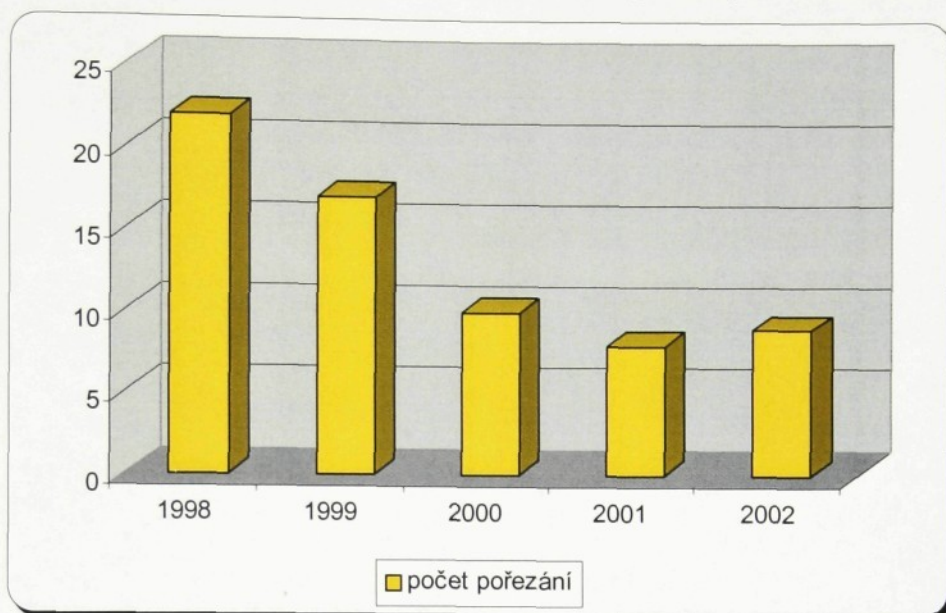
Dne 20.5.1999 se ve 12.45 hod. v průběhu jednání u OS Příbram pokusil o sebevraždu požezáním žiletkou na pravé straně krku obviněný X.Y., nar. 24.6.1965, ve vazbě od 31.1.1999 pro OS X, pro § 8/1-247/1b trestního řádu. V dalším jednání mu zabránili příslušníci eskorty použitím donucovacích prostředků hmatu-chvatu a přiložením pout. Okamžitě po této události byl obviněný odveden na odkládací místnost, kde mu byla poskytnuta první pomoc a následně byl převezen k ošetření na chirurgické oddělení nemocnice. Již při eskortě bylo zjištěno, že obviněný X.Y. toto plánoval, o čemž svědčí dva dopisy na rozloučenou adresované samosoudkyni a manželce obviněného, v kterých se zmiňuje, že se z výkonu vazby dostane za každou cenu. Žiletku měl ukrytu pod jazykem, což se prokázalo při vyšetření na chirurgickém oddělení. Z lékařské zprávy vyplývá, že se jedná o povrchová zranění. Po vyšetření byl obviněný eskortován zpět do věznice.

Dne 14.2.1999 cca v 01.00 hod. se na cele sebepoškodil břítem žiletky na levém zápěstí obv. X.Y., nar. 27.4.1975, stíhán pro §§ 219/1, 8/1-222/1 tr. zákona. Událost nahlásil sám obviněný až v 9.30 hod., kdy žádal předvedení na zdravotní středisko. Po prvotním ošetření byl jmenovaný eskortován na chirurgické oddělení nemocnice, kde lékař konstatoval, že řez může způsobit trvalé následky. Z pohovoru s odsouzeným vyplynulo, že se jedná o účelové jednání.

Tabulka č. 9: Celkový počet sebepoškození ve formě požezání

Požezání					
roky	1998	1999	2000	2001	2002
celkem	22	17	10	8	9

Graf č. 9: Znárodnění automutilačního jednání ve formě pořezání v jednotlivých letech sledovaného období

Tabulka č. 9 a graf č. 9 dokládají celkový pokles používání této metody autoagresivního jednání, tj. o **59 %**, ale porovnáme-li je s grafem č. 1, který dokládá celkový pokles stavů vazebně stíhaných osob, je zřejmé, že obě statistická čísla jsou stále ve stejném poměru.

Kombinace automutilace

Dne 20.2.2000 cca ve 14.00 hod. se na cele pokusil o sebevraždu oběšením a pořezáním na zápěstí obviněný X.Y., nar. 21.1.1952, ve výkonu vazby od 11.10.1999 na příkaz OS X, § 219/1 tr. zákona. Jmenovaný využil toho, že spoluvězeň odešel na vycházku. Po návratu spoluvězně z vycházky zjistil dozorce, že obviněný leží na podlaze v kaluži krve. Jmenovaný se pořezal na zápěstí levé ruky štípacími nůžkami na nehty a poté se pokusil oběsit pomocí ručníku na vodovodním ventilu u WC. Rovněž byl zraněn na hlavě, patrně v důsledku pádu po uvolnění uzlu na ručníku. Ke jmenovanému byla přivolána RZS a po ošetření v nemocnici byl eskortován do vězeňské nemocnice Praha – Pankrác.

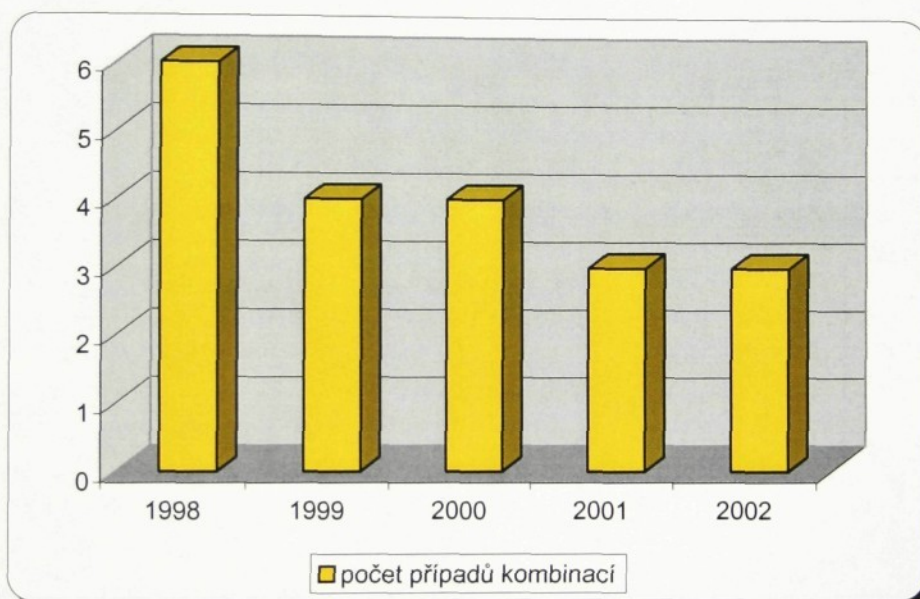
Dne 2.9.1999 ve 22.52 hod. se na cele pokusil o sebevraždu oběšením na pruhu látky z prostěradla a pořezáním na zápěstí levé ruky rozlomenými břity z holicího strojku obviněný X.Y., nar. 20.2.1970, občan SR, ve výkonu vazby od 3.6.1999 na příkaz OS X, § 234/1 tr. zákona. Smyčku uvázal obviněný na konstrukci hrazení WC. Pokusu zabránil spoluvězeň, který se snažil jmenovaného sundat a tísňovým hlásičem přivolal příslušníky VS ČR.

Na doporučení lékařky byl obviněný do rána připoután k lůžku a byla mu věnována zvýšená pozornost.

Tabulka č. 10: Počty zjištěného atomutilačního jednání

Kombinace					
roky	1998	1999	2000	2001	2002
celkem	6	4	4	3	3

Graf č. 10: Znázornění vývoje autoagrese v různých kombinacích

Tabulka č. 10 a graf č. 10 dokládají celkový pokles tohoto druhu atomutilačního jednání, tj. o 50 %, ale porovnáme-li je s grafem č. 1, který dokládá celkový pokles stavů vazebně stíhaných osob, je zřejmé, že obě statistická čísla jsou stále ve stejném poměru.

Polykání různých předmětů

Dne 29.3.2001 v 10.00 hod. se sebeпоškodil obviněný X.Y., nar. 4.6.1972, stíhaný pro § 247/1,2 tr. zákona. Jmenovaný byl předveden k lékařskému vyšetření na zdravotnické středisko po spolknutí 2 ks tužkových baterií, blíže nezjištěného množství kovových sponek do kancelářského sešívacího stroje a 1 ks zalomené šicí jehly. Sebeпоškození si způsobil sám bez cizího zavinění, důvod svého jednání lékaři nesdělil. Po vyšetření byl eskortován k RTG do

nemocnice, kde byla vyšetřením potvrzena přítomnost cizích těles v zažívacím traktu. Po telefonické konzultaci s lékařem chirurgického odd. vězeňské nemocnice v Praze byla doporučena zbytková strava po dobu 3 dnů s ponecháním poškozeného ve vazební věznici. Je důvodný předpoklad, že zranění zanechá trvalé následky.

Dne 17.4.2001 asi v 11.00 hod. se dostavil na ošetrovnu věznice obviněný X.Y., nar. 6.9.1956, §§ 219/1,2, 155/1a, 156/2, 156/1a tr. zákona. Jmenovaný si stěžoval na nevolnost a bolesti břicha, dále uvedl, že dne 16.4.2001 vypil v čaji nezjištěné množství dezinfekčního prostředku Desur. Po konzultaci s toxikologickým střediskem v Praze bylo nařízeno provedení přímé eskorty do vězeňské nemocnice v Brně. Je pravděpodobné, že požití dezinfekčního prostředku zanechá trvalé následky.

Dne 25.7.2001 ve 20.00 hod. oznámili spoluvězni, že obviněný X.Y., nar.24.12.1968, stíhán pro §§ 235/1,2, 242/1 tr. zákona, požil 3 lžice chloraminu. Důvodem tohoto jednání byla údajně obava jmenovaného z přemístění do věznice Valdice, ke kterému mělo dojít následujícího dne. Dle vyjádření lékařů se jedná o sebepoškození s trvalými následky. Obviněný byl převezen do vězeňské nemocnice v Praze, kde byl hospitalizován.

Vzhledem k zanedbatelnému výskytu tohoto způsobu provádění autoagrese tabulku a grafické znázornění neuvádím.

Úder hlavou o zeď

Dne 22.2.2001 v 10.55 hod. při odchodu z ordinace lékaře se náhle rozběhl po chodbě a záměrně narazil čelem do zdi obviněný X.Y., nar. 14.3.1975, občan Ukrajiny, ve výkonu vazby od 24.6.2000 na příkaz OS pro § 9/2-234/1 tr. zákona. Jmenovaný byl předveden k lékaři, který zjistil odřeninu na čele. Protože měl být obviněný eskortován do vězeňské nemocnice v Brně na psychiatrické oddělení pro soustavné sebepoškození, rozhodl lékař o jeho okamžitém převozu. Obviněný byl dne 25.2.2001 hospitalizován na JIP nemocnice v Brně, kde dne 27.2.2001 bylo vyšetřením zjištěno zhmoždění mozku a prasklina lebky. Toto zranění je hodnoceno jako velmi vážné s možností zanechání trvalých následků v podobě epileptických záchvatů.

Tabulka č. 11: Počty zjištěných automutilací ve formě úderu hlavou o zeď

Úder hlavou o zeď					
roky	1998	1999	2000	2001	2002
celkem	1	1	0	1	1

Z tabulky č. 11 vyplývá, že výše uvedený způsob automutilace je po celou dobu sledovaného období ve vyrovnaném poměru.

Vzhledem k zanedbatelnému výskytu tohoto způsobu provádění autoagrese grafické znázornění neuvádím.

Vbodnutí předmětu, vstříknutí neznámé látky do těla

Dne 9.3.2000 ve 13.25 hod. se na cele pokusil o sebevraždu obviněný X.Y., nar. 13.3.1967, ve výkonu vazby od 28.10.1999 na příkaz OS, §§ 231/1, 201/1, 257/1, 247/1, 197a, 255/1, 196, 185/1, 202/1, 221/1, 235/1 tr. zákona. Jmenovaný se intoxikoval vstříknutím neznámé látky do žíly levé ruky. Jmenovanému byla poskytnuta první pomoc vězeňským lékařem. Následně byl obviněný eskortován do civilního zdravotnického zařízení, kde byl strážěn příslušníky VS. Dne 10.3.2000 byl přemístěn zpět do vazební věznice. Do protokolu uvedl, že se pokusil o sebevraždu, důvod neuvedl.

Po provedeném pohovoru psychologa s obviněným byla událost vyhodnocena jako „pokus o sebevraždu demonstrativního charakteru za účelem vyhnout se přemístění do jiné věznice.“

Dne 29.7.2000 v 09.55 hod. se na cele pokusil o sebevraždu bodnutím do hlavy obviněný X.Y., nar. 1.4.1961, občan Polska, ve výkonu vazby od 2.3.2000 na příkaz OS, § 250/1,2 tr. zákona. Dozorce byl celovou signalizací přivolán k cele č. 16, kde zjistil, že jmenovaný si do pravého spánku vráží příborový nůž údery o zeď cely. Po příchodu příslušníků na celu se obviněný dále pokoušel druhým příborovým nožem pořezat na krku, přičemž první nůž měl zabodnutý v hlavě. Na nosítkách byl odnesen na chirurgickou ambulanci vězeňské nemocnice k ošetření. Jeho zdravotní stav byl kompenzován a základní životní funkce byly zajištěny. S ohledem na závažnost zranění byl neprodleně proveden převoz sanitou RZS na Neurochirurgickou kliniku do ÚVN Střešovice, kde byl ihned operován.

Dne 30.7.2000 byl jmenovaný převezen a hospitalizován na chirurgickém oddělení vězeňské nemocnice. Důvod jeho jednání nebyl zjištěn.

Vzhledem k zanedbatelnému výskytu tohoto způsobu provádění autoagrese tabulku a grafické znázornění neuvádím.

Zneužití léků

Dne 1.3.1999 v 9.00 hod. se na cele pokusil o sebevraždu požitím nezjištěného množství léků obviněný X.Y., nar. 3.10.1957, ve výkonu vazby od 8.1.1999 na příkaz OS X, § 247/1a tr. zákona. Jmenovaný ležel na lůžku, nereagoval a neodpovídal na dotazy. Byl přenesen do ordinace, kde ošetřující lékař zjistil známky intoxikace a nařídil přemístění do vězeňské nemocnice. Po odborném vyšetření byly odebrány vzorky krve a moči na toxikologickou analýzu. Jmenovaný byl hospitalizován. Provedenou osobní prohlídkou byl u obviněného nalezen dopis na rozloučenou, adresovaný pedagogovi OVV, v kterém obviněný udává nesouhlas s odebráním osobních věcí při prohlídce cely.

Dne 26.5.1999 v 5.45 hod. bylo zjištěno, že se o sebevraždu požitím nezjištěného množství léků pokusil obviněný X.Y., nar. 21.4.1979, ve vazbě od 23.4.1999 pro OS X, § 8/1-250/1,2, trestního zákona. Obviněný byl ihned vyšetřen služebním lékařem, který rozhodl o přemístění obviněného do nemocnice. Zde mu podle ošetřující lékařky provedli výplach žaludku a rozhodli o hospitalizaci.

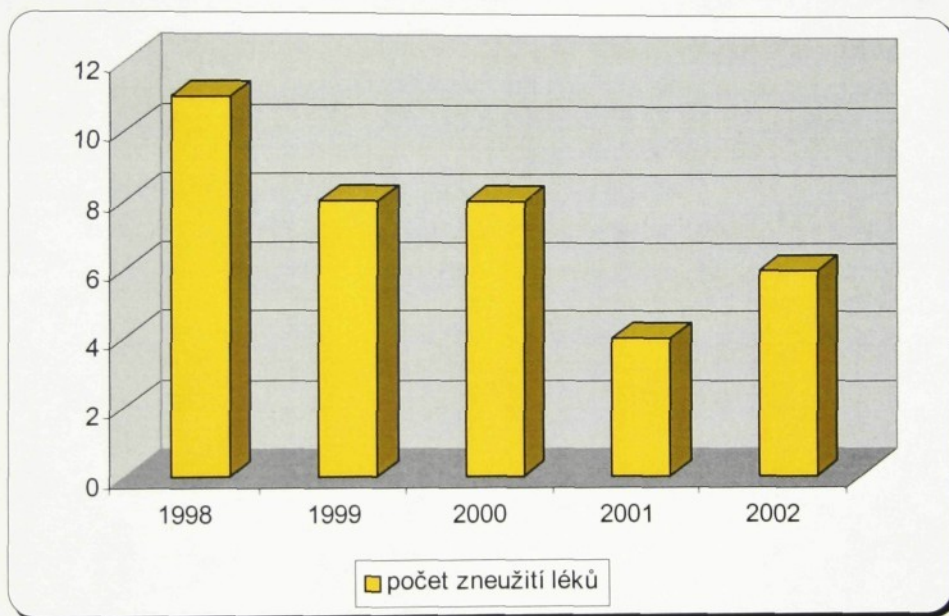
Dne 2.10.2000 v 10.55 hod. oznámil lékař ZS vedoucímu OVVaT, že zjistil při lékařském vyšetření úmyslnou intoxikaci léky u obviněného X.Y., nar. 10.4.1973, ve vazbě od 11.3.2000 na příkaz MS, § 187/1,2 tr. zákona. Vzhledem ke zdravotnímu stavu pacienta nařídil jeho odeslání do vězeňské nemocnice. Stav obviněného kvalifikoval jako sebepoškození, u něhož je předpoklad, že zanechá trvalé následky. Své jednání odůvodňuje obviněný dosavadním laxním a ignoračním přístupem OČTŘ v otázce zabývající se odůvodněním jeho vazebního stíhání.

Tabulka č. 12: Počet obviněných, kteří formou automutilace zneužili léky

Zneužití léků					
roky	1998	1999	2000	2001	2002
celkem	11	8	8	4	6

Vězeňští lékaři musí velice často čelit simulantům, které vězni nazývají „klepkaři“ nebo „holubi“. Zatímco „klepkař“ simuluje chorobu s cílem vymámit z lékaře příslušný lék - drogu (klepku), pak „holub“ specialitu prodává buď závislému odsouzenému nebo častěji „kolchozu“, který pak s drogou dále obchoduje. Zvláště nebezpečné je shromažďování většího množství léčiv, které může při jejich masivním jednorázovém abúzu vést až k otravě.

Graf č. 11: Znárodnění automutilačního jednání formou zneužívání léků
v jednotlivých letech sledovaného období

Nejvíce jsou ceněny léky se silnými halucinogenními účinky, např. Triphenidyl (trifák, kříže). Menší oblibě se těší analgetika, sedativa a barbituráty (spafky), i když velmi oblíbené a často zneužívané preparáty poslední doby jsou Rohypnol (roháče) nebo Defobin (kuřátka).

Velmi zajímavá je skutečnost, že vězni, v civilním životě závislí na alkoholu či jiné droze, přechází ve vězení bez problémů na tam dostupné drogy, většinou léčiva. Specializace abúzu ve vězení, tedy že vězeň „bere“ jen některá léčiva a jiná odmítá, není častá.

Výrazy uvedené v závorkách jsou uvedeny ve vězeňském slangu – viz příloha č. 2

Porovnáním statistických čísel uvedených v tabulce č. 10 zjišťujeme pokles automutilačního jednání ve formě zneužívání léků o **43 %**. Avšak porovnáme-li celkové stavy obviněných v roce **1998**, kdy zjišťujeme **0,15 %** případů automutilací ve formě zneužití léků, se stavy obviněných v roce **2002**, kdy bylo zjištěno **0,19 %** případů z celkového počtu vazebně stíhaných osob, docházíme k závěru, že v posledních letech dochází k mírnému zvýšení, tj. o **0,04 %**.

Škrčení (dušení)

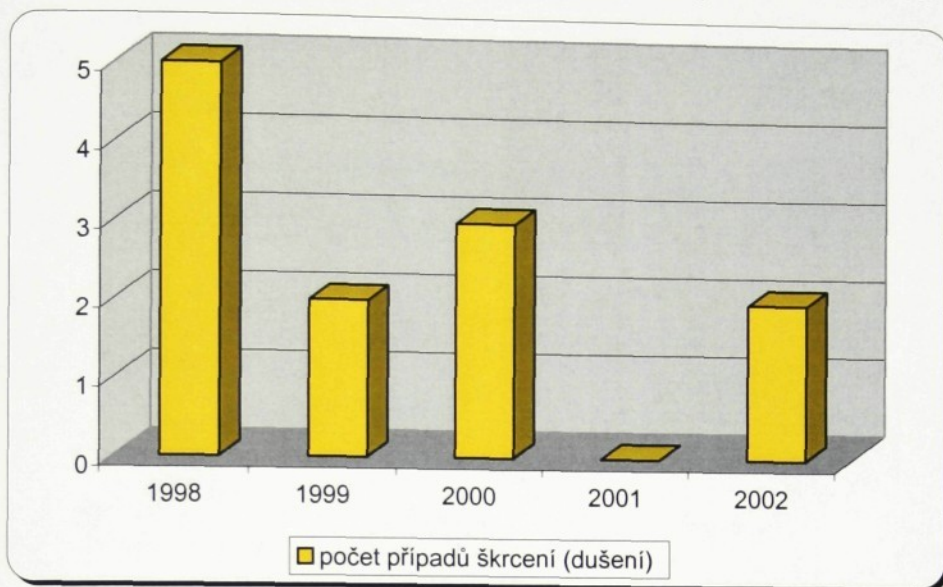
Dne 14.5.2000 ve 13.55 hod. se na cele pokusil o sebevraždu obviněný X.Y., nar. 5.5.1979, ve výkonu vazby od 8.10.1999 na příkaz OS X pro § 219/1,2b tr. zákona. Po otevření cely z důvodu vrácení obviněných z vycházkových dvorů zjistil strážný, že výše jmenovaný obviněný sedí za plentou WC a na hlavě má igelitovou tašku, přitaženou na krku gumou. Po odstranění tašky byl obviněný přiveden k vědomí opláchnutím vodou. Jako důvod pokusu o sebevraždu uvádí obviněný psychický dopad svého trestného činu. Dle jeho vyjádření se o sebevraždu bude pokoušet opakovaně. Vzhledem k opakovaným pokusům o sebevraždu doporučila vedoucí lékařka zdravotního střediska vyšetření jmenovaného na psychiatrickém oddělení vězeňské nemocnice Brno.

Dne 26.9.2000 v 11.30 hod. zjistil dozorce po výběru jídelního nádobí z cel obviněných, že se na cele pokusil o sebevraždu oběšením obviněný X.Y., nar. 25.10.1966, stíhán pro §§ 247/1b,e,2, 8/1-247/1,b,e,2, 257/1, 238/1,2 tr. zákona. Jako škrtidlo použil jmenovaný ručník, který obtočil kolem konstrukce horní postele. Dozorce se po otevření cely snažil obviněnému rozevřít ruce, kterými držel druhý konec ručníku. Další obviněný, který je ve věznici pracovně zařazen a byl přítomen u výběru jídelního nádobí, pomohl vyzvednout obviněného a přivolání příslušníci nožem přeřízli škrtidlo. Byla přivolána RZS, která převezla odsouzeného do nemocnice k odbornému ošetření. Jmenovaný byl po dohodě lékařů hospitalizován ve vězeňské nemocnici v Brně.

Tabulka č. 13: Počty automutilací ve formě škrčení

Škrčení (dušení)					
roky	1998	1999	2000	2001	2002
celkem	5	2	3	0	2

Graf č. 12: Vývoj automutilačního jednání ve formě škrcení v jednotlivých letech sledovaného období

Tabulka č. 13 a graf č. 12 dokládají celkový pokles užívání tohoto druhu automutilačního jednání, tj. o **60 %**. Tento jev si vysvětlujeme tak, že v roce 2000 se začalo z estetických a hygienických důvodů s budováním neprůhledných zástěn na WC. Z důvodu nedostatku finančních prostředků se v celách zabudovaly do výše cca 2 metrů železné konzole, na které byly zavěšeny neprůhledné závěsy. Touto stavební úpravou bylo vězňeným osobám přímo nabídnuto toto zařízení i k jiným účelům, než bylo původně zamýšleno.

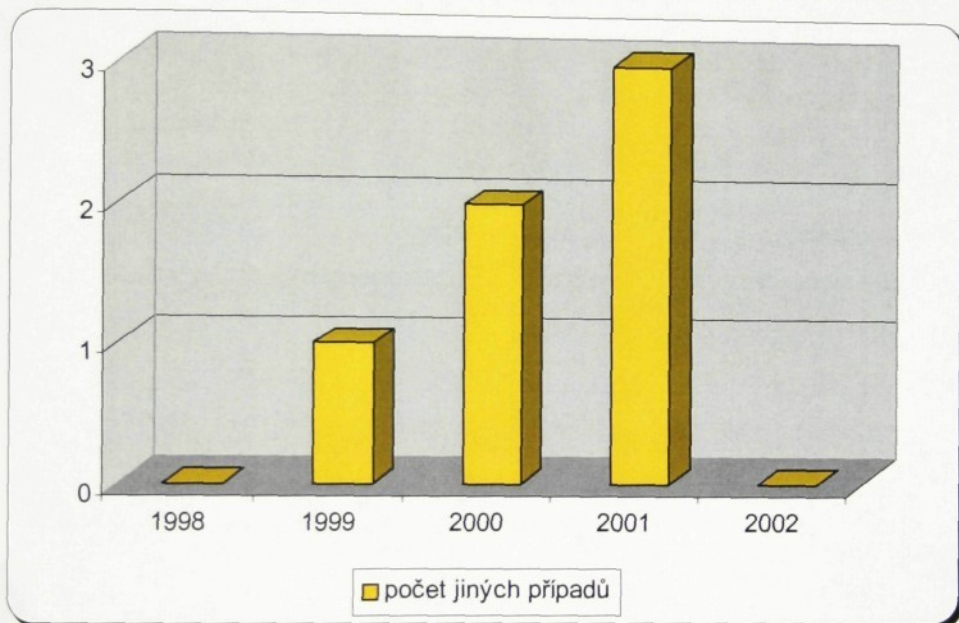
Jiné (popálení)

Dne 22.11.1999 v 16.55 hod. zjistil strážný, že se sebepoškodil obviněný X.Y., nar. 29.8.1974, ve výkonu vazby od 25.11.1998 na příkaz OS X, §§ 235/1,2b,c, 241/1 tr. zákona. Po vstupu strážného a dozorce I. třídy na celu bylo zjištěno, že na zádech jmenovaného hoří košile. Obviněný byl okamžitě uhašen a předveden k ošetření. Vzhledem k rozsahu popálenin byla přivolána RZS a poté byl obviněný převezen do nemocnice. Výsledkem spoluobviněného bylo zjištěno, že obviněný si košili na zádech zapálil na sociálním zařízení podpálenými novinami. Důvod jednání vyplývá z předcházejícího jednání. Z charakteru osobnosti obviněného lze předpokládat, že šlo o účelové jednání s cílem dosáhnout buď výjezdu do zdravotního zařízení, nebo se vyhnout soudnímu jednání.

Tabulka č. 14: Počty jiných způsobů autoagrese

Jiné					
roky	1998	1999	2000	2001	2002
celkem	0	1	2	3	0

Graf č. 13: Vývoj jiných způsobů autoagrese v jednotlivých letech sledovaného období

Zjištěné údaje týkající se způsobu automutilací uvedených v grafu č. 14 a v tabulce č. 13 a dále vzhledem k jejich minimálnímu výskytu a též statisticky méně zajímavému číslu uvádím tuto informaci pouze jako dokreslující materiál týkající se výše uvedené tematiky.

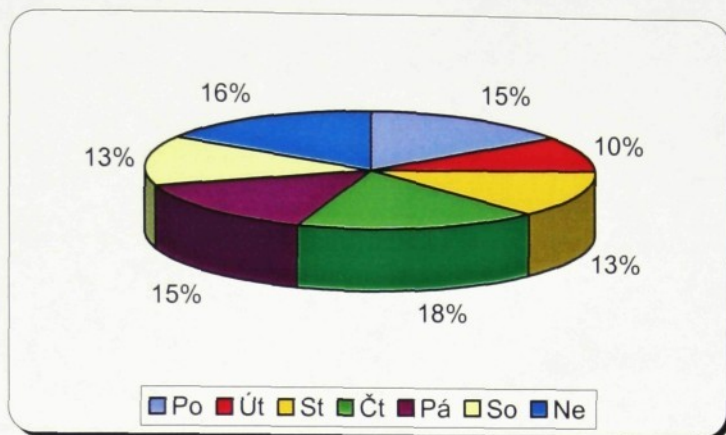
4.4.1.3 Faktor času

a) Četnost výskytu automutilačních jednání v jednotlivých dnech

Tabulka č. 15: Počet automutilací v závislosti na dni v týdnu

pondělí	úterý	středa	čtvrtek	pátek	sobota	neděle
39	25	34	46	39	35	43

Graf č. 14 : Znárodnění automutilace v závislosti na dni v týdnu ve sledovaném období

V grafu č. 14 sleduji četnost výskytu automutilačních a sebevražedných jednání obviněných osob v jednotlivých dnech v týdnu. Z rozboru statistických čísel vyplývá, že nejvíce případů (46) připadá na čtvrtek, tj. 18 %, a 43 případů, tj. 16 %, na neděli. Též pondělí je statisticky zajímavé. V tomto dni bylo za sledované období zaznamenáno 15 % případů, tj. 39 útoků vedených proti sobě.

Příčinami tohoto jevu se literatura nezabývá. Odborníci obvykle upozorňují, že tento jev je závislý na činnostech vykonávaných v určitých dnech týdne. Např. čtvrtek – zamítnutí návštěv příbuzných orgány činných v trestním řízení, lékařovo odmítnutí naordinovat léky dle přání obviněného (tzv. nafasování na sobotu a neděli), nevydání nákupů osobních potřeb z důvodu nedostatku finančních prostředků a v neposledním případě mezikrajové eskorty (přemístění do jiné věznice). Domnívám se, že větší výskyt automutilačních jednání připadajících na neděli je zapříčiněno nedostatkem činností, které obviněné v ostatních dnech rozptylují (návštěvy lékaře, půjčování knih, výměny prádla, pohovory atd.). Naopak v pondělí přichází po pasivním prožití víkendu výsledky, úřední korespondence se zamítavými rozhodnutími, dopisy od blízkých příbuzných, zamítnutí návštěv, pravomocné rozsudky atd.

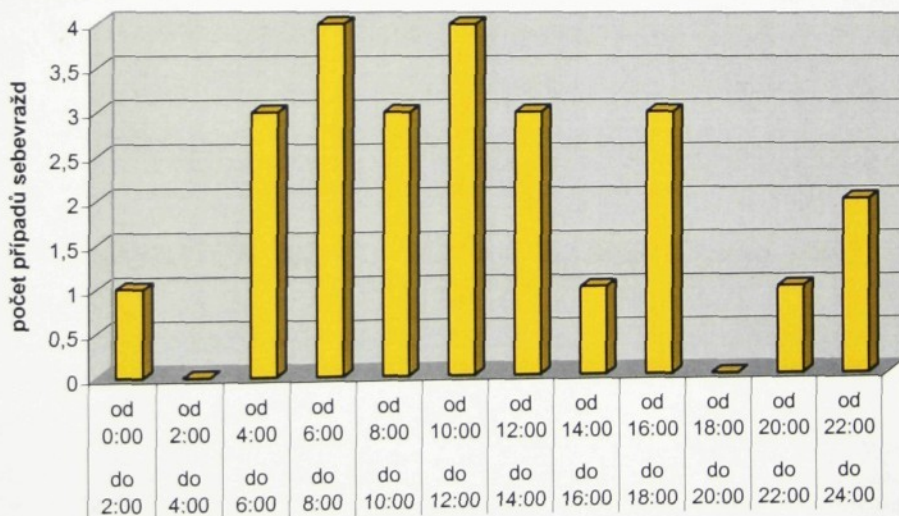
b) Četnost výskytu suicidiálního jednání v jednotlivých hodinách dne Sebevraždy

Tabulka č. 16: Počet sebevražd v závislosti na jednotlivých hodinách dne

Čas	od 0:00	od 2:00	od 4:00	od 6:00	od 8:00	od 10:00
	do 2:00	do 4:00	do 6:00	do 8:00	do 10:00	do 12:00
Počet	1	0	3	4	3	4
Čas	od 12:00	od 14:00	od 16:00	od 18:00	od 20:00	od 22:00
	do 14:00	do 16:00	do 18:00	do 20:00	do 22:00	do 24:00
Počet	3	1	3	0	1	2

Ve sledovaném období, tak jak vyplývá z časových údajů z jednotlivých záznamů, bylo provedeno zmapování frekvence suicidiálních jednání z hlediska časového rozvrhu dne v průběhu celých 24 hodin.

Graf č. 15: Sebevražděné jednání v závislosti na jednotlivých hodinách dne

Z tabulky č. 16 a z grafu č. 15 vyplývá, že největší počet suicidiálních jednání je zjišťován v době od 6.00 do 8.00 hodin, tj. 16 %, a od 10.00 do 12.00 hodin, tj. 16 %. Velmi zajímavé je zjištění, že od 18.00 do 20.00 a zejména v době od 2.00 do 4.00 hodin, kdy předpokládáme, že tento čas je pro spáchání sebevraždy nejvhodnější (noční klid), nebyl zaznamenán ani jeden případ.

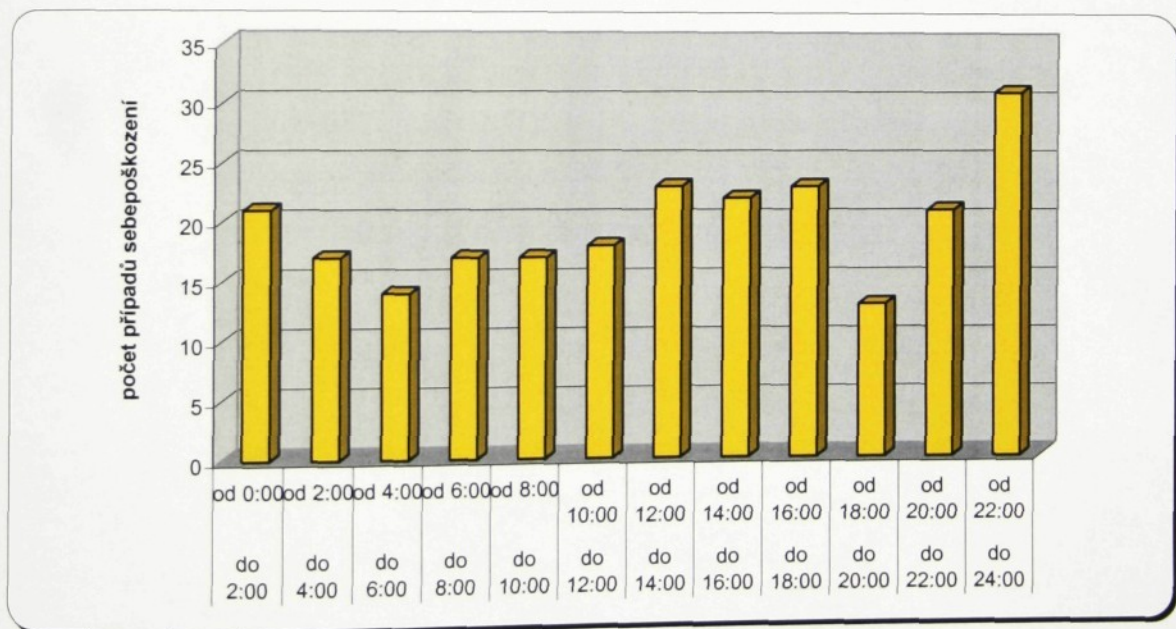
Sebepoškození

Tabulka č. 17: Četnost výskytu atomutilačního jednání v jednotlivých hodinách dne

Čas	od 0:00	od 2:00	od 4:00	od 6:00	od 8:00	od 10:00
	do 2:00	do 4:00	do 6:00	do 8:00	do 10:00	do 12:00
Počet	21	17	14	17	17	18
Čas	od 12:00	od 14:00	od 16:00	od 18:00	od 20:00	od 22:00
	do 14:00	do 16:00	do 18:00	do 20:00	do 22:00	do 24:00
Počet	23	22	23	13	21	31

Ve sledovaném období, tak jak vyplývá z časových údajů z jednotlivých záznamů, bylo provedeno zmapování frekvence automutilačních jednání z hlediska časového rozvrhu dne v průběhu celých 24 hodin.

Graf č. 16: Automutilační jednání v závislosti na jednotlivých hodinách dne

Graf č. 16 dokumentuje nejčastější výskyt automutilací mezi 22.00 – 24.00 a 12.00 – 18.00 hodinou. Domnívám se, že tento stav je způsoben tím, že v dopoledních a odpoledních hodinách probíhá nejzajímavější a nejočekávanější akce – vycházky, které je možné z důvodu nekázně obviněných zkrátit, což u obviněných vyvolává impulzivní reakce.

Tyto reakce mohou obviněné ovlivnit např. při prohlídce cely, kdy jim je odebrán předmět z našeho pohledu bezcenný, narušující pořádek v cele. V danou dobu pro vězněnou osobu má tato věc ovšem velký význam. Pravidelná výměna vězeňského prádla též paradoxně může vyvolat automutilační jednání. Obvinění jsou většinou nespokojeni s výběrem osobního a ložního prádla. Požadují prádlo nové, nikým nenošené a neužívané. Dalším rizikovým místem jsou ordinace lékařů, kde obvinění vyžadují preparáty, které by řešily jejich nervozitu, stres a napětí. Rizikovým faktorem je také návrat obviněných zpět do vazební věznice od soudních jednání. Lze předpokládat, že na zvýšení psychické tenze se u některých jedinců podílí zklamání z rozhodnutí soudu ohledně propuštění z výkonu vazby.

Dalším rizikovým časem, jak nám vyplývá z grafu č. 16, je doba mezi **22.00 – 24.00**. Zvýšený výskyt automutilačního jednání v této době může být zapříčiněn vlivem tzv. druhého života vězněných osob. Jde o souhrn asociálních aktivit, uplatňování specifické hierarchie a negativních způsobů chování v době, kdy vězňové nejsou v kontaktu nebo pod přímým dozorem pracovníků vězeňské služby. Druhý život je záležitost především nočních hodin či neviditelných struktur vztahů mezi vězni. Formou „druhého života“ je organizování hazardních her za platidla či úsluhy apod. Jde o činnost, která je mnohým vězňům důvěrně známá z civilního života. Její negativní dopady ve vězeních jsou nepřímé, jde v podstatě o obírání řady vězňů o peníze, jídlo apod. Vězeň, který peníze nemá a je silný kuřák, vyměňuje cigarety za jídlo, léky, dělá posluhu apod. Tyto praktiky velmi často hraničí se šikanou, která je další závažnou formou „druhého života“ a předpokládáme, že může vést k automutilačnímu či suicidiálnímu jednání.

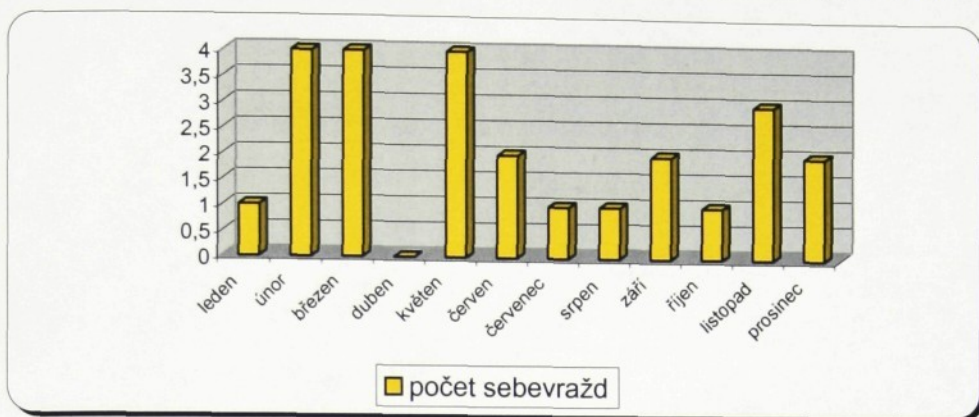
c) Četnost výskytu heteroagresivních jednání v jednotlivých měsících

Sebevraždy

Tabulka č. 18: Počty sebevražd v jednotlivých měsících ve sledovaném období

Leden	únor	březen	Duben	květen	červen	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec
1	4	4	0	4	2	1	1	2	1	3	2

Graf č. 17: Znázornění počtu sebevražd v jednotlivých měsících ve sledovaném období

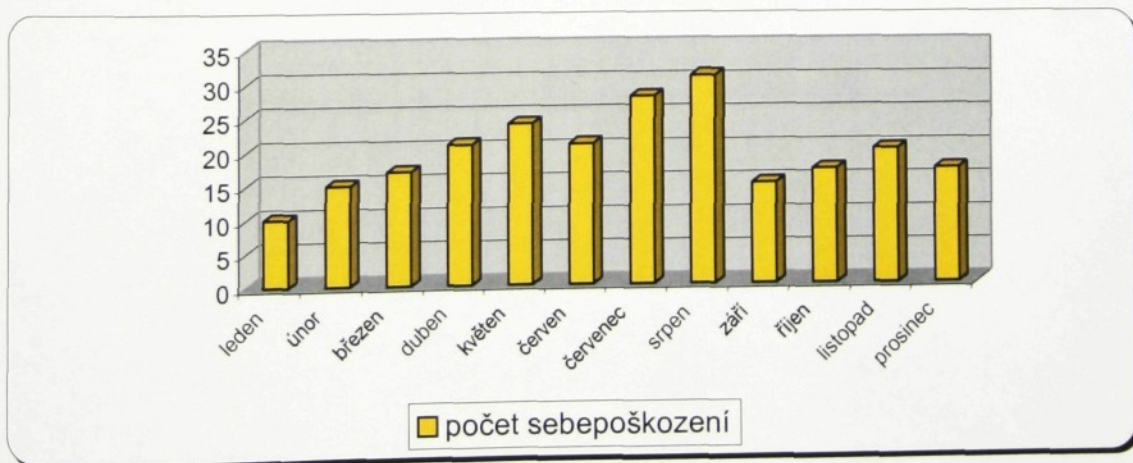
Graf č. 18 a tabulka č. 17 poskytují přehled o počtu sebevražedného jednání v jednotlivých měsících sledovaného období. Z vyhodnocení statistických dat vyplývá, že nejvíce sebevražd bylo spácháno v měsíci únoru, březnu a květnu (52 %), nejméně pak v měsíci dubnu.

Sebepoškození

Tabulka č. 19: Počty automutilací v jednotlivých měsících ve sledovaném období

leden	únor	březen	Duben	květen	červen	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec
10	15	17	21	24	21	28	31	15	17	20	17

Graf č. 18: Znázornění počtů automutilací v jednotlivých měsících ve sledovaném období

Z grafu č. 18, který poskytuje přehled o výskytu autoagresivního jednání v jednotlivých měsících sledovaného období, vyplývá, že nejčetnější počet zaznamenaných případů automutilací byl zjištěn v měsících červenci a srpnu v 53 případech, tj. 25 % z celkového počtu 236 případů. Nejméně autoagresivních jednání zjišťujeme v měsíci lednu, únoru a září.

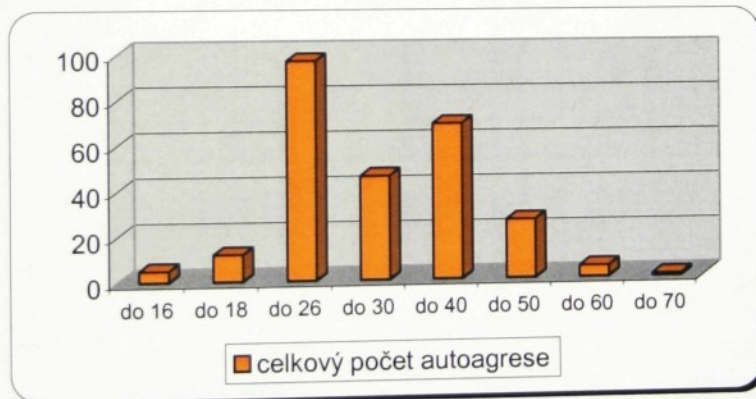
4.4.1.4 Faktor věku

Počty sebepoškození a sebevražedného jednání v závislosti na věku

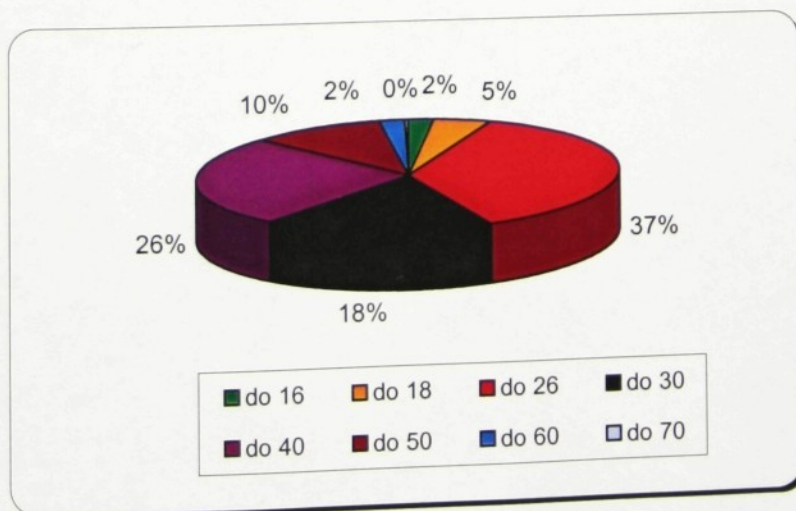
Tabulka č. 20: Počty zjištěné autoagrese dle kategorie věku

do 16	do 18	do 26	do 30	do 40	do 50	do 60	do 70
5	12	97	46	69	26	5	1

Graf č. 19: Vliv věku na počet autoagresivních jednání v období 1998 - 2002

Graf č. 20 : Procentuální vyjádření počtu automutilací dle věku obviněného

Z výše uvedených grafů č. 19 a 20 vyplývá, že nejrizikovější skupinou je skupina mladých dospělých obviněných do věku 26 let. Další rizikovou skupinou mající sklony k suicidiálnímu a automutilačnímu jednání jsou obvinění ve věku do 30 a 40 let. Celkem tyto tři skupiny tvoří 81 % všech případů autoagrese. Významným údajem, který z výzkumu vyplývá, je, že počet mladistvých obviněných mužů, kteří se podílí na autoagresivním jednání, se snížil oproti roku 1998 téměř o 100 %, viz příloha č. 5 (porovnání celkových stavů obviněných do věku 30 let z důvodu nedostatku dat nezpracováno).

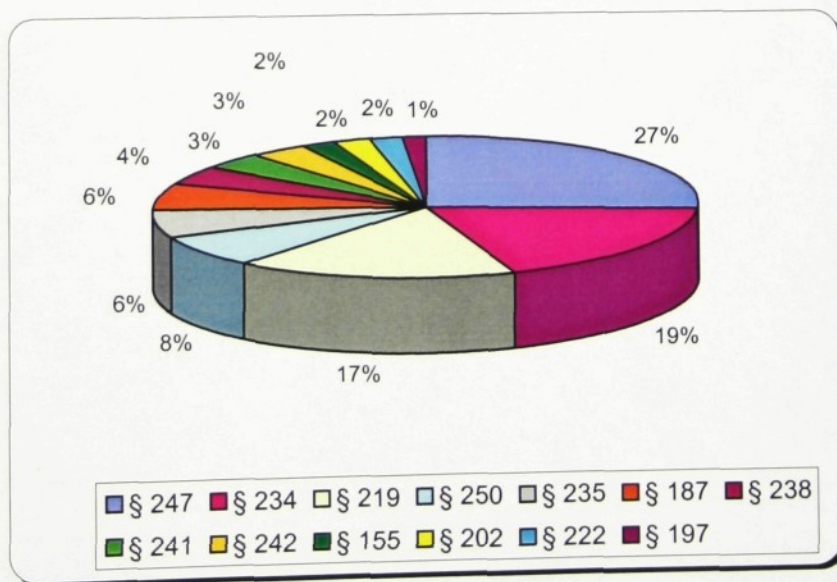
4.4.1.5 Faktor trestné činnosti

Tabulka č. 21: Trestné činy obviněných, kteří se podíleli na autoagresivním jednání

§	247	234	219	250	235	187	238	241	242	ostatní
počet	62	44	40	18	15	14	10	8	8	17

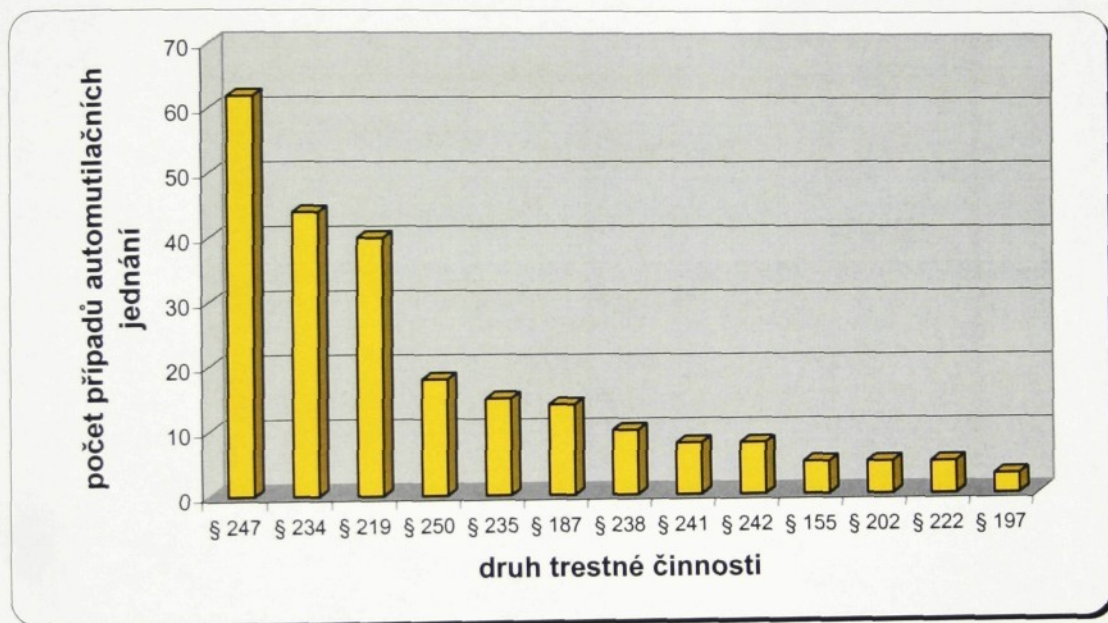
Tabulka č. 21 obsahuje údaje o tom jaká trestní řízení byla proti vazebně stíhaným osobám zahájena. Nejčastěji bylo zahájeno trestní řízení pro spáchání trestného šinu krádeže, loupeže a vraždy veřejného činitele.

Graf č. 21: Procentuální vyjádření trestné činnosti spáchané osobami, které se podílely na autoagresivním jednání

Tabulka č. 21 a graf č. 21 ukazují, že z celkového počtu **261** autoagresivních jednání bylo proti **62** obviněným vedeno trestní stíhání pro § 247 (krádež), což je **27 %**, dále u **44** osob pro § 234 (loupež), tj. **19 %**, a u **40** osob (**17 %**), které byly obviněny dle § 219 pro spáchání trestného činu vraždy. V těchto statistických údajích nejsou z důvodu nedostupnosti dat zpracovány údaje o počtu konkrétních trestných činů u jednotlivých osob ve vztahu k celkovým stavům vazebně stíhaných osob.

Graf č. 22: Znázornění druhů trestné činnosti obviněných, kteří se podíleli na autoagresivním jednání

4.4.1.6 Faktor pohlaví

Z celkového počtu **261** případů automutilačního a suicidiálního jednání ve sledovaném období **1998 – 2002**, tvoří muži **251** případů a ženy **10** případů, což jsou **4 %**. Autoagrese u žen je zjišťována v poměru k mužům ojediněle. Diskuse k tomuto tématu se vymyká rozsahu této práce.

4.4.2 Heteroagrese

Vedle autoagrese se ve věznici vyskytuje i heteroagrese, která je zaměřena na jinou osobu, věc a krajním případem je vražda.

V podmínkách výkonu vazby se heteroagrese vyskytuje poměrně často a nelze předpokládat, že v budoucnu tomu bude jinak. Na základě vlastní zkušenosti uvádíme nejčastěji užívané typy heteroagresivních projevů.

Fyzická agrese mezi vězni navzájem - vzájemné napadení mezi dvěma nebo více vězni, jde většinou o jednorázové fyzické napadení (úder rukou do tváře, úder pěstí, odstrčení atd.), méně často o rvačku.

Nejčastější příčinou bývají hádky kvůli malichernostem, vzájemná nesnášenlivost, vězni se podezírají navzájem, že ten druhý ho udal policii nebo tzv. „bonzoval“ zaměstnancům vězeňské služby, žárlivost v rámci homosexuálních vztahů ve vězení atd.

Fyzická agrese vězňů vůči majetku - jde většinou o ničení zařízení cel, rozbíjení nábytku, ničení výstrojních součástí, lůžkovin apod. Podstatou tohoto chování je většinou odreagování, kdy rozbití cely vězni chápou jako pomstu personálu.

Verbální agrese vůči zaměstnanci - nejčastější forma agresivního chování. Spočívá v přímých slovních výpadech vězně vůči zaměstnanci či příslušníkovi.

Svá tvrzení nemohu statisticky doložit, protože výše uvedené případy se neevidují a nepodléhají tzv. hlásné službě (Nařízení GR č. 23/1994), pokud nedojde ke zranění, které zanechá trvalé následky.

Agrese vězně vůči zaměstnancům

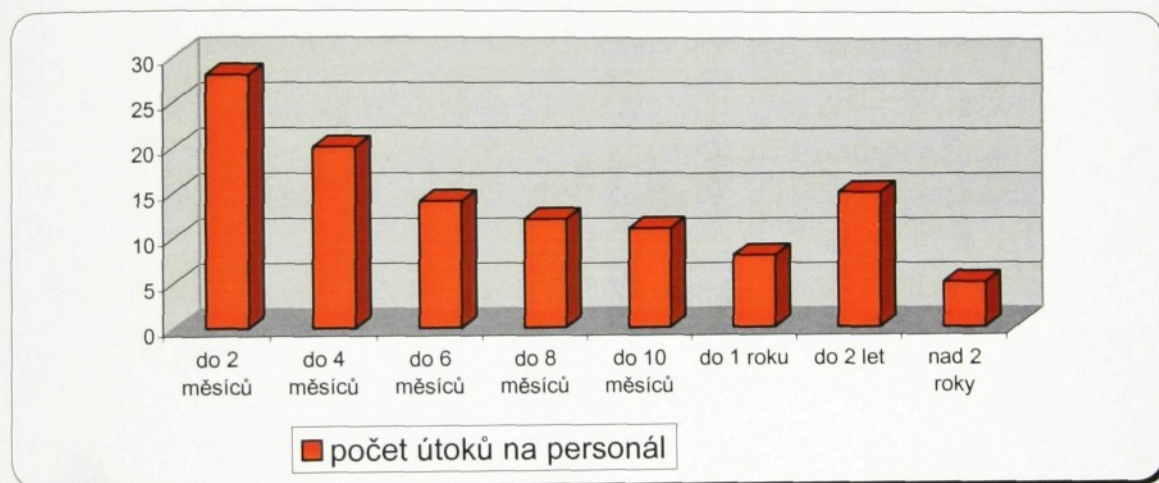
Z hlediska závažnosti a nebezpečnosti fyzického napadání vězeňského personálu se budeme podrobněji zabývat agresí vězňů vůči zaměstnancům.

4.4.2.1 Heteroagresivní jednání v závislosti na délce vazby

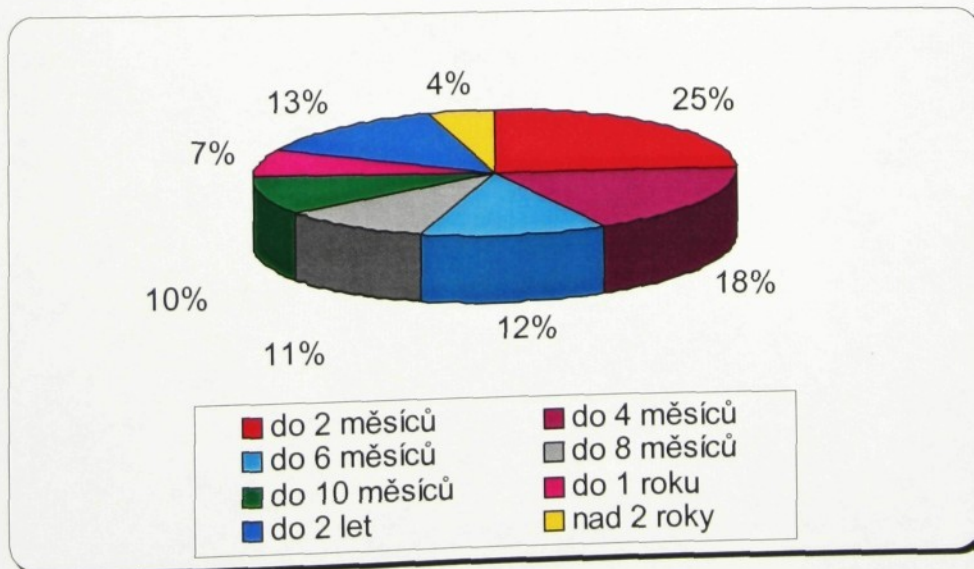
Tabulka č. 22: Počet zjištěných heteroagresivních jednání ve sledovaném období 1998 – 2002

do 2 měsíců	do 4 měsíců	do 6 měsíců	do 8 měsíců	do 10 měsíců	do 1 roku	do 2 let	nad 2 roky
28	20	14	12	11	8	15	5

Graf č. 23: Počet zjištěných heteroagresivních jednání v jednotlivých měsících sledovaného období 1998 – 2002

Graf č. 24: Procentuální znázornění délky trvání vazby obviněných, kteří se dopustili heteroagresivního jednání

Tabulka č. 22 vyjadřuje vztah mezi počtem fyzických útoků směřovaných proti personálu věznice a délkou vazby osob, které se na heteroagresi podílely. Statistické údaje jasně dokazují, že největší počet heteroagresivního jednání ve formě útoků proti příslušníkům vězeňské služby je vykazován v období prvních dvou měsíců vazby (**25 %**). V následujících měsících až do 1 roku trvání vazby zaznamenáváme pokles z **18 %** až na **7 %** (viz graf č. 23). Příčiny tohoto jevu jsou obecně popsány v teoretické části v kapitole 2.4 a 3. Statisticky významné je zjištění, že v období od jednoho roku do dvou let trvání vazby vzrůstá heteroagrese ve formě fyzického napadení až na **13 %**.

4.4.2.2 Způsoby provedení

Ve sledovaném období autor práce jednotlivé způsoby fyzického útoku rozdělil do následujících skupin.

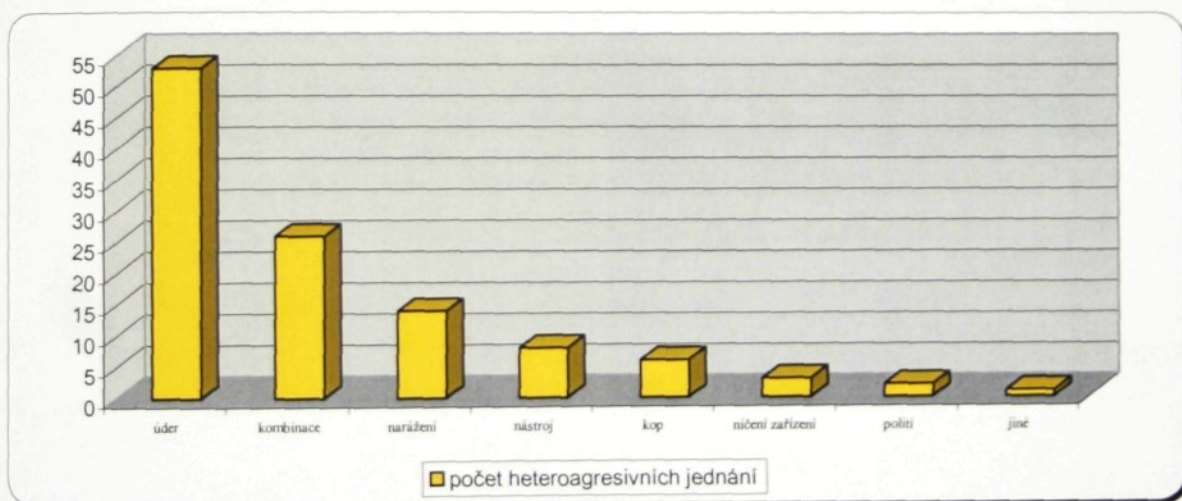
Tabulka č. 23: Druhy fyzických útoků

úder	53	47 %
kombinace	26	23 %
narážení	14	12 %
nástroj	8	7 %
kop	6	5 %
jiné	3	3 %
polití	2	2 %
ničení zařízení cely	1	1 %
celkem	114	100 %

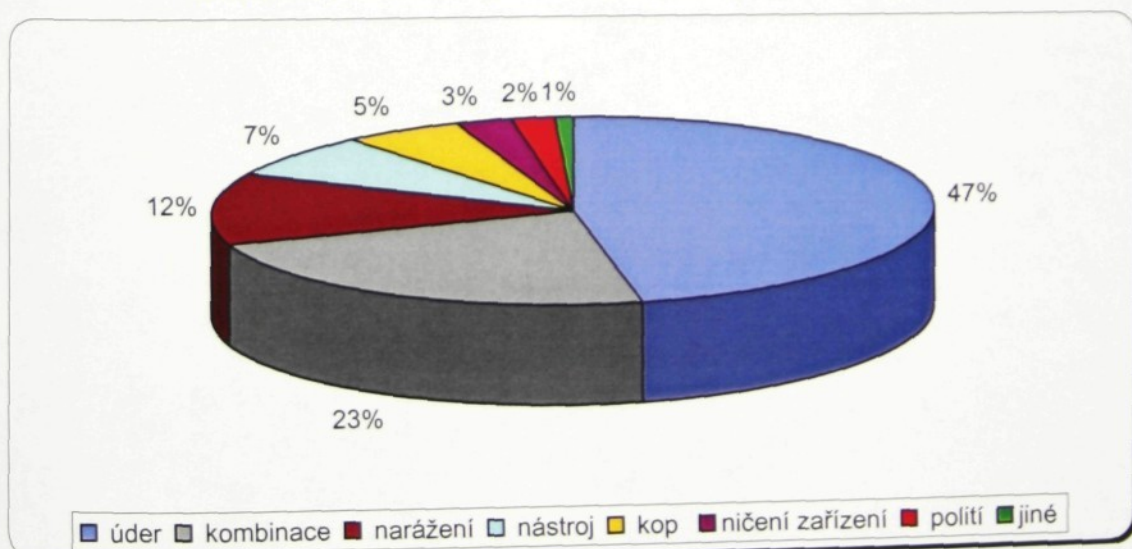
- Úder (otevřenou dlaní, pěstí, loktem)
- Kop
- Naražení (poškozeného do zdi)
- Nástroj (udeřením stoličkou, kbelíkem, hození předmětem atd.)
- Kombinace
- Polití (vroucí vodou, výkaly)
- Ničení zařízení (rozbití skleněných výplní oken, utržení osvětlovacího tělesa atd.)
- Jiné (ohrožování střepem skla, plivání, povalení na zem, pokousání)

Obvinění nevyužívali při fyzickém útoku jenom jeden způsob, ale též kombinace různých způsobů útoků, například úder rukou a kopem nebo udeření nástrojem a politím atd.

Graf č. 25: Znázornění počtů a druhů heteroagrese ve sledovaném období

Graf č. 26: Procentuální vyjádření nejčastějších způsobů heteroagrese

Ve sledovaném období, jak vyplývá z tabulky č. 23, bylo zjištěno **114** případů fyzických útoků směřujících proti zaměstnancům vězeňské služby, z toho celkem **53**, tj. **47 %**, zjištěných případů útoku bylo způsobeno úderem rukou směřujícím na obličej, břicho nebo rameno. V **26** případech, tzn. **23 %**, byla zjištěna různá kombinace způsobů vedení útoku a ve **14** případech, tj. **12 %**, došlo k naražení poškozeného do zdi. Uvedené typy úderů patří mezi nejvíce používané způsoby vedení útoku představují **82 %** z celkového počtu zjištěných případů ve sledovaném období.

Pro lepší představu o jednotlivých způsobech fyzické agrese užívané proti zaměstnancům vězeňské služby uvádím u každé skupiny několik konkrétních případů, tak jak byly zaznamenány v informacích o mimořádných událostech ve vězeňské službě. Na každou skupinu případů navazuje tabulka a graf vyjadřující četnost užití uvedené techniky ve sledovaném období.

Naražení

Dne 15.5.1999 v 11.55 hod. napadl naražením na zeď obviněný X.Y., nar. 4.6.1969, ve vazbě od 6.3.1999 pro OS, §§ 238/1, 247/1a,b trestního zákona, dozorce II. třídy. K odvrácení útoku bylo použito obušku, hmatu-chvatu a nasazení pout. Po provedené lékařské prohlídce byly u obviněného zjištěny v oblasti zad a levé části hrudníku oděrky a dva zarudlé pruhy po použití obušku, poranění odezní bez další lékařské péče a nezanechá následky.

Dne 30.5.1999 v 8.45 hod. při provádění technické prohlídky cel napadl verbálně a poté naražením na postel obviněný X.Y., nar. 5.11.1979, ve vazbě od 26.5.1998 pro OS, §§ 247/1b,3b, 238/1,2, 257/1, 185/1, 8/1-247/1b,2 trestního zákona, strážného II. třídy. Proti útoku bylo použito úderu rukou a hmatu-chvatu, po kterém obviněný pokračoval dál ve svém jednání. Na pomoc přispěchal dozorce II. třídy, který se za pomoci hmatu-chvatu snažil obviněného zklidnit. Tento donucovací prostředek byl neúčinný a tak strm Y.Y. použil úderu rukou. Až po použití tohoto donucovacího prostředku se obviněný uklidnil. Ke zranění nedošlo.

Tabulka č. 24: Počty fyzických útoků v jednotlivých letech sledovaného období ve formě naražení

Naražení					
roky	1998	1999	2000	2001	2002
celkem	3	7	4	0	0

V posledních dvou letech tento způsob útoku nebyl zaznamenán jako samostatný, ale v kombinaci s jiným způsobem (viz tabulka č. 28).

Použití nástroje

Dne 17.4.2000 v 09.00 hod. napadl obviněný X.Y., nar. 28.10.1970, občan Polska, ve výkonu vazby od 14.3.2000 na příkaz OS, § 257/1 tr. zákona, dozorce I. třídy. Při otevření klatru čekárny před ordinací lékaře náhle vystoupil z této čekárny obviněný X.Y., který držel v pravé ruce **přibroušený příborový nůž**, kterým zaútočil na nstrm. X.X. Při tomto útoku vyrazil napadenému radiostanici a nožem jej poranil pod levým okem. Současně druhou rukou jmenovaného chytil pod krkem a snažil se jej zatlačit ke zdi. Nstrm. X.X. zachytil jeho pravou ruku, ve které držel nůž, a svým tělem natlačil obviněného na sloup před WC. Útočník však nstrm. X.X. prudce odstrčil a vešel do ordinace lékaře, kde si sedl na židli a začal mluvit německy. Lékař se snažil obviněného uklidnit, ten však ze židle vyskočil a snažil se přiložit nůž na krk lékaře. Nstrm. X.X. okamžitě útočníka chytil za obě ruce. Další z příslušníků, který přiběhl na pomoc, uchopil obviněného pomocí hmatu – chvatu zezadu za krk a strhl ho tak na kolena. Nasazením páky na pravou ruku se podařilo uvolnit nůž. Dále byla útočnickovi přiložena pouta a byl umístěn na celu krizového oddělení. U příslušníka nastala pracovní neschopnost.

Dne 14.1.1999 v 18.45 hod. při nástupu do výkonu vazby napadl obviněný X.Y., nar. 21.12.1964, polské národnosti, ve výkonu vazby od 14.1.1999 na příkaz OS, §§ 222/1, 8/1-197a tr. zákona inspektora strážní služby. Obviněný se odmítal převléknout do ústavního oděvu. Na opětovnou důraznou výzvu reagoval tím, že ppor. X.X. vytrhl z ruky obušek kterým jej udeřil. Pokračování útoku bylo zabráněno použitím hmatu - chvatu, kopem a úderem rukou. Další přítomný příslušník použil obušek. Útočník byl předveden k lékařské prohlídce. U příslušníka nastala PN.

Tabulka č. 25: Počty fyzických útoků v jednotlivých letech sledovaného období za použití nástroje

Nástroj					
roky	1998	1999	2000	2001	2002
celkem	2	0	4	2	0

Z tabulky č. 25 vyplývá, že počty útoků proti personálu věznice pomocí nástroje jsou ve sledovaném období vyváženy. Přes evidovaná relativně malá a statisticky méně zajímavá čísla se dle mého názoru jedná o jeden z nejnebezpečnějších útoků proti zaměstnancům vězeňské služby. Po tomto druhu věžňova agresivního jednání vždy dochází ke zranění napadeného.

Hození předmětem

Dne 6.5.2000 v 19.50 hod. byl napaden strážný II. třídy obviněným, nar. 28.5.1961, občanem Srbska, ve výkonu vazby od 5.10.1999 na příkaz MS, §§ 197a, 202/1, 222/1, 235/1, 257/1 tr. zákona. Obviněný pokřikoval z okna, na výzvy nstrm. X.X. nereagoval, verbálně jej urážel a vyhrožoval. Po příchodu dalších příslušníků na oddělení, otevřel nstrm. X.X. celu, z které obviněný proti němu hodil plechový kbelík s vodou, který nstrm. X.X. odrazil pravou rukou a obviněného odstrčil. Útočník upadl zády na kovovou stoličku u vchodu cely, poté se postavil a agresivně postupoval proti nstrm. X.X. Ten použil vůči obviněnému páku na levou ruku a vyvedl jej z cely na chodbu oddělení, kde útočník svého jednání zanechal.

Dne 18.12.1998 v 19.05 hod. napadl obviněný X.Y., nar. 13.3.1952, občan Kanady, ve vazbě od 12.12.1998 pro OS, §§ 222/1, 247/1b, 257/1 trestního zákona, hozením židle, která zasáhla paži kpt. X.X. Následně chtěl obviněný hodit druhou stoličku po kpt. X.X. a snažil se jej chytit za krk. Za použití slzotvorného donucovacího prostředku a obušku bylo dalšímu útoku zabráněno. Za pomoci příslušníků zásahové jednotky byla obviněnému nasazena pouta, obviněný předveden na prohlídku k lékaři, který konstatoval, že obviněný neutrpěl po použití donucovacích prostředků zranění, které by zanechalo trvalých následků. Vzhledem ke značné agresivitě obviněného doporučil lékař přiložit obviněnému poutací popruhy do doby eskorty na psychiatrické oddělení vězeňské nemocnice.

Polití

Dne 6.6.1998 ve 13.15 hod. navazoval nedovolené styky voláním z okna na společníka obviněný X.Y., (občan USA), nar. 2.8.1975, ve vazbě od 9.1.1998 pro OS, §§ 8/1 - 250/1, 2, 249/b trestního zákona. Na opakované výzvy dozorce nereagoval. Po příchodu dozorce I. třídy k bezpečnostnímu katru jej obviněný polil vařící vodou, která zasáhla krk a obě horní končetiny. Příslušník utrpěl popáleniny I. stupně.

Kousnutí

Dne 12.1.1999 ve 14.45 hod. při předvádění k psychiatrickému vyšetření napadla obviněná X.Y., nar. 17.3.1968, kolumbijské národnosti, § 187/1,2a tr. zákona, ve vazbě od 14.10.2001, dozorce II. třídy. Obviněná odmítala odejít na ošetřovnu a při pokusu o její předvedení kousla por. X.X. do pravého předloktí. Přítomný kpt. Y.Y. použil k odvrácení útoku hmatu na levou ruku.

Jiné

Dne 19.5.2001 v 11.15 hod. došlo k napadení dozorce 2. třídy. Při výdeji oběda obviněný X.Y., nar. 8.7.1971, ve výkonu vazby od 28.1.2001 na příkaz OS, § 347/1a tr. zákona, napadl fyzicky spoluvězně. Nstrm. X.X. se snažil jeho jednání zabránit, ale byl obviněným uchopen za stejnokroj a stržen k zemi. Při pádu si poranil palec pravé ruky, v důsledku čehož nastala jeho pracovní neschopnost. Pokračování v útoku obviněného zabránil za použití hmatů, chvatů a služebních pout další dozorce.

Polití, kousnutí a jiné způsoby vedení útoku proti personálu věznice

Vzhledem k zanedbatelnému výskytu tohoto způsobu heteroagrese tabulku a grafické znázornění neuvádím.

Kopy

Dne 22.4.2001 v 15.40 hod. byl napaden strážný I. třídy obviněným X.Y., nar. 4.2.1965, ve výkonu vazby od 28.7.2000 na příkaz OS, §§ 202/1, 222/1 tr. zákona. Obviněný nejprve na cele napadl spoluvězně. Npor. X.X. vyzval obviněného, aby svého jednání zanechal a opustil celu. Na výzvu obviněný nereagoval a snažil se vytrhnout spoluobviněným, kteří jej drželi za ruce. Příslušník proto použil za účelem vyvedení obviněného z cely páku na zápěstí levé ruky a vyvedl jmenovaného na chodbu. Zde se obviněný snažil vytrhnout, kopal kolem sebe, podařilo se mu otočit k npor.X.X. čelem a kopnout jej kolenem do stehna. K odvrácení útoku byla použita páka na loket levé horní končetiny. Obviněný stále pokračoval v aktivním odporu. Byl proto odveden k samostatnému ubytování. Ke zranění osob nedošlo.

Tabulka č. 26: Počty fyzických útoků v jednotlivých letech sledovaného období ve formě kopu

Kop					
roky	1998	1999	2000	2001	2002
celkem	2	2	0	2	0

Způsob útoku vedený kopem byl ve sledovaném období, jak nám ukazuje tabulka č. 26 zaznamenán v 6 případech jako samostatný. Tento způsob je častěji využíván v kombinaci s jiným heteroagresivním způsobem jednání (viz tabulka č. 28).

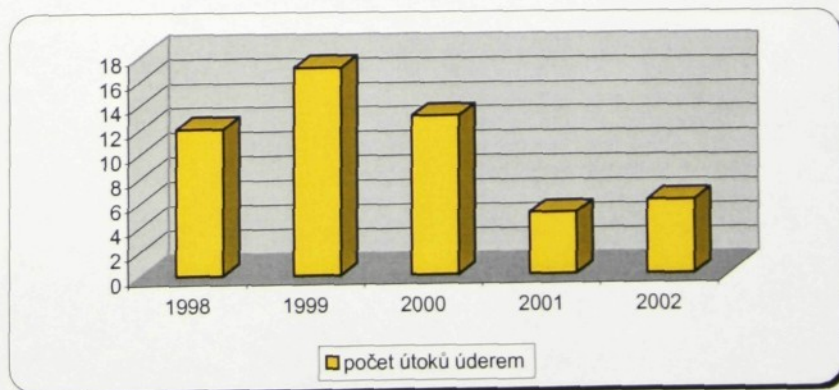
Údery

Dne 11.5.2000 ve 12.05 hod. byl napaden strážný II. třídy obviněným X.Y., nar. 21.7.1953, občanem Ukrajiny, ve výkonu vazby od 10.5.2000 na příkaz OS, § 202/1 tr. zákona. Výše uvedený obviněný byl předveden do ordinace lékaře. Na výzvu lékaře, aby odložil oděv, reagoval tak, že smetl předměty ze stolu a vrhl se směrem k ošetřujícímu lékaři. Byl zadržen doprovázejícími příslušníky, přičemž v záchvatu zuřivosti udeřil rukou do obličeje strm. X.X. Proti útočníkovi byly použity hmaty – chvaty, obušek a následně poutací popruhy. Poranění příslušníka si nevyžádalo pracovní neschopnost. Obviněný utrpěl drobná povrchová poranění.

Tabulka č. 27: Počty fyzických útoků v jednotlivých letech sledovaného období ve formě úderu

Úder					
roky	1998	1999	2000	2001	2002
celkem	12	17	13	5	6

Graf č. 27: Znázornění fyzických útoků ve formě úderu v jednotlivých letech sledovaného období

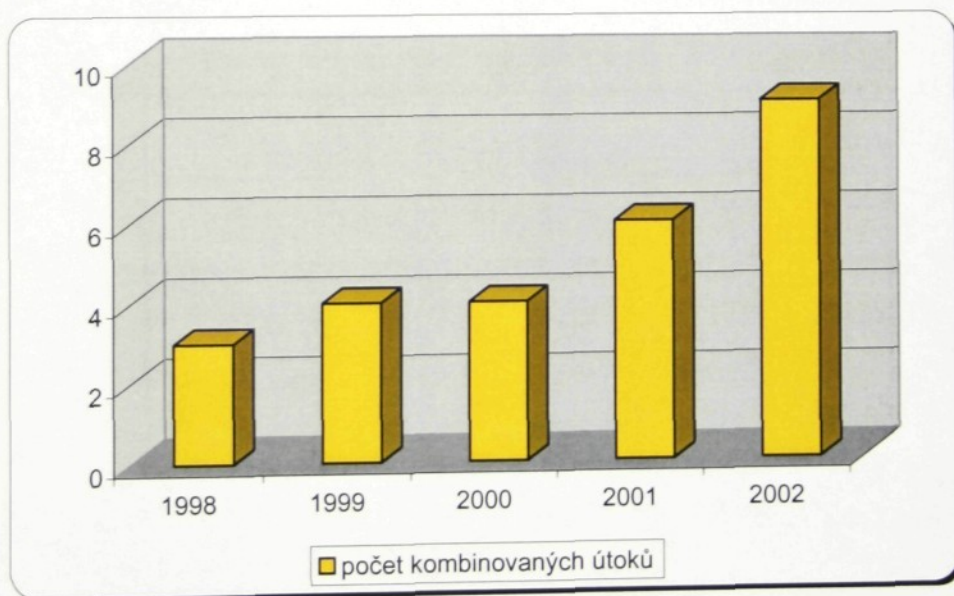
Kombinace

Dne 18.5.2000 v 08.45 hod. napadla v době provádění technické prohlídky obviněná X.Y., nar. 25.3.1977, ve výkonu vazby od 4.2.2000 na příkaz OS, § 247/1a,b,e tr. zákona, dozorce I. třídy, nar. 17.5.1945. Před provedením technické prohlídky cely č. 119 jmenovaná nereagovala na výzvu příslušníka k opuštění cely a zůstala ležet na horní posteli. V okamžiku, kdy dozorce I. třídy přistoupil k postelím, byl nečekaně napaden úderem vedeným do obličeje. Při odražení ruky došlo k uchopení jeho bundy a stržení hodnotního označení. Útok byl opakován, přičemž se obviněná snažila napadeného kopnout. K nutné obraně bylo použito tři úderů obuškem. Po dosažení účelu zákroku bylo zajištěno lékařské ošetření.

Tabulka č. 28: Počty fyzických útoků v jednotlivých letech sledovaného období v různých kombinacích

Kombinace					
roky	1998	1999	2000	2001	2002
celkem	3	4	4	6	9

Graf č. 28 : Znárodnění kombinovaných útoků v jednotlivých letech sledovaného období

Z tabulky č. 28 vyplývá, že počet fyzických napadení formou úderu rukou se snížil o 50 % a naopak útok vedený ve formě kombinace (úder, kop), viz graf č. 28 se zvýšil o 300 %. Porovnáním celkových stavů obviněných, viz tabulka č. 1 a jednotlivých způsobů útoků vedených proti personálu viz tabulka č. 23 ve sledovaném období, docházíme k závěru, že: útoky vedené úderem jsou ve vyrovnaném poměru, ale útoky vedené ve formě kombinace se zvýšily o 0,23 % (tj. 6ti násobný nárůst oproti roku 1998). Z výše uvedeného zjištění vyplývá, že vězněné osoby postupně zvyšují důraznost fyzických útoků vůči personálu spojením úderu a kopu. Tato vzestupná tendence může být důsledkem stoupajícího počtu obviněných pachatelů, kterým hrozí odsouzení k dlouhodobým trestům. Např. členům organizovaného zločinu, nájemným vrahům a dalším profesionálním zločincům.

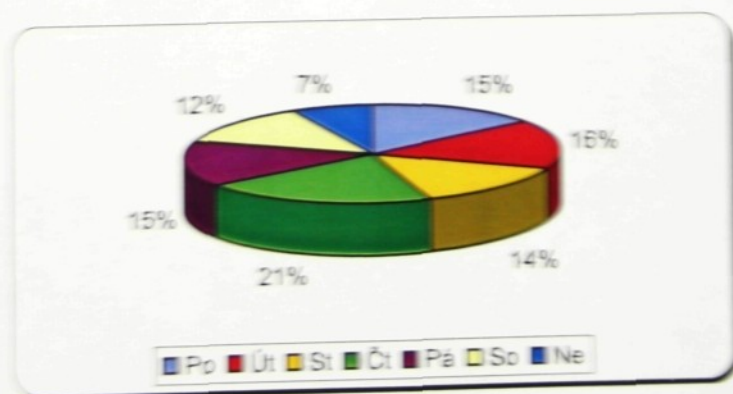
4.4.2.3 Faktory času

a) Četnost výskytu heteroagresivních jednání v jednotlivých dnech

Tabulka č. 29: Počet fyzických útoků proti personálu v závislosti na dni v týdnu

Pondělí	17
Úterý	18
Středa	16
Čtvrtek	23
Pátek	17
Sobota	14
Neděle	8

Graf č. 29: Znáznornění heteroagrese v závislosti na poloze dne v týdnu ve sledovaném období

V grafu č. 29 sleduji četnost heteroagresivního jednání (fyzického útoku proti personálu věznice) obviněných osob v jednotlivých dnech v týdnu. Z rozboru statistických čísel vyplývá, že nejvíce případů obdobně jako u autoagrese (viz tabulka č. 15) připadá na čtvrtek - 23 případů, tj. 21 %, a na úterý - 18 případů, tj. 16 % z celkového počtu 113 zjištěných případů. Též neděle je statisticky zajímavá. V tomto dni bylo za sledované období zaznamenáno nejméně případů - 8 fyzických útoků vedených proti příslušníkům vězeňské služby, tj. 7 %.

Jak již bylo uvedeno v části 4.4.2 příčinami tohoto jevu se literatura nezabývá. Dle mého osobního názoru a názoru ostatních zkušených kolegů závisí tento jev na činnostech vykonávaných v určitých dnech týdne. Např. v úterý a ve čtvrtek se provádí tzv. mezikrajové eskorty, kdy dochází k přemísťování obviněných mezi věznicemi. Před každým vyvedením obviněného z cely musí být provedena osobní prohlídka. Právě při osobních prohlídkách, vyvádění z cel a předvádění dochází ke konfliktům a útokům vězňů na zaměstnance vězeňské služby. Porovnáním časového rozvrhu jednotlivých dnů zjišťujeme oproti ostatním dnům v sobotu a v neděli nejnižší výskyt heteroagresivního jednání. Domnívám se, že menší výskyt uvedené agrese je zapříčiněn probíhajícími návštěvami rodinných příslušníků a v neposlední řadě pak menším počtem sloužících příslušníků.

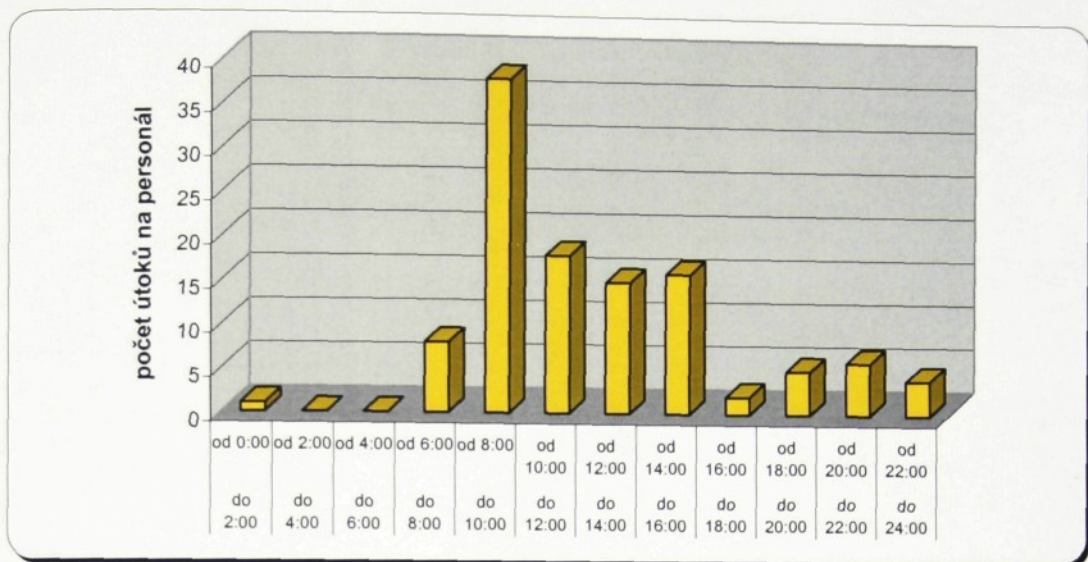
b) Četnost výskytu heteroagresivních jednání v jednotlivých hodinách dne

Tabulka č. 30: Četnost výskytu heteroagresivního jednání v jednotlivých hodinách dne

Čas	od 0:00	od 2:00	od 4:00	od 6:00	od 8:00	od 10:00
	do 2:00	do 4:00	do 6:00	do 8:00	do 10:00	do 12:00
Počet	1	0	0	8	38	18
Čas	od 12:00	od 14:00	od 16:00	od 18:00	od 20:00	od 22:00
	do 14:00	do 16:00	do 18:00	do 20:00	do 22:00	do 24:00
Počet	15	16	2	5	6	4

Ve sledovaném období, tak jak vyplývá z časových údajů z jednotlivých záznamů, bylo provedeno zmapování frekvence fyzického násilí z hlediska řasového rozvrhu dne v průběhu celých 24 hodin.

Graf č. 30: Heteroagresivní jednání v průběhu dne

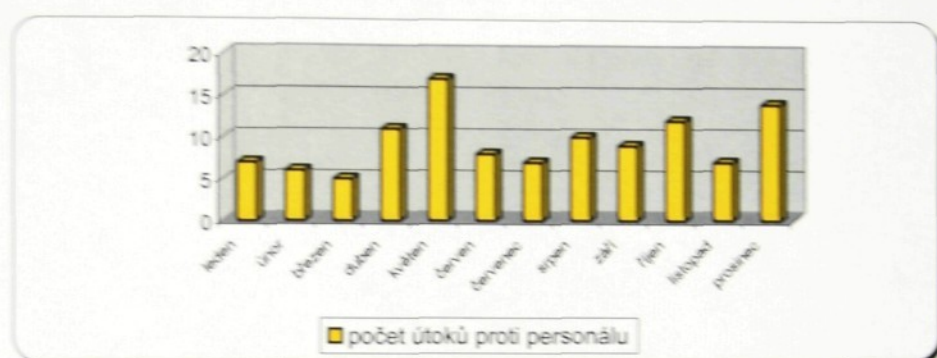
Graf č. 30 dokumentuje nejčastější výskyt fyzického násilí mezi **8.00 – 10.00** a **10.00 – 16.00** hodinou. Domnívám se, že tento stav je způsoben tím, že v dopoledních a odpoledních hodinách probíhá nejzajímavější a nejočekávanější akce – vycházky a dále pak již méně zajímavé a oblíbené technické prohlídky cel. Pravidelná výměna prádla též paradoxně může produkovat chování se znaky agresivity. Obvinění jsou většinou nespokojeni s výběrem osobního a ložního prádla. Požadují prádlo nové, nikým nenošené a nepoužívané. Nespokojenost budí také fasování velikostně nevyhovujícího oděvu, ať se už jedná o délku nohavic či rukávů apod. Další rizikovým místem v uvedené době jsou ordinace lékařů, kde obvinění vyžadují preparáty, které by utlumily jejich bolesti hlavy a řešily jejich nervozitu, stres, napětí a nespavost. Tyto situace jsou negativně emocionálně prožívány a mohou se podílet na zlobné náladě, která snadněji spouští agresivní řešení konfliktních situací. Dalším rizikovým časem, jak nám vyplývá z grafu, je doba mezi **14.00 – 16.00** hodinou, kdy se obvinění navracují eskortou zpět do vazební věznice od soudních jednání. Lze předpokládat, že na zvýšení psychické tenze se u některých jedinců podílí i zklamání z rozhodnutí soudu ohledně propuštění z výkonu vazby.

c) Četnost výskytu heteroagresivních jednání v jednotlivých měsících

Tabulka č. 31: Počty útoků proti personálu v jednotlivých měsících ve sledovaném období

leden	únor	březen	duben	květen	červen	červenec	srpen	září	říjen	listopad	prosinec
7	6	5	11	17	8	7	10	9	12	7	14

Graf č. 31: Znázornění počtů heteroagresivních jednání v jednotlivých měsících ve sledovaném období

Z grafu č. 31, který poskytuje přehled o výskytu agresivního jednání v jednotlivých měsících sledovaného období, vyplývá, že nejčetnější výskyt je v měsíci květnu 15 % a v prosinci 12 %. Nejméně agresivních incidentů je zjištěno v měsících březnu 4 % a únoru 5 % z celkového počtu zjištěných případů ve sledovaném období.

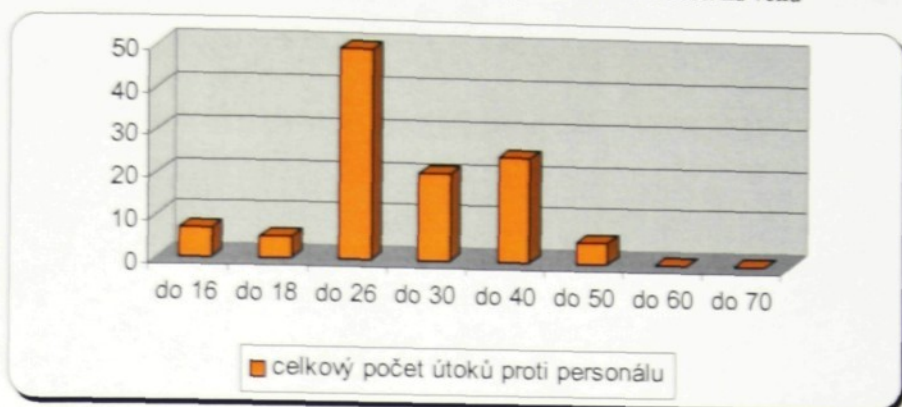
4.4.2.4 Faktor věku

Počty sebepoškozování a sebevražedného jednání v závislosti na věku

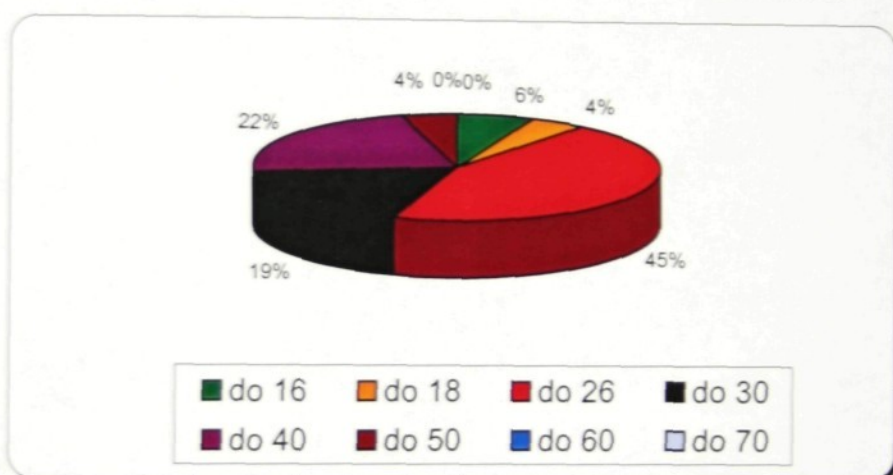
Tabulka č. 32: Počty zjištěné heteroagrese dle kategorie věku

do 16	Do 18	do 26	do 30	do 40	do 50	do 60	do 70
7	5	50	21	25	5	0	0

Graf č. 32: Počty heteroagresivních jednání v závislosti na věku

Graf č. 33: Procentuální vyjádření počtu automutilací dle věku obviněného

Ve sledovaném období bylo zjištěno, že skupina mladistvých 15 - 18 let a dospělých obviněných do věku 26 let, což činí 53 %, se dopustila fyzického násilí vůči zaměstnancům vězeňské služby. Další podstatnou skupinou, která se podílela na agresi vůči personálu, jsou obvinění ve věku 27 – 30 let (19 %) a neopomenutelná skupina osob do 40 let (22 %). Obvinění, kteří takto jednají, dle mého názoru neakceptují nebo se nedokáží řídit normami společnosti. Důvodem může být jiná hodnotová hierarchie, osobní motivy nebo neschopnost ovládat svoje chování. Nepřiměřené sociální chování se projeví neschopností udržovat přijatelné sociální vztahy. Závažnou překážkou v tomto směru je nedostatek empatie a egoismus. Tito jedinci bývají nadměrně koncentrováni na sebe a na uspokojování vlastních potřeb. Nechápu nutnost přizpůsobit se standardnímu očekávání, tj. normě pro uchování nezbytného pořádku.

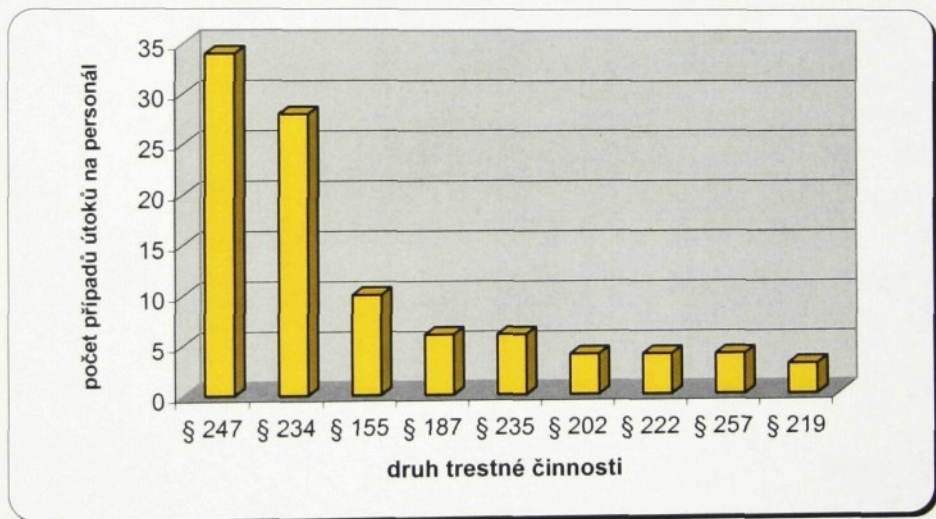
4.4.2.5 Faktor trestné činnosti

Tabulka č. 33: Trestné činy obviněných, kteří se podíleli na útocích vedených proti personálu

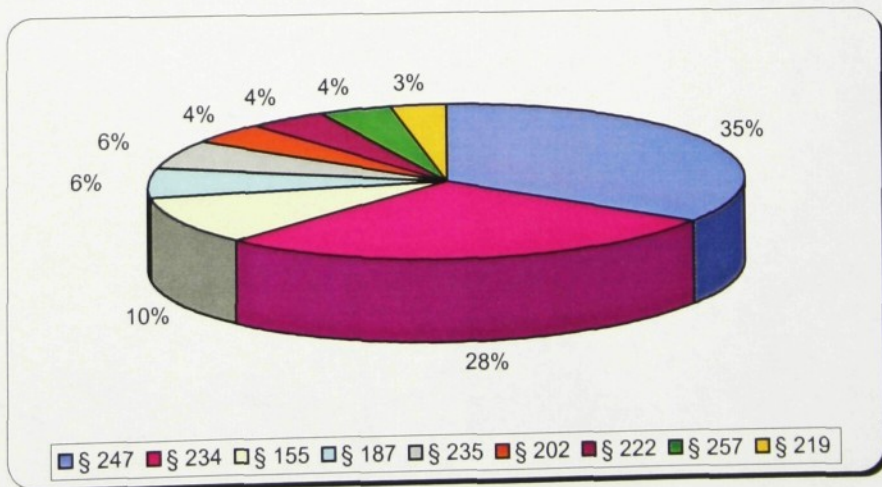
§	247	234	155	187	235	202	222	257	219	ostatní
počet	34	28	10	6	6	4	4	4	3	15

Tabulka č. 33 obsahuje údaje o tom jaká trestní řízení byla proti vazebně stíhaným osobám zahájena. Nejčastěji bylo zahájeno trestní řízení pro spáchání trestného činu krádeže, loupeže a útoku na veřejného činitele.

Graf č. 34: Znárodnění druhů trestné činnosti obviněných, kteří se podíleli na heteroagresivním jednání

Graf č. 35: Procentuální vyjádření trestné činnosti osob, které se podílely na heteroagresivním jednání

Tabulka č. 33 a grafy č. 34 a č. 35 ukazují, že z celkového počtu **114** heteroagresivních jednání bylo proti 34 obviněným vedeno trestní stíhání pro **§ 247** (krádež), což je **35 %**, dále u **28** osob pro **§ 234** (loupež), tj. **28 %**, a u **10** osob, tzn. **10 %**, které byly obviněny dle **§ 155** pro spáchání trestného činu útoku na veřejného činitele. V těchto statistických údajích nejsou z důvodu nedostupnosti dat zpracovány údaje o počtu konkrétních trestných činů u jednotlivých osob ve vztahu k celkovým stavům vazebně stíhaných osob. Z výzkumu lze vyvodit, že osoby páchající trestné činy proti výkonu pravomoci státního orgánu a veřejného činitele, např. **§ 155** útok na veřejného činitele, a osoby obviněné ze spáchání trestných činů proti svobodě a lidské důstojnosti, např. **§ 234** loupež, pokračují v heteroagresivním jednáním ve formě fyzických útoků za zdmi věznic.

Kapitola 5

Závěrečná část

5.1 Vyhodnocení hypotéz

Hypotéza č. 1 - délka vazby zvyšuje agresivitu obviněných

Z provedeného výzkumu vyplývá, že v průběhu prvních dvou měsíců pobytu ve výkonu vazby bylo zjištěno 104 případů sebepoškození, tj. 40 % z celkového počtu 261 zkoumaných případů. Z celkového počtu 25ti sebevražedných událostí zjišťujeme již v prvních dvou měsících 16 případů, tj. 60 %. Taktéž heteroagresivní jednání ve formě útoků směřujících proti personálu věznice je nejvíce vykazováno v období prvních dvou měsíců výkonu vazby – 25 %.

Bylo prokázáno, že **délka vazby**, zvláště v prvních měsících pobytu, výrazně **ovlivňuje autoagresivní i heteroagresivní jednání** vazebně stíhaných osob.

Hypotéza č. 2 - agresivita obviněných je vyšší v podmínkách pevné vazby

Ze zkoumaného vzorku 376 osob, u kterých bylo zjištěno autoagresivní či heteroagresivní jednání, jehož se dopustily v průběhu výkonu vazby, nebyl zjištěn ani jeden případ agresivního jednání u obviněných umístěných ve výkonu vazby se zmírněným režimem.

Bylo prokázáno, že **agresivní jednání je v podmínkách pevné vazby vyšší než ve výkonu vazby se zmírněným režimem.**

Hypotéza č. 3 - absolutní izolace osoby ve výkonu vazby vede k agresivnímu chování navenek nebo vůči sobě

Ve sledovaném období 1998 -2002 bylo zjištěno 25 případů směřujících k sebezničení organismu. V 22 případech byl obviněný umístěn na cele sám.

Potvrdilo se, že **samostatné umístění** obviněné osoby **má výrazný vliv jak na suicidiální, tak i na automutilační jednání.**

5.2 Výsledky práce

Atmosféra v prostředí vězeňského zařízení má určité společenské rysy, které ovlivňují chování všech osob zde se nacházejících a které vedou k útoku na realitu, popřípadě k úniku z reality. Jak vyplývá z předkládané závěrečné práce (či předchozího textu práce), patří k nim:

A) Autoritativní prostředí - mnoho osob není zvyklých na polovojeňské prostředí, kde se během dne náhle objeví požadavek na dodržování kázně a kde je uplatňován autoritativní přístup, vězni nejsou zvyklí na to, aby říkali to, co dělají a jak to dělají, ve vězeňských zařízeních je každá akce absurdní, považují ji za úřednický způsob, jak je udržet pod kontrolou, neschopnost rozhodovat o základních věcech svého života je činí podrážděnějšími, přičemž to také způsobuje, že se v jejich chování projevují prvky infantilního chování.

B) Šikana – latentní často skrytou formou obtížně viditelná. Rozbor této problematiky není tématem této práce.

C) Žádná jasná kontrola své budoucnosti - mnoho obviněných zažívá během výkonu vazby pocity beznaděje a bezmocnosti, své cíle nemají zcela pod kontrolou, situaci zhoršují často špatné kontakty s obhájci.

D) Izolace - pro většinu obviněných znamená uvěznění šokující až traumatizující událost, obvinění jsou deprimováni tím, že nemají normální kontakty s rodinou, přáteli - lidmi, kteří formovali jejich život, mají pocit „odříznutí od života“.

E) Pocity viny z uvěznění - mají velmi často prvovězněné osoby, které se v minulosti pokusily o sebevraždu, dále tzv. prominentní osoby, které páchaly odporné a ohavné trestné činy často medializované.

F) Dehumanizační aspekty věznění - je to zejména nedostatek soukromí, nemožnost činit vlastní rozhodnutí, chovat se „podle svého“.

Toto vše může mít na uvězněné devastující vliv.

K faktorům prostředí, které autor práce blíže objasnil, patří samozřejmě osobnostní faktory, které formují a produkují chování osob ve výkonu vazby. Celkově lze konstatovat, že agresivita má vrozený základ, ale její intenzita a forma jsou do značné míry osvojené během života člověka, a proto ovlivnitelné prostředím a psychologickými prostředky. Slouží k formování a rozvoji osobnosti a plní ochrannou a adaptivní funkci. Útočnost obviněného má

nejčastěji verbální podobu, kdy obviněný zvyšuje v rozčilení na zaměstnance vězeňské služby či jinou osobu hlas, křičí, nadává, vyvolává dojem, že chce zastrašovat, provokovat a hádat se.

Vlastní slovně útočný projev bývá reakcí na to, co se dříve vězni přihodilo, čeho chce dosáhnout právě probíhající situací, která má funkci spouštěče tohoto nepřiměřeného projevu. K pochopení tohoto chování je třeba vzít v úvahu minulou i současnou zkušenost vězně a cíle, jehož chce vědomě nebo nevědomě dosáhnout.

Agresivní jednání klienta nejčastěji pramení z kombinace následujících okolností, jež se kumulují, a překročí-li subjektivně únosnou míru a je-li možnost se agresivně chovat, dojde pak k útočnému jednání. Těmito okolnostmi jsou subjektivní pocity ohrožení a strachu, prožitky křivdy a nespravedlnosti ve vztahu k událostem, které člověk považuje za významné a které se týkají jeho osoby či osob jemu blízkých, zklamání určitého očekávání či klientovi snahy, celková větší psychická zátěž a z ní plynoucí vyčerpanost, prožitek ponížení, zesměšnění a uražení, pocit bezmocnosti, pocit viny a obrana proti nim tím, že se hledá „víník“ jinde. V neposlední řadě to může být intenzivní bolest mající somatickou příčinu.

Jedinec, který konzistentně a za všech okolností přistupuje ke svému okolí tvrdě, necitlivě, represivně, hrozivě, a to bez ohledu na to, zda daná situace tento přístup ospravedlňuje, patří již do maladaptivní oblasti. Chování tohoto typu je charakteristické pro psychopatické osobnosti, u kterých aktivně agresivní chování je základním interpersonálním mechanismem. Cílem tohoto interpersonálního mechanismu je vzbudit v ostatních pocit, že jedinec je nebezpečná osoba, a tak si zabezpečit emociální stabilitu. Situace, jež vyžaduje kooperaci, laskavé vztahy a skromnost, v něm naopak vyvolává pocity úzkosti. V těchto vztazích se cítí nejistý.

Kritické, agresivní chování vyvolává u ostatních nedůvěru a strach. Podle dosavadních výzkumů se psychopaté vědomě neidentifikují se svými rodiči ani manželskými partnery a konzistentně připisují ostatním neadekvátní míru hostility.

Při srovnání dopadu výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody na psychiku obviněného a odsouzeného lze konstatovat, že výkon trestu hraje obecně menší roli – „šok z izolace“. Častými důvody selhání zde bývá spíše nedostatek informací o blízkých osobách či jejich negativní obsah (rozvody, úmrtí v rodině), uložení dalšího trestu apod. Reakce odsouzených jsou analogické reakcím obviněných, i když vazební situace je jiná, zejména v oblasti psychického prožívání.

Pro obviněného je typická výraznější proměnlivost nálad vznikající podle stavu, v němž se projednávají případ nachází, je pro něj typické napětí z nejisté perspektivy.

Mnohdy i novost, nezvyklost situace, v níž se nachází poprvé, a podmětová deprivace kladou zvýšené nároky na jeho adaptační mechanismy. Společným jmenovatelem je individuálně prožívaná situace a pokus o její řešení v daných případech nepřiměřeným chováním.

Trýznivý prožitek zátěže a pocity vlastní bezmocnosti odlišuje skutečný krizový stav jedince od podobných norem chování specificky motivovaným vydíráním (snaha získat výhody apod.).

Mimořádným událostem, které jsou způsobeny jak krizovým stavem, tak agresivním chováním lze předcházet způsoby, které umožňují zákonné normy, například povolením návštěvy. Vyskytnou-li se u obviněného symptomy agresivního chování, které by mohlo vážným způsobem ohrozit jak spoluvězně, tak personál, je nutné tohoto jedince umístit na krizové oddělení, kde dokáže za pomoci lékařské, psychologické a další péče překonat svůj krizový stav.

5.2.1 Podíl zaměstnanců vězeňské služby na prevenci

Agresivní projevy chování vězňených osob se nedají z věznic jednou provždy vytlačit, ale mohou se více či méně úspěšně omezit. Mnohé mohou ovlivnit samotní zaměstnanci vazebních věznic. Vězeňský personál by se měl plně soustředit na důsledné plnění všech příslušných právních norem a služebních předpisů souvisejících se zajišťováním výkonu vazby, tzn. po bezpečnostní stránce navzájem se zajišťovat tam, kde je to výslovně předepsáno, nepodceňovat význam radiového spojení, dalších signalizačních zařízení a dobře ovládat tísňové volací znaky. Obvinění jsou velice vnímaví a pozorní ke všemu, co je obklopuje, dovedou velice rychle odhalit dozorce, který službu vykonává nedbale a nesvědomitě, a dovedou toho mistrně využít k napadení dozorce nebo k útěku.

Za rizikový faktor, který se může podílet na vzniku agresivního chování, můžeme považovat nahromadění neřešených problémů. Spoustu věcí může vyřešit vrchní dozorce sám v rámci své kompetence. Problémy, které není schopen vyřešit sám, řeší ve spolupráci nejen s vedoucím oddělení a vedením vazební věznice, ale i s dalšími specialisty, jako je psycholog a sociální pracovník. Obviněný je odkázán pouze na pomoc druhých, jelikož je omezena jeho možnost volného pohybu. Obviněný, který prožívá psychickou krizi, potřebuje přítomnost někoho, komu může svěřit své problémy.

K podrážděným a nervózním obviněným by měl vězeňský personál zaujmout klidný a věcný přístup. Za každých okolností by měl personál tlumit vlastní agresi, a ne ji vystupňovat, ať je chování obviněného jakékoliv. Zaměstnanci vazební věznice by měli absolvovat praktický výcvik - jak zvládat krizové interpersonální situace. Měl by dobře umět používat jazyk v komunikaci a v žádném případě by jim neměla chybět schopnost empatie, to jest schopnost vcítění se do problémů druhého člověka. Při jednání s agresorem by měli být všichni zaměstnanci vazební věznice připraveni komunikovat. Nastane-li situace, že dozorce musí jednat s agresivním obviněným, měl by mít snahu naslouchat a nechat obviněného vymluvit, neboť normální člověk je agresivní asi jednu minutu. Důležitým momentem je umět naladit sympatie agresora vůči sobě, aby se pokusil sám naslouchat. Cílem naslouchání je získávání informací, samotný problém musíme řešit argumentací, vyslechnutím obviněného a po zhodnocení informací začínáme prosazovat vlastní řešení. Neklidný, podrážděný pracovník kolem sebe šíří neklid a nervozitu.

Při prevenci agresivního chování má velký význam stabilita společenského systému. Ne náhodou docházelo ve věznicích k největším nepokojům v období společenských změn. Mezi nejpalcivější problémy dneška patří nedostatek specialistů ve vězeňských zařízeních a nedostatek ubytovacích kapacit. Nedostatek vyškoleného vězeňského personálu spolu s dalšími faktory rovněž negativně působí na situaci ve vězeňských zařízeních.

Všechny uvedené faktory mohou frekvenci agresivního chování snížit, ale nemohou ji vyloučit, protože nelze zásadně změnit osobní strukturu obviněných.

5.3 Závěr

Ke specifikům ve výkonu vazby u mužů a žen je možné říci, že obviněná žena umístěná ve vazbě většinou odlišně zpracovává tento fakt než muž. První měsíc ve vazbě vnímá žena tuto situaci jako neřešitelnou, nemožnou a pokořující. Po měsíci pozvolna dochází k adaptaci, ať již účelové nebo spontánní. Samozřejmě zde záleží na tom, zda-li je to její první zkušenost či několikátá. Důležitý je i věk obviněné, ale i sociální zázemí, které nedobrovolně opustila.

Ve vazbě bude žena využívat všech dostupných i méně dostupných kontaktů s ostatními, ať již spoluobviněnými nebo personálem. V prvních měsících pobytu jde především o kontakty se sociální pracovníci, psychologem, lékařem a vychovatelkou. Daleko více než muž lpí na návštěvách příbuzných, dětí a manžela. Muž ve vazbě bude narozdíl od

návštěvy preferovat příjem balíčku s různými pochutinami. Žena ve výkonu vazby má daleko větší problémy s adaptací, avšak daleko lépe snáší umístění v malém prostoru cely než muž. Přecitlivěle zpracovává informace, kterými ji okolí zahrnuje, zvláště pak na pokyny personálu reaguje hypersenzitivně. Je pro ni daleko důležitější tón komunikace než její obsah. Častěji než muž si stěžuje na subjektivní zdravotní potíže a trpí pocitem, že má více problémů než ostatní. Ráda používá civilní oblečení, přistupuje úzkostlivěji k úpravě svého zevnějšku, ačkoliv základní hygiena nebývá vždy na vyšší úrovni než u obviněných mužů. Obviněná žena nežádá tak často přemístění na jinou celu z důvodů, že si nerozumí s ostatními. Bývá však velmi vynalézavá při získávání určitých výhod i za cenu, že ztratí sympatie spoluvězeňkyň.

Agresivita ženy ve vazbě se nejčastěji projevuje v rovině verbální (hádky, špičkování, pokřikování) mezi sebou, méně již jde o vyhrůžky personálu. Srovnatelně s muži však v záchvatu deprese či náhlého popudu používá brachiálního násilí (rozbíjení oken, ničení lůžkovin apod.). Ženy na rozdíl od mužů nevyužívají jako formy nátlaku hladovky na vyřešení svých problémů (zcela ojediněle).

Co se týče výhledu v práci s mladistvými obviněnými bude v budoucnu nezbytně nutné, aby obvinění mladiství byli umístěováni na samostatných odděleních, aby u nich byl stálý kolektiv zkušených vychovatelů, a to nejen ve dne, ale i v noci, chceme-li jim zabránit ve všech nedovolených formách chování. Prokázalo se, že jeden nevhodný přístup ze strany dozorců a strážných (například při technických prohlídkách cel), kteří u mladistvých kmenově nepracují, dokáže pokazit několikátýdenní práci s duševně labilnějšími jedinci. Dále se prokázalo, že i obviněný, který se jeví jako zdánlivě nezvládnutelný, je při vhodně voleném přístupu klidnější a lze jej přimět ke slušnému chování.

Do práce s mladistvými je nutno zapojovat co největší okruh specialistů a jejich činnost přitom na horizontální úrovni koordinovat. Sociální pracovnice určená pro práci s mladistvými by neměla být nadměrně zatěžována dalšími jinými úkoly.

Všechna oddělení, na kterých jsou umístěni mladiství, by měla být obsazena takovým počtem výchovného personálu, aby byl možný individuální přístup. Na celách by měli být ubytováni mladiství nejvýše po třech, ve zcela výjimečných případech po čtyřech.

Podle svých možností by měla Vězeňská služba ČR působit na orgány činné v trestním řízení, na soudy a legislativu, aby délka vazby mladistvých byla co nejkratší, pokud je vůbec ukládána a pokud je nezbytně nutná, jako je tomu ve státech s „vyspělým“ vězeňstvím, postpenitenciární péčí a systémem prevence. Ve větší míře by mělo být i u nás

využíváno možnosti umístování mladistvých pachatelů do péče nevazebních pozorovacích orgánů, trestnou činnost řešit narovnáním, alternativními tresty, event. využívat pomoci organizací a aktivit schopných individuálního přístupu k těmto mladým pachatelům. Je potěšitelné, že takové orgány se uvnitř naší společnosti tvoří, jednoho dne se stanou součástí široce propojené záchranné sociální sítě.

Z analýzy mimořádných událostí a celkové situace ve vězeňství vyplývá, že obvinění mnohdy produkují takové formy agresivního chování, při nichž ohrožují sami sebe i okolí. Příčiny mohou být různé. Ve vazbě je to především „šok z izolace“ - extrémní ohrožení lidských hodnot, stejně jako nejistota, pokud jde o vlastní budoucnost. V současné době zátěžovou situaci umožňuje být zkrácená, ale přesto dle našeho názoru dlouhá doba trvání vazby. Následkem je nejen nadměrná konzumace léků a pokusů o sebepoškození, ale i agrese proti lidem a věcem, nebo šikany, útoky na personál, ničení zařízení apod.

Postavení pracovníků vězeňské služby v porovnání s vězni je nesymetrické. Obviněný si může a má právo podat stížnost na vězeňský personál, což je v souladu se zákonem, na nejvyšší státní instituce a také tohoto využívá. Pracovník Vězeňské služby ČR nemá právo ani možnost si stěžovat na vězně. Není úřad nebo orgán, který by přijímal stížnosti pracovníků na vězněné osoby. Trestní postih za chování vězňů vůči pracovníkům vězeňské služby je vzhledem k četnosti urážek, verbálního napadání téměř nulový. Očekává se asi obecně, že vězeň bude vůči svým „věznilům“ agresivní a ti to budou snášet. Jednou mi několikrát trestaný recidivista při rozhovoru řekl: *„Aby vězeň „měl morálku“, musí alespoň jedenkrát denně dozorce naštvat. Nějakým způsobem porušit nebo nesplnit uloženou povinnost. Podobným způsobem vylákat ze spoluvězně cigarety, čaj nebo jiný pamlsek, slabšího vězně urazit nebo ponižít, silnému posloužit, vyvinout snahu k získání alkoholu nebo drog, plivat na zem a event. poničit vězeňské zařízení. Když toto stihne, má za sebou dobrý den“*.

Je obecně rozšířeným omylem, že uveřejněním se zločinec dobrovolně vzdá svého asociálního zaměření, tendenci ke krádežím, násilí nebo porušování mravnosti. Zloději ve vězeňském prostředí nadále kradou, násilníci se nadále perou a mravně narušení vytvářejí homosexuální kluby. Vzhledem k nedostatečnému personálnímu vybavení věznic, architektonickému a disproporčnímu řešení vězeňských objektů je to možné.

Je všeobecně známo, že nejen vychovatel, ale také vychovávaný musí být motivován, vynaložit energii a volní úsilí, aby dosáhl svého cíle, který si předsevzal. Výchova a trest tvoří bipolární vztah. Jaksí automaticky se očekává, že vězeň je pro výchovu motivován, že se chce stát lepším, že převýchova je možná. A pokud není úspěšná, není to vina vězně, ale spíše

toho, kdo ho vychovával. Jelikož vězeň ve výkonu trestu odnětí svobody není motivován změnit se, není ochoten vynakládat jakékoliv úsilí. Nemá zájem se zbavit svých asociálních návyků a postojů, nechce abstinovat od alkoholu, drog, nemá zájem na vytvoření reálných životních perspektiv, nechce po návratu na svobodu usilovně pracovat, střídat a pilnou práci a mravním životem dosáhnout standardu větší části populace. Má jediný zájem přežít v klidu výkon trestu s vynaložením minimálního úsilí.

Usilujeme o vstup do Evropy. Málokdo si uvědomuje, že se vztahujeme i na úroveň evropského zločinu. Policie i justice požaduje technické a moderní vybavení pro svou práci v boji se zločinem, jistě oprávněně. Na vězeňství se však zapomíná.

Do roku 1989 byl vazební život obviněných udržován v tajnosti. Veřejnost, často i odborná, dostávala informace jen velmi zkreslené, většinou však optimistické. Po roce 1989 byla sejmuta z mnoha problémů vězeňství rouška mlčení, mnoho problémů se však i příliš medializovalo, mnoho i zkreslovalo. Je potřeba problémy odborně pojmenovat a v rámci možností je řešit, o což se pokouší část mé práce.

5.4 Souhrn

Tato práce je souhrnem problémů, které zdaleka nevyčerpávají problematiku vězeňství a v žádném případě neodpovídají na položené otázky zcela jednoznačně.

Agresivita jako fenomén doby, agresivita jako vlastnost či agresivita jako přirozená část repertoáru chování vzbuzovala vždy a jistě bude i v budoucnu vzbuzovat zájem psychologů i laické veřejnosti.

V podmínkách vazebních věznic, kde bývá člověk nedobrovolně internován a izolován, častěji reaguje zvýšeně dráždivě až agresivně na většinu problémů ve svém okolí, tak aby co nejrychleji došel k vnitřní očistě a našel sílu k překonávání dalších překážek, které se mu staví do cesty proti jeho vůli. Izolace ve většině případů vede ke znásobení frustrace, a tím sytí i kruh agresivního chování člověka.

Osobnosti agresora jsem věnoval více pozornosti proto, že jsem zde mohl zpracovat i své zkušenosti získané v přímém kontaktu s těmito lidmi.

Vazební proces je složitá záležitost nejen po stránce psychologické, ale též právní. Vznikají nové pohledy na způsob realizace vazby, které ale často narážejí na architektonická řešení většiny vazebních věznic, na jejich přeplněnost, či v neposlední řadě na nedostatek finančních prostředků v resortu obecně.

V této práci se autor více soustředil na prostředí, které obviněné obklopuje, s důrazem na dopad na psychiku jednotlivce. Snažil se poodhalit tzv. „druhý život“, do kterého je nutně obviněný vtažen, který má svá pravidla a důsledky při jejich porušování jsou též zřejmé pro obviněného. Tento problém („druhý život“) je z různých aspektů vždy jen útržkovitě popisován, personál vazební věznice často jen musí vytušit, co se odehrává za zavřenými dveřmi cel.

Své zkušenosti jsem konzultoval se specialisty vazební věznice, psychology, speciálními pedagogy či sociálními pracovníci. Velmi významně obohatily tuto práci i výpovědi zkušených vychovatelů či dozorců.

Sám jsem prostudoval mnoho anamnéz sociálních i kriminálních, porovnával spisový materiál a hovořil s obviněnými. Zaujali mě především obvinění, kteří se ocitli ve výkonu vazby poprvé. Z našeho pohledu lze říci, že prvovězněný obviněný se často výrazně odlišuje především v prvních měsících po uvěznění. S kým se setká v prvních hodinách ve vazbě, kam je umístěn, to všechno velmi ovlivňuje jeho chování v příštích týdnech a měsících v těchto zvláštních podmínkách, což vazba představuje. Malým zamyšlením nad výkonem vazby obviněných žen a její zvláštnosti v porovnání s muži byla nastíněna problematika vazební věznice v Praze-Ruzyni. Každá z jednotlivých vazebních věznic v ČR je neopakovatelná z mnoha důvodů: architektonických, skladbou obviněných (muži, ženy, mladiství, invalidé, nemocní atd.), velikostí, počty obviněných, personálním obsazením a dalšími. Obecně však výše popsany problém agresivity se vyskytuje v každé věznici, ať už vazební či trestní. Je odrazem naší doby, je odrazem i naší společnosti.

V závěru této práce jsem chtěl zcela stručně poukázat na problematiku žen a mladistvých ve výkonu vazby. Pohled to je jen nastiňující nikoliv vyčerpávající.

Seznam použité literatury

Literatura

- 1 ČERNÁK, I.: *Ľudské agrese a její souvislosti*. Nakl. Fakta, Žďár nad Sázavou 1999
- 2 ČIRTKOVÁ, L.: *Kriminální psychologie*. EUROUNION, Praha 1998
- 3 DUNOVSKÝ, I.: *Sociální pediatrie*. Grada, Praha 1999
- 4 FRONM, E.: *Anatomie ľudské destrukivity*. Nakl. Lidové noviny, Praha 1997
- 5 HÁLA, J.: *Teorie a praxe vězeňství*. Jihočeská univerzita, České Budějovice 1999
- 6 HARTL, P.: *Psychologický slovník*. Portál, Praha 2000
- 7 HAVLÍK, R.: *Úvod do sociologie*. Praha, Karolinum 1999
- 8 HERETÍK, A.: *Extrémna agresia I. Forenzná psychológia vraždy*. Psychoprof, Nové Zámky 1999
- 9 MAŘÁDEK, V.: *Abnormální chování ve vězeňském prostředí*. In *České vězeňství 1/95*
- 10 MATOUŠEK, O., KRIFTOVÁ, A.: *Mládež a delikvence*. Portál, Praha 1998
- 11 NAKONEČNÝ, M.: *Sociální psychologie*. Academia, Praha 1999
- 12 NAKONEČNÝ, M.: *Základy psychologie*. Academia, Praha 1998
- 13 NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D.: *Vybrané kapitoly z forenzní psychologie pro právníky*. Univerzita Karlova, Praha 1994
- 14 NETÍK, K.: *Kriminální agresor*. Bulletin SNV ČR, Praha 1991, č.1
- 15 PALKERTOVÁ, J., SOCHŮREK, J.: *Penitenciární psychologie*. Institut vzdělávání VS ČR, Stráž pod Ralskem 2001
- 16 PEVLOVSKÝ, P. A KOL.: *Soudní psychiatrie a psychologie*. Grada, Praha 2001
- 17 SOCHŮREK, J.: *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie*. Nepublikovaný text se souhlasem autora
- 18 SOCHŮREK, J.: *Vybrané kapitoly ze sociální patologie*. TU, Liberec 2001
- 19 ŮLEHLA, J.: *Umění pomáhat*. SLON, Praha 1999
- 20 VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Portál, Praha 1999
- 21 VONDRÁČEK, V.: *Konání a jeho poruchy*. První vydání Praha, UK 1983
- 22 BAJCURA, L.: *Právo vězné*. Grada, Praha 1999

Prameny

- 1 Trestní zákon č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů. ISBN 80-85647-57-5
- 2 Trestní řád a Zákon o trestním řízení soudním č.141/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- 3 Zákon o Výkonu vazby č. 293/1993 ve znění pozdějších předpisů
- 4 Nařízení generálního ředitelství Vězeňské služby ČR č.23/1994
- 5 Nařízení generálního ředitelství Vězeňské služby ČR č.41/2002
- 6 Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážce

Časopisy

- 1 České vězeňství č. 3/1994, s. 56
- 2 Říčan, P.: ČS psychologie, 1993, č.3, s. 208
- 3 Monitoring vězeňství v ČR v roce 1999. ČHV, Praha 2000
- 4 Ročenky Vězeňské služby ČR, léta 1998 až 2002

Seznam příloh

Příloha č. 1: *Věznice v České republice*

Příloha č. 2: *Slovníček současného vězeňského argotu*

Příloha č. 3: *Sebepoškozovači*

Příloha č. 4: *Počty automutilačních jednání mužů a žen dle délky vazby*

Příloha č. 5: *Počty automutilačních jednání mužů a žen dle věku*

Příloha č. 6: *Počty heteroagresivních jednání mužů a žen dle délky vazby*

Příloha č. 7: *Počty heteroagresivních jednání mužů a žen dle věku*

Příloha č. 8: *Porovnání celkových stavů obviněných a počtů automutilací*

Příloha č. 9: *Porovnání celkových stavů obviněných a počtů heteroagrese*

Příloha č. 10: *Stav ubytovacích kapacit k 31. 12. 2002*

obr. Rozmístění věznic v České republice

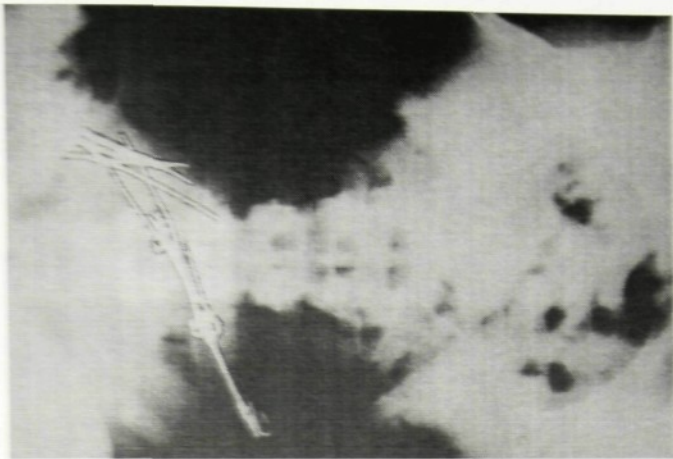
Malý slovníček současného vězeňského argotu

<i>amina, amňa</i>	Amnestie
<i>apač</i>	Rom
<i>ara</i>	Pozor
<i>arizony</i>	Vlasy
<i>bachař</i>	pracovník Vězeňské služby
<i>béčkař</i>	obviněný na jehož byla uvalena tzv. koluzní vazba podle § 67
<i>bedna</i>	krabička cigaret
<i>bengo, čarochán</i>	policista, dozorce – (ara bengo – pozor dozorce)
<i>bešelit</i>	Sedět
<i>betle</i>	spodní postel
<i>bidlo</i>	horní postel
<i>bído</i>	sklenice na čaj (většinou zavařovací 0,7 litru)
<i>bonzák, bonzovat</i>	udavač, udávat
<i>bufet</i>	okénko ve dveřích cely
<i>buk, buzik</i>	Homosexuál
<i>buzna</i>	injekční stříkačka
<i>buzně</i>	prsa ženy
<i>cáchař</i>	vězeň zaměstnaný v kanceláři, skladník
<i>cáchovat</i>	počítat vězně na bráně při odchodu /návratu do/ z práce
<i>ciracha</i>	Boty
<i>cundr</i>	spálený hadr sloužící k připálení cigarety
<i>čapat se</i>	docílit, využít příležitost
<i>čimelík</i>	Sluha
<i>čorka</i>	Krádež
<i>čórkař, čór</i>	Zloděj
<i>čórovat</i>	Krást
<i>čučka</i>	kukátko ve dveřích cely, sloužící k pozorování
<i>čučkin, čučkař</i>	dozorce, který kontroluje cely kukátkem ve dveřích
<i>čůro</i>	Nůž
<i>čutka</i>	Cigareta
<i>dárel</i>	Strach
<i>dělat zagorku</i>	být uražený, nemluvit
<i>dilino</i>	Blázen
<i>díra, šuplík</i>	samotka, oddělení výkonu kázeňských trestů (OVKT)
<i>dožo</i>	Doživotí
<i>drába</i>	drogy, psychofarmaka a jiné léky
<i>dziginel</i>	Souložit
<i>džíp</i>	vězeň vykonávající úsluhy ostatním
<i>elpaso, elpičko</i>	loupežné přepadení, § 234
<i>elpičko s houslema</i>	loupežné přepadení se zbraní v ruce
<i>fáraky</i>	podruhé vylouhovaný čaj
<i>férovka</i>	rvačka mezi vězni za daných pravidel (užívají mladiství)
<i>filcuňk</i>	osobní prohlídka nebo také prohlídka vězeňské cely
<i>fiňák</i>	indulóna (oblíbený prostředek pro praktikování análního styku)
<i>flétna</i>	Cigareta

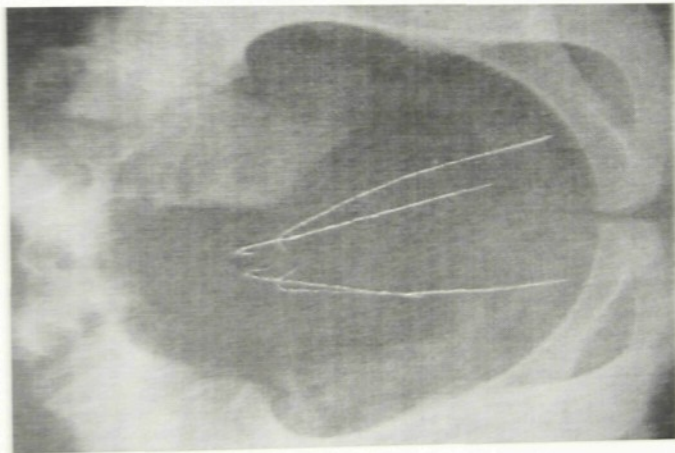
<i>glajf, na glajf</i>	na dluh
<i>házečka, chytačka</i>	chytání „koně“ papírová tyčka na házení
<i>hodit si to,</i>	mrsknout si to oběsit se
<i>holka</i>	homosexuál, vykonávající ženské sexuální úkony
<i>holub</i>	moták, propašovaný dopis, zpráva nebo věc
<i>chálka</i>	Jídlo
<i>chudelit</i>	sebrat, vzít
<i>ičko</i>	„ten má ičko“ – je inteligentní (ičko = IQ)
<i>indián, ital, negr</i>	Rom, Cikán
<i>jambora</i>	mladá dívka
<i>jit na okno</i>	hovořit z okna
<i>jogurt</i>	vězeňský kuchař
<i>kálma</i>	Zima
<i>kartiáč</i>	karton cigaret
<i>katar sal</i>	odkud jsi
<i>katr</i>	dveře ve věznici, které tvoří kovová mříž nebo mohou být celé z kovu (slovo užívané i v oficiálních dokumentech)
<i>kérka</i>	Tetování
<i>king</i>	podle pravidel vězeňské subkultury nejvýše postavený vězeň, neformální vůdce (král)
<i>klabatej</i>	dobrý, velký
<i>kmec</i>	děle sloužící odsouzený, role častá u mladistvých, poradce krále
<i>kobyła, bílej kůň</i>	jedinec zneužitý k trestné činnosti
<i>kolbenkář</i>	ten, kdo chodí pravidelně do práce
<i>kolečka</i>	Tablety
<i>kolchoz</i>	společenství obvykle dvou vězňů ve formě komuny
<i>komanč</i>	Rom
<i>koště</i>	homosexuální vězeň
<i>koště, hulibrk</i>	Homosexuál
<i>král</i>	neformální vůdce
<i>kulatý</i>	Cigarety
<i>kůň</i>	posílat něco z cely do cely přes okno, pomocí váčku na provázku
<i>kuřbuřt</i>	homosexuál, specializující se na orální styk
<i>magorák, mahu</i>	silný čaj, často z tabáku
<i>mangelit</i>	Žebrat
<i>márec, márovat</i>	bít, tlouci někoho
<i>máro</i>	Chléb
<i>máznout se</i>	opít se, vzít drogu (též „sjet se“)
<i>melali</i>	Káva
<i>míhat</i>	mít, vlastnit
<i>morda</i>	vražedkyně (pouze u žen)
<i>mrskat si to</i>	být nervózní
<i>nabítej</i>	svalnatý, nebo chytrý
<i>nakrmít</i>	bodnout (nožem, šroubovákem)
<i>nedbalky</i>	odsouzený za nedbalostní trestný čin
<i>odběr</i>	povinný „desátek“, který si vybírá král (king) od podřízených
	Spoluvězňů

<i>paďoch</i>	pasivní partner v homosexuálním styku
<i>pakárna, neandrtálec</i>	outsider, podrobiví jedinec se sníženým intelektem
<i>pampelišky</i>	slabí, chránění vězni
<i>piáno</i>	otisky prstů
<i>piškoty</i>	síta na oknech
<i>ponorka</i>	elektrický ponorný vařič (sestrojená ze dvou plátků plechů, mezera vytvořena sirkami svázanými nití, proud se odebírá z vodičů, které vedou k osvětlení cely)
<i>pucka</i>	pohlavní orgán
<i>půlka, pépěčko, PP</i>	podmíněné propuštění
<i>pytloch</i>	Homosexuál
<i>raky</i>	Hodinky
<i>roháče</i>	Rohypnol
<i>rohyněl</i>	vražda, zabít
<i>rakono</i>	Pes
<i>sakl</i>	Balík
<i>sčíták</i>	prověrka početního stavu
<i>sintr</i>	vězeňský oblek
<i>suvelit</i>	Spát
<i>šapitó</i>	zástěna používaná při provádění sexuálních úkonů
<i>šmé</i>	Podvod
<i>tachtit</i>	jít, směřovat za určitým cílem
<i>tejno, teos</i>	Čaj
<i>tunel</i>	Podvod
<i>týhat</i>	Být
<i>to týha</i>	to je
<i>uspávačka</i>	loupežné přepadení s uspávacími prostředky
<i>vaker, vakerovat</i>	hovor, mluvit
<i>valino</i>	Okno
<i>veverka</i>	služební pes
<i>vkydni</i>	Dej
<i>vočko, vočkař</i>	pracovník oddělení prevence
<i>voltr</i>	Podvod
<i>vykuř, vyhul</i>	neotravuj, vypadni, též vyjádření pro „definitivní konec“
<i>vymutrolenej</i>	vychytralý, ten kdo vyhrál
<i>vyštengrovat</i>	Vyprovokovat
<i>vzít dráhu</i>	Utéci

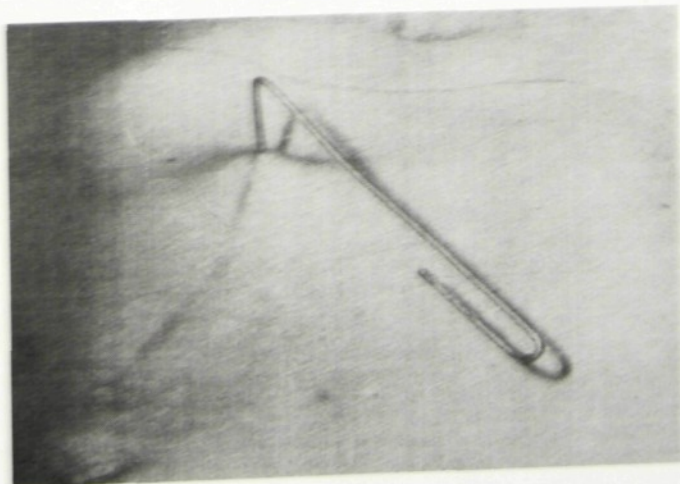
obr. Spolknuté špendlíky a dráty v žaludku

obr. Spolknutá tzv. kotva

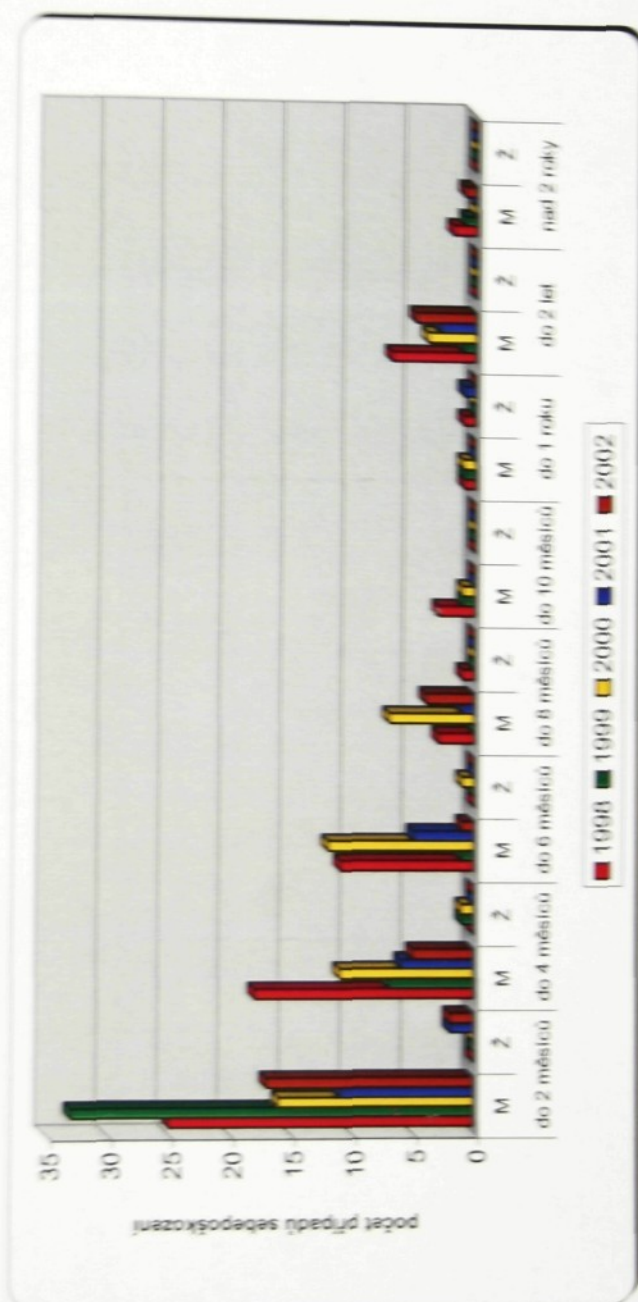
obr. Drát vbodnutý do podbříšku

tabulka : Celkový počet automatizačních jednání mužů a žen dle délky vazby v jednotlivých letech sledovaného období

Rok	Do 2 měsíců		do 4 měsíců		do 6 měsíců		do 8 měsíců		do 10 měsíců		do 1 roku		Do 2 let		nad 2 roky		celkem	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
1998	25	0	18	0	11	0	3	1	3	0	1	1	7	0	2	0	70	2
1999	33	0	7	1	1	0	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0	45	1
2000	16	0	11	1	12	1	7	0	1	0	1	0	4	0	0	0	52	2
2001	11	2	6	0	5	0	1	0	0	0	0	1	3	0	0	0	26	3
2002	17	2	5	0	1	0	4	0	0	0	0	0	5	0	1	0	33	2
Celkem	102	4	47	2	30	1	15	1	5	0	3	2	20	0	4	0	226	19

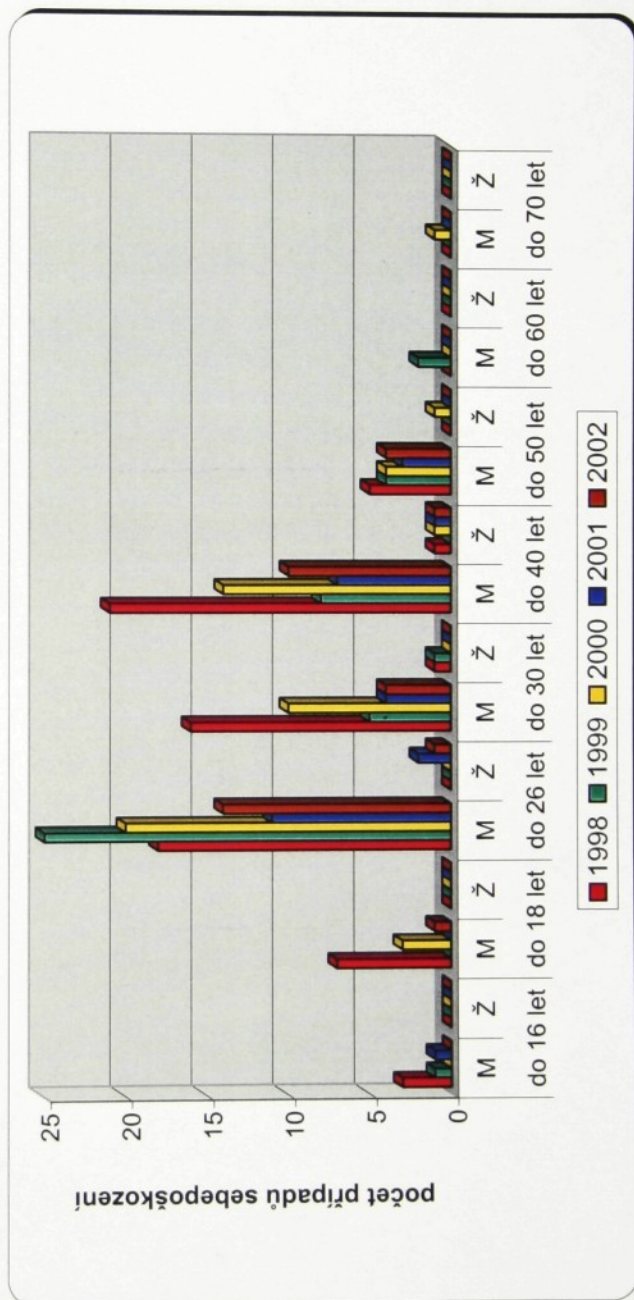
graf : Celkový počet všech automatizačních jednání mužů a žen dle délky vazby v jednotlivých letech sledovaného období

tabulka : Celkový počet autoagresivních jednání mužů a žen ve vztahu k věku v jednotlivých letech sledovaného období

věk rok	do 16 let		do 18 let		do 26 let		do 30 let		do 40 let		do 50 let		do 60 let		do 70 let		celkem	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
1998	3	0	7	0	18	0	16	1	21	1	5	0	0	0	0	0	70	2
1999	1	0	0	0	25	0	5	1	8	0	4	0	2	0	0	0	45	1
2000	0	0	3	0	20	0	10	0	14	1	4	1	0	0	1	0	52	2
2001	1	0	0	0	11	2	4	0	7	1	3	0	0	0	0	0	26	3
2002	0	0	1	0	14	1	4	0	10	1	4	0	0	0	0	0	33	2
celkem	5	0	11	0	88	3	39	2	60	4	20	1	2	0	1	0	226	10

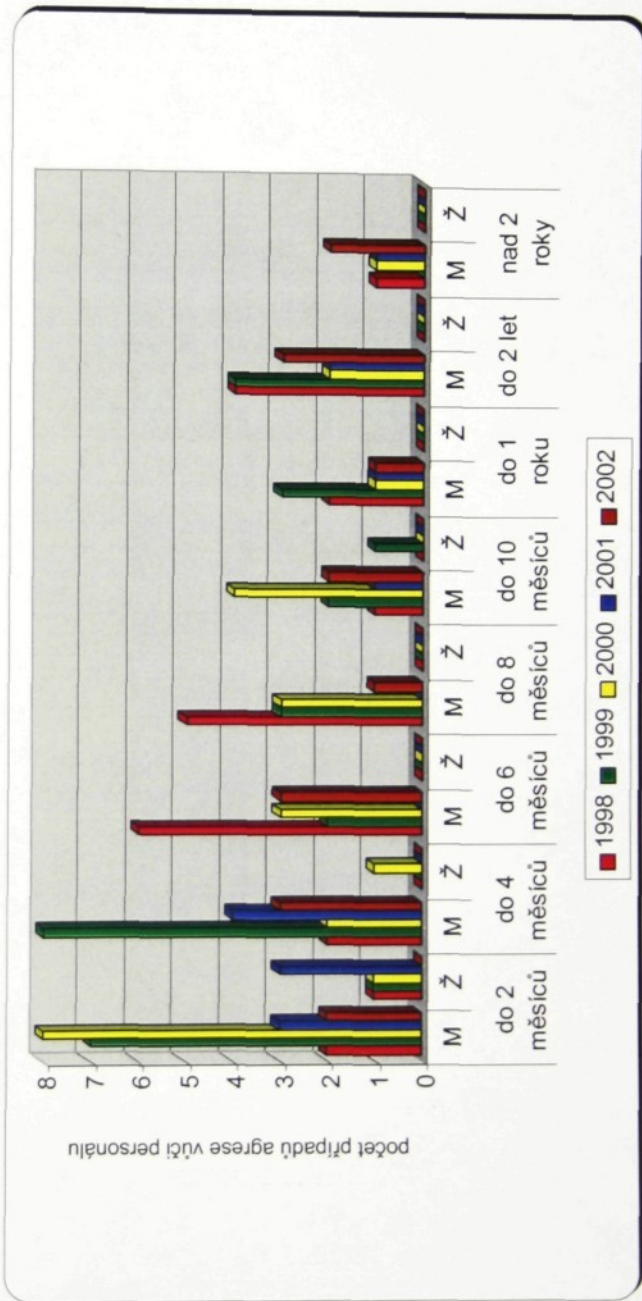
graf : Celkový počet autoagresivních jednání mužů a žen dle věku v jednotlivých letech sledovaného období

tabulka : Celkový počet fyzických útoků mužů a žen proti personálu dle délky vazby v jednotlivých letech sledovaného období

délka vazby	do 2 měsíců		do 4 měsíců		do 6 měsíců		do 8 měsíců		do 10 měsíců		do 1 roku		do 2 let		nad 2 roky		celkem		
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	
1998	2	1	2	0	6	0	5	0	1	0	2	0	4	0	1	0	23	1	24
1999	7	1	8	0	2	0	3	0	2	1	3	0	4	0	0	0	29	2	31
2000	8	1	2	1	3	0	3	0	4	0	1	0	2	0	1	0	24	2	26
2001	3	3	4	0	0	0	0	0	1	0	1	0	2	0	1	0	12	3	15
2002	2	0	3	0	3	0	1	0	2	0	1	0	3	0	2	0	17	0	17
celkem	22	6	19	1	14	0	12	0	10	1	8	0	15	0	5	0	105	8	113

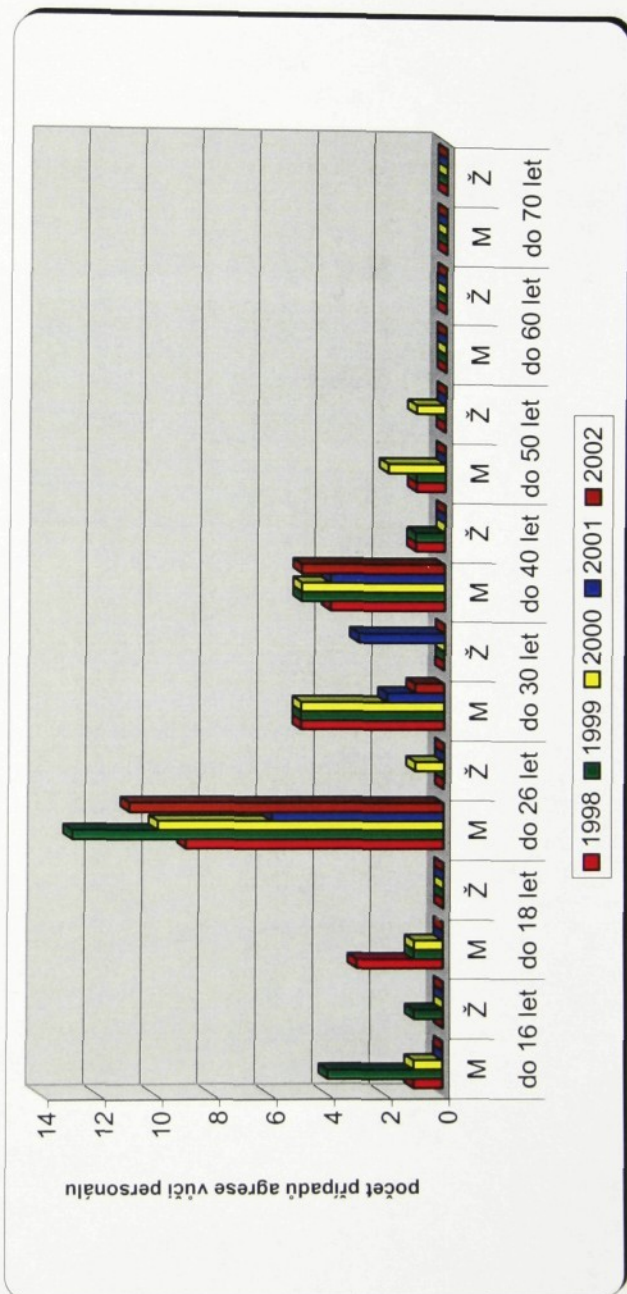
graf : Celkový počet fyzických útoků mužů a žen proti personálu dle délky vazby v jednotlivých letech sledovaného období

tabulka : Celkový počet fyzických útoků mužů a žen proti personálu dle věku v jednotlivých letech sledovaného období

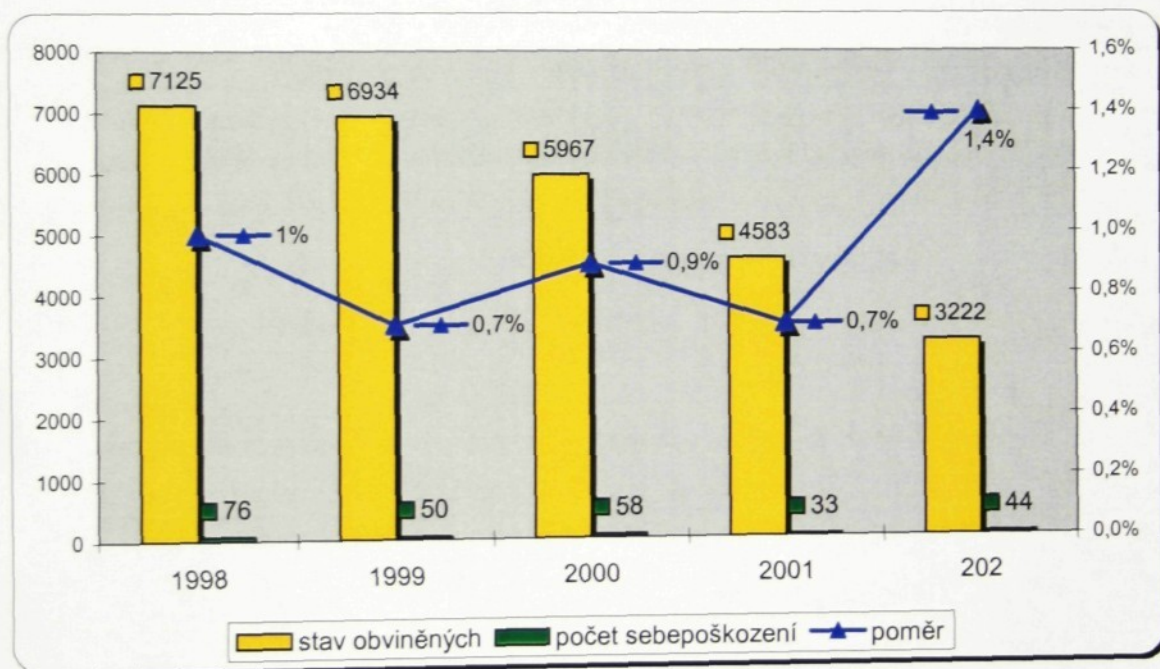
věk rok	do 16 let		do 18 let		do 26 let		do 30 let		do 40 let		do 50 let		do 60 let		do 70 let		celkem	
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž
1998	1	0	3	0	9	0	5	0	4	1	1	0	0	0	0	0	23	1
1999	4	1	1	0	13	0	5	0	5	1	1	0	0	0	0	0	29	2
2000	1	0	1	0	10	1	5	0	5	0	2	1	0	0	0	0	24	2
2001	0	0	0	0	6	0	2	3	4	0	0	0	0	0	0	0	12	3
2002	0	0	0	0	11	0	1	0	5	0	0	0	0	0	0	0	17	0
celkem	6	1	5	0	49	1	18	3	23	2	4	1	0	0	0	105	8	113

graf : Celkový počet fyzických útoků mužů a žen proti personálu dle věku v jednotlivých letech sledovaného období

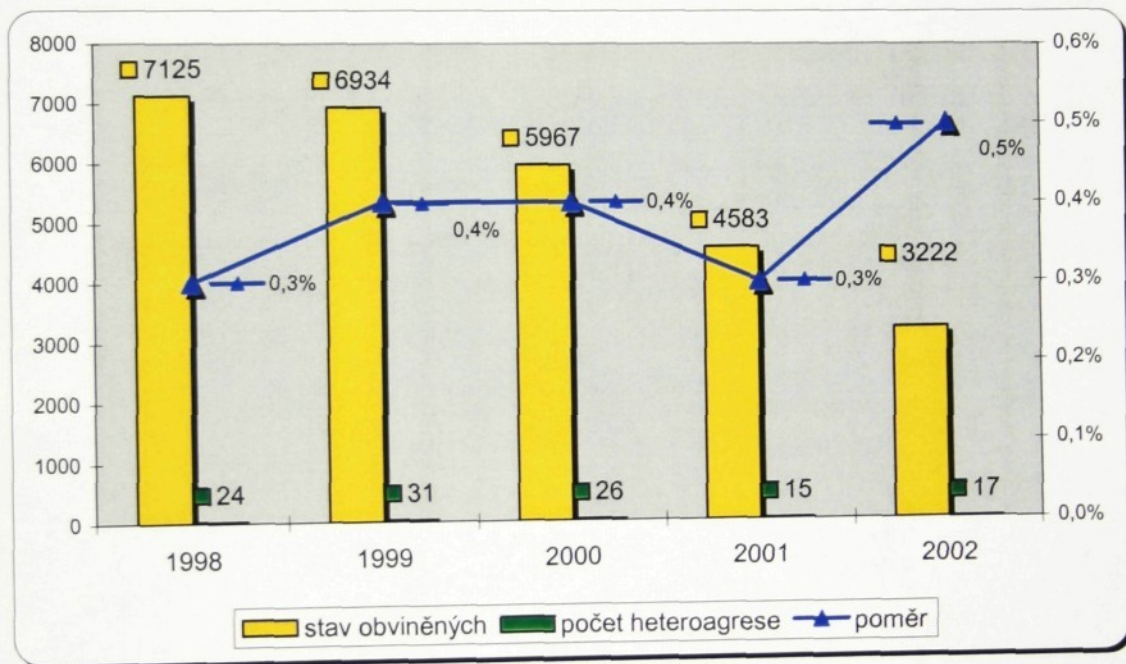
tabulka : Porovnání celkových stavů obviněných a celkových počtů sebepoškození ve sledovaném období 1998 - 2002

Rok	1998	1999	2000	2001	2002
stav obviněných	7125	6934	5967	4583	3222
počet sebepoškození	76	50	58	33	44
Poměr	1%	0,7%	0,9%	0,7%	1,4%

tabulka : Porovnání celkových stavů obviněných a celkových počtů heteroagrese ve sledovaném období 1998 - 2002

Rok	1998	1999	2000	2001	2002
stav obviněných	7125	6934	5967	4583	3222
počet heteroagrese	24	31	26	15	17
Poměr	0,3%	0,4%	0,4%	0,3%	0,5%

Stav ubytovacích kapacit k 31.12.2002

poř. číslo a věznice	UBYTOVACÍ KAPACITA 4 m ² / osobu		STAV				VYUŽITELNOST v %		
	pro VV	pro VTOS	Celkem	obviněných	odsouzených	Celkem	pro VV	pro VTOS	Celkem
1 Bělušice		581	581		505	505		86,92%	86,92%
2 Brno	486	152	638	333	273	606	68,52%	179,61%	94,98%
3 Břeclav	91	41	132	89	41	130	97,80%	100,00%	98,48%
4 České Budějovice	223	78	301	151	95	246	67,71%	121,79%	81,73%
5 Drahonice		192	192		200	200		104,17%	104,17%
6 Heřmanice		625	625		623	623		99,68%	99,68%
7 Horní Slavkov		692	692		651	651		94,08%	94,08%
8 Hradec Králové	217	197	414	191	173	364	88,02%	87,82%	87,92%
9 Jičice	207	400	607	96	380	476	46,38%	95,00%	78,42%
10 Karviná	61	139	200	74	103	177	121,31%	74,10%	88,50%
11 Kuřim		476	476		479	479		100,63%	100,63%
12 Kynšperk nad Ohří		408	408		342	342		83,82%	83,82%
13 Liberec	180	46	226	181	47	228	100,56%	102,17%	100,88%
14 Litoměřice	241	77	318	250	62	312	103,73%	80,52%	98,11%
15 Mirov		236	236		364	364		154,24%	154,24%
16 Nové Sedlo		406	406		371	371		91,38%	91,38%
17 Odolov		144	144		132	132		91,67%	91,67%
18 Olomouc	104	162	266	108	66	174	103,85%	40,74%	65,41%
19 Opava	38	412	450	28	326	354	73,68%	79,13%	78,67%
20 Oráčov		469	469		486	486		103,62%	103,62%
21 Ostrava	509	109	618	371	137	508	72,89%	125,69%	82,20%
22 Ostrov	98	718	816	127	609	736	129,59%	84,82%	90,20%
23 Pardubice		533	533		443	443		83,11%	83,11%
24 Plzeň	272	924	1 196	215	866	1 081	79,04%	93,72%	90,38%
25 Praha - Pankrác	638	416	1 054	548	352	900	85,89%	84,62%	85,39%
26 Praha - Ruzyně	561	146	707	519	170	689	92,51%	116,44%	97,45%
27 Příbram		679	679		648	648		95,43%	95,43%
28 Rýnovice		489	489		508	508		103,89%	103,89%
29 Stráž pod Ralskem		641	641		682	682		106,40%	106,40%
30 Světlá nad Sázavou		264	264		146	146		55,30%	55,30%
31 Teplice	105	17	122	95	24	119	90,48%	141,18%	97,54%
32 Valdice		1 072	1 072		1 043	1 043		97,29%	97,29%
33 Vinařice		887	887		880	880		99,21%	99,21%
34 Všehrdy		592	592		481	481		81,25%	81,25%
35 Znojmo	12	162	174	8	121	129	66,67%	74,69%	74,14%
Celkem	4 043	13 582	17 625	3 384	12 829	16 213	83,700%	94,456%	91,989%